

Barnen vill – Vågar vi

Barns och ungdomars brukarmedverkan i den sociala barnvården

Ulf Hyvönen och Karin Alexanderson

Barnen vill – Vågar vi

Barns och ungdomars brukarmedverkan
i den sociala barnvården

Ulf Hyvönen, FoUI Norrbotten, Kommunförbundet
Norrbotten

Karin Alexanderson, Sociologiska institutionen,
Uppsala universitet

Stiftelsen
Allmänna Barnhuset

Författarpresentation

Ulf Hyvönen är socionom och fil.dr. i socialt arbete. Han arbetar som chef för den nystartade FoUI-miljön vid Kommunförbundet i Norrbotten. Ulf har under många år ägnat sig åt forsknings- och utvecklingsarbete (FoU) inom socialt arbete, med särskilt fokus på frågor om socialtjänstens insatser för barn och familjer och frågor som handlar om utvecklandet av en evidensbaserad praktik. Ulf har varit vetenskaplig ledare i Allmänna Barnhusets projekt. ulf.hyvonen@bd.komforb.se

Karin Alexanderson är socionom och fil.dr. i socialt arbete. Hon är verksam som forskare vid Sociologiska institutionen vid Uppsala universitet inom området barn i missbruksmiljöer. I Allmänna Barnhusets projekt om Barn och ungdomars brukarmedverkan i den sociala barnvården har Karin varit projektledare/forskare för de fem kommunerna som deltagit från Dalarna. karin.alexanderson@soc.uu.se

Barnen vill – Vågar vi
Barns och ungdomars brukarmedverkan i den sociala barnvården
Författare: Ulf Hyvönen och Karin Alexanderson

ISBN 978-91-86759-14-8
© Allmänna Barnhuset och författarna

Illustration: Karin Södergren
Formgivning: Edita Bobergs, 2014
Tryck: Edita Bobergs, 2014

Förord

Detta är en bok som vill inspirera till utvecklingsarbete om hur man kan öka barns och ungas delaktighet och inflytande i den sociala barnavården.

Barnhuset har under tre år, tillsammans med 37 kommuner och sju FoU-regioner, bedrivit ett utvecklingsarbete kallat Barns och ungdomars brukarmedverkan i den sociala barnavården. Projektets mål är att säkra barns och ungdomars delaktighet i och inflytande över den sociala barnavården i ärenden som rör dem själva.

Som utgångspunkt för arbetet ligger dels socialtjänstlagen som säger ”att när insatsen rör barn ska barnet få relevant information och hänsyn ska tas till barnets ålder”, dels barnkonventionen som säger att barn har rätt till delaktighet och inflytande. Vi har således nationellt antagna dokument, som ska vara vägledande i arbetet.

Barnombudsmannen skriver i sin rapport Socialnämndens ansvar för barn i samhällsvård (2011) att mer än hälften av Sveriges kommuner saknar direktiv om att barnets utsaga ska tillmätas betydelse. Vi kan konstatera att barn och ungas delaktighet i den sociala barnavården behöver bli bättre.

Barnhuset vill stödja och vara pådrivande i arbetet med att förverkliga intentionerna i socialtjänstlagen och barnkonventionen. Barnhuset menar att en värdegrund och ett förhållningssätt som tydligt fokuserar på barns och ungas medverkan i det sociala arbetet inte bara uppfyller styrdokumentens intentioner utan faktiskt också är bättre för praktiken; för barnen, för personalen och för beslutsfattarna. Barn och unga känner sig lyssnade på och förstår besluten bättre, även de beslut som inte upplevs så positiva. Personal upplever sig mer nöjda med sitt arbete och beslutsfattare får bättre kvalitet på beslutsunderlagen.

Vi kan konstatera att den allmänna synen på brukares delaktighet har ändrats. Det blir allt mer uppenbart att brukarnas kunskap är en viktig källa för bättre resultat i arbetet och för att utveckla verksam-

heten. Ett arbetssätt med delaktighet av barn och ungdomar tar förmodligen, i varje fall inledningsvis, längre tid. Men det är långsiktigt en god investering.

Det är lätt att säga, att det är en mänsklig rättighet att få komma till tals och vara delaktig, men det finns dilemman i det praktiska arbetet till exempel hur mycket ska föräldrarna informeras om vad barnen berättar? Finns det någon universell definition av begreppet delaktighet eller är det sammanhanget som definierar och vem är det då som definierar? Kan feltolkning av begreppet delaktighet leda till att socialtjänsten avstår ifrån att handla när det är nödvändigt med hänsyn till barnets bästa. Det är viktigt att socialarbetare får tid tillsammans med kollegor och andra för att reflektera.

Men allt oftare dyker frågan upp från praktiken – hur gör vi?

Därför startade Barnhuset detta utvecklingsarbete, som vi nu med facit i hand, kan konstatera har gett många fantastiska exempel, tankar och idéer om hur man kan göra praktik av delaktighet och inflytande av barn och unga. Tack alla engagerade kommuner! Alla dessa kreativa tankar och idéer finns samlade i boken och jag hoppas att den kan stimulera och entusiasmera till många lokala diskussioner och utvecklingsarbeten kring hur man kan fördjupa och förbättra barns och ungdomars delaktighet och inflytande.

Stockholm 13 februari 2014

Bodil Långberg
Stiftelsen Allmänna Barnhuset

Innehåll

Inledning.....	9
En läsanvisning.....	10
Ett samverkansprojekt i två faser	11
DEL I. Barns delaktighet.....	16
1. Maskrosbarn har ordet	16
Kretslopp	16
2. Varför ska barn vara delaktiga?	21
Gör vi inte redan det här?.....	25
Bokens teman.....	26
3. Nyckelbegrepp och perspektiv.....	29
Barns brukarmedverkan.....	29
Barnperspektiv.....	30
Barns och ungdomars inflytande på olika nivåer	31
Kan man mäta delaktighet?.....	34
Barnets röst som en kunskapskälla	37
En bild av kunskapsläget	39
Lästips	42

DEL II. Modeller och arbetssätt för att göra barn delaktiga	43
4. En tillgänglig socialtjänst	44
Nya vägar för information och kontakt	45
Tankar från Maskrosbarn.....	47
Den fysiska miljön.....	48
Lyssna till barn och ungdomars röster	51
Erfarenheter och reflektioner.....	52
Tänk på det här	52
Tankar från Maskrosbarn.....	52
Lästips	53
5. Socialarbetaren är viktig.....	55
BUD-cirklar för lärande och reflektion om barn som brukare...	56
Erfarenheter och reflektioner.....	59
Tänk på det här.....	59
Tankar från Maskrosbarn.....	60
Ungdomarna vill ha information	61
Lästips	62
6. Barnets delaktighet i utredningsarbetet	63
Modell för att säkra barnets delaktighet i barnavårdsutredningen	64
Erfarenheter och reflektioner.....	66
Tänk på det här.....	68
”Barnens egen utredning”	68
Erfarenheter och reflektioner.....	69
Tänk på det här.....	69
Tankar från Maskrosbarn.....	70
Lästips	70

7. Att lära av barn	72
En modell för att göra barnets röst hörd.....	72
Erfarenheter och reflektioner.....	76
Tänk på det här.....	78
Lästips.....	78
Om brukarråd.....	79
BUD-råd.....	80
Erfarenheter och reflektioner.....	81
Tänk på det här.....	81
Lästips.....	82
8. Kvalitetssäkring av barnsamtal	83
Exempel 1.....	84
Exempel 2.....	85
Exempel 3.....	89
Erfarenheter och reflektioner.....	90
Tänk på det här.....	91
Tankar från Maskrosbarn.....	92
Lästips.....	93

DEL III. Att omsätta idéer..... 94

9. Hur svårt kan det vá?	94
Nya modeller och arbetssätt - ett implementeringsperspektiv....	95
Ett utvecklingsinriktat lärande för en delaktighetens kultur	99
Några ord från projektledarna	103

Referenser	106
Bilagor	109
Bilaga: Enkät barnsamtal Uppsala.....	110
Bilaga: Tjänstekarta Dalarna.....	111
Bilaga: Frågeformulär till barn efter utredning, Dalarna	113
Bilaga: Standardiserad enkät Fyrbodal.....	114
Barnhusets senast utgivna böcker.....	116
Barnhusets senast utgivna rapporter.....	116

Inledning

Socialt arbete med barn och familjer i utsatta livssituationer bedrivs i ett spänningsfält som väcker starka känslor och det finns en kritik när det gäller barnets möjligheter att komma till tals och att bli lyssnat på¹. Fokus i den här boken är hur det kan bli bättre för barnen.

De förslag på modeller och arbetssätt som beskrivs har sin grund i ett utvecklingsprojekt som bedrivits av Stiftelsen Allmänna Barnhuset (Barnhuset) mellan 2011-2013. Projektets syfte har varit att utveckla arbetssätt och hållbara strukturer för en ökad brukarmedverkan för barn och ungdomar. Det långsiktiga målet är att bidra till att säkerställa barns och ungdomars delaktighet i den sociala barnvården i ärenden som rör dem själva och att deras erfarenheter och synpunkter ska tas tillvara i det sociala arbetet². Med den sociala barnvården avses det arbete som utförs inom socialtjänsten i form av förhandsbedömning, utredning, beslut och genomförande av insats samt uppföljning och som riktar sig till barn och ungdomar mellan 0-18 år – och deras familjer. Deltagarna i projektet har varit socialarbetare och andra som på ett eller annat sätt är verksamma inom detta område.

Boken handlar om hur barnets rätt till delaktighet och inflytande i den sociala barnvården kan utvecklas. Den är tänkt att vara en inspirationskälla för socialarbetare, chefer, politiker och andra som vill att barn som är aktuella i socialtjänsten ska bli mer delaktiga. En socialtjänst som anpassas efter barns och ungdomars behov och som ser deras röster som betydelsefulla, skapar förutsättningar för att förbättra barns och ungdomars livssituation. I boken beskrivs olika arbetssätt och modeller som arbetats fram för att barn ska bli delaktiga och för att deras synpunkter och erfarenheter ska tas tillvara som en kunskapskälla i det sociala arbetet.

¹ Se t.ex. Vanvårdsutredningen (2011). Se även Maskrosbarn (2012). Stiftelsen Trygga barn. <http://www.tryggabarnen.org/> hämtad 2013-12-06.

² <http://www.allmannabarnhuset.se/> hämtat 2013-10-22.

En läsanvisning

Boken består av tre delar.

I den första delen får läsaren ta del av en berättelse som tre ungdomar från organisationen Maskrosbarn skrivit om sina erfarenheter av svåra uppväxtvillkor och av möten med socialtjänsten. Därefter ställs några grundläggande frågor som exempelvis varför barn ska vara delaktiga och hur förutsättningarna ser ut för de socialarbetare som ska åstadkomma denna delaktighet. Här introduceras också de fem teman som utgör den bärande stommen för boken. Sist presenteras några begrepp som behöver definieras och diskuteras och en del teoretiska perspektiv som visat sig användbara när man ska försöka förstå vad delaktighet är och kan vara. Här presenteras också en kortare kunskapsöversikt.

Bokens andra del är den mest omfattande. Där presenteras olika modeller och arbetssätt för att göra barn delaktiga som arbetats fram inom ramen för utvecklingsprojektet. De har sorterats in i fem teman som introduceras i kapitel 2. Kapitelrubrikerna i del II utgörs av dessa teman. I anslutning till presentationerna redovisas de erfarenheter som gjorts när modeller och arbetssätt prövats i praktiken. Varje kapitel i del II avslutas med idéer och förslag på utvecklingsmöjligheter och förbättringar och med lästips för den som vill fördjupa sig eller läsa mer.

I den tredje delen summerar vi resultaten och diskuterar hur idéerna om att göra barn och unga delaktiga ska kunna spridas och omsättas i praktiken. Hur svårt kan det va´? är den, med inspiration av en cirkeldeltagare, uppfordrande fråga som ställs.

I boken används begreppet *socialarbetare*. Med det avses socialsekreterare eller arbetsledare som förste socialsekreterare eller enhetschefer med flera verksamma inom socialtjänsten. Det kan också avse andra yrkeskategorier som exempelvis rådgivare, behandlare eller kuratorer inom verksamheter som riktar sig till barn och ungdomar. Ordet *barn* används som beteckning för barn och ungdomar 0-18 år.

Boken är tänkt att vara en inspirationskälla för en bredare publik än enbart socialtjänsten även om utvecklingsarbetet skett där.

Slutligen några ord om det material som ligger till grund för boken och hur vi, som skrivit boken, har hanterat det. Barnhusets utvecklings-

projekt har bedrivits i två faser (se nästa avsnitt). Från fas 1 i projektet är det framför allt rapporterna från respektive forskningscirkel tillsammans med utvärderingsenkäten till cirkeldeltagarna som utgjort våra informationskällor. Beskrivningen och analysen av fas 2 bygger huvudsakligen på den dokumentation vi erhållit från varje region vid tre olika tillfällen under detta andra projektår. Dessa innehåller beskrivningar av vad som genomförts, hur det har gått och vilket resultat som uppnåtts. Vi har även medverkat vid seminarier och kontaktpersonsträffar under projektets bägge faser och har på så sätt fortlöpande tagit del av de erfarenheter från utvecklingsarbetet som diskuterats vid dessa tillfällen. FoU-kontaktpersoner och forskare från de olika regionerna har läst och getts möjlighet att kommentera texter till boken.

Andra källor som använts är forskningsbaserad litteratur och andra skriftliga källor som finns refererade i bokens notsystem. Citat som återges kommer, om inget annat anges, från intervjuer och rapporter inom ramen för projektet.

Ett samverkansprojekt i två faser

Här beskrivs inledningsvis det utvecklingsprojekt som Barnhuset bedrivit mellan 2011-2013, och som ligger till grund för de förslag på modeller och arbetssätt som kommer beskrivas längre fram i boken.

Projektet har sin utgångspunkt i aktuell lagstiftning, FN:s konvention om barnets rättigheter och en evidensbaserad praktik (EBP)³.

Det har vilat på ett samspel mellan aktörer på nationell, regional och lokal nivå. Sju FoU-enheter⁴ från olika delar av landet har ansvarat för stödet till de medverkande kommunerna i sina regioner. På lokal nivå har drygt 60 socialarbetare från 37 kommuner deltagit i de sju forskningscirkel⁵ som genomförts under fas 1 i projektet (hösten 2011 och

³ Projektplan från Stiftelsen Allmänna Barnhuset (2011-05-20). Idén om EBP utvecklas närmare i kapitel 3.

⁴ De FoU-enheter som medverkat är lokaliserade i Skåne, Fyrbodals, Kalmar, Västmanland, Uppsala, Dalarna och Västernorrland.

⁵ En forskningscirkel är en form av studiecirkel där forskare och praktiker möts för att fördjupa sig i någon problemställning som de uppfattar som angelägen. Se även beskrivningen av forskningscirkel på sid.14.

våren 2012). Syftet med forskningscirkklarna var att diskutera och problematisera begrepp, medvetandegöra egna förhållningssätt och strategier samt kritiskt granska den egna praktiken. Detta arbete förväntades i sin tur leda fram till förslag på nya arbetssätt och strukturer för att öka barns och ungdomars brukarmedverkan i den sociala barnvården. Under projektets andra fas var avsikten att dessa idéer skulle prövas i praktiken (fas 2 hösten 2012 – hösten 2013). Barnhuset har haft en sammanhållande roll som projektägare och ledare av projektet. En vetenskaplig ledare och två referensgrupper har varit knutna till arbetet. Den ena bestod av ungdomar och ledare från den ideella organisationen Maskrosbarn. Den andra av representanter från några FoU-enheter som inte deltog i projektet samt företrädare för vissa nyckelorganisationer på området; Barnombudsmannen, BRIS, Handikappförbunden, SKL och Socialstyrelsen. Maskrosbarn har också varit aktivt reflekterande deltagare på seminarier och konferenser och på så sätt bidragit till resultatet av projektet. De har även bidragit till delar av texten i denna bok.

Barnhuset har genom hela projekttiden gett stöd till de deltagande FoU-enheterna och hållit samman aktörerna. Det har skett bland annat genom att arrangera gemensamma möten, seminarier och konferenser samt två seminarier riktade till chefer och politiker för att förankra projektet i de deltagande kommunerna. Under arbetets gång har det därigenom funnits ett kunskaps- och erfarenhetsutbyte mellan de medverkande aktörerna i projektet.

Fas I

Varje forskningscirkel har bestått av 8-11 deltagare verksamma inom den sociala barnvårdens område. Under ledning av en disputerad forskare och/eller en FoU-kontaktperson träffades deltagarna ungefär en gång i månaden för att få en process över tid. I cirkelform reflekterade de över grundläggande begrepp som ”delaktighet” och ”brukarmedverkan” och den egna praktiken granskades kritiskt i förhållande till lagstiftning, riktlinjer och barns synpunkter och behov. I samtliga cirkel genomfördes intervjuer med barn eller ungdomar. Andra kunskapskällor har varit aktuell forskning, socialrätt och praxis och socialarbetarnas egna erfarenheter och kunskaper.

En teoretisk referensram och en artikelsamling, framtagna av författarna till denna bok, utgjorde det gemensamma materialet för cirklarna⁶. I referensramen presenteras en del begrepp och perspektiv som syftade till att ge cirkeldeltagarna en gemensam grundläggande förståelse av ämnet för forskningscirklarna genom att sätta in det i ett sammanhang. I övrigt har varje cirkel själv bestämt sina kunskapskällor, utifrån de frågeställningar man valde att arbeta med. Tanken med en forskningscirkel är att det är deltagarna (praktikerna) som ska stå för problemformuleringen och frågeställningarna. På så sätt blir varje cirkel unik.

Forskningscirklarna resulterade i en mångfald av idéer och förslag på aktiviteter. Varje region utvecklade sina egna förslag om vad de ville pröva. Det visade sig dock att det i cirklarna diskuterades många likartade frågor och att flera gemensamma erfarenheter gjordes:

- det finns ett glapp mellan vad socialsekreterare tror att de gör och barns upplevelse
- det blev en aha-upplevelse för socialsekreterare att intervjua barn utifrån en annan roll än den vanliga
- deltagarna fick en ökad medvetenhet om barns perspektiv och kunde kritiskt granska sitt arbete tillsammans med kollegor
- för att få veta vad barn tycker och tänker om hur de bemöts krävs att invanda arbetssätt, ramar och rutiner utmanas

⁶ Hyvönen, Ulf & Alexanderson, Karin (2011)

Vad är en forskningscirkel?

En forskningscirkel är en form av studiecirkel. Den kan användas för olika syften som exempelvis problemlösning, kompetensutveckling, utvärdering och verksamhetsutveckling. Det kan vara ett sätt för en arbetsgrupp eller en verksamhet att skapa en gemensam kunskapsbas, en plattform och ett gemensamt förhållningssätt. I cirkeln ges möjlighet till en reflekterande dialog mellan forskare och praktiker. Den leds av en person med vetenskaplig kompetens kring det ämne som ska studeras. Kunskapsbehoven formuleras tillsammans, med utgångspunkt i deltagarnas praktik. Den kritiska reflektionen uppmuntras och som praktiker tränas man i att använda det Lönnback och Östberg kallar ”det forskande ögat”⁷. Forskningscirkeln är en arena för erfarenhetsutbyte och ett ömsesidigt lärande i mötet mellan praktikernas erfarenhetsbaserade kunskap och forskarens vetenskapligt grundade kunnande och där olika kunskapsformer tillmäts lika stort värde. Former, innehåll och arbetsmetoder kan variera. Ett vanligt antal deltagare är mellan 7-12 personer och ett tiotal träffar med några veckors mellanrum under ett års tid.

Forskningscirkel har visat sig vara en givande och uppskattad form för reflektion, lärande och kunskapsutveckling med den egna praktiken som utgångspunkt.

⁷ Se t.ex. Lönnback, Eva-Britt & Östberg, Francesca (2007). Sid.28.

Fas 2

Varje FoU-enhet bestämde i samråd med kommunerna i sin region hur arbetet skulle läggas upp i fas 2, det vill säga hösten 2012 – hösten 2013. I alla regioner fanns en kärna av deltagare från den tidigare forskningscirkeln kvar. Några hade slutat och andra kommit till. Barnhuset behöll sin samordnande roll från tidigare och den vetenskaplige ledaren kvarstod liksom referensgrupperna. Maskrosbarn har varit en viktig aktör även under denna fas. Ett antal seminarier, konferenser och möten arrangerades för att möjliggöra kunskapsutbyte mellan projektdeltagarna men också för att sprida resultaten vidare till nyckelaktörer på olika nivåer. I bokens resultatdel beskrivs flera av de aktiviteter, arbetssätt och modeller som prövats i fas 2 liksom erfarenheter som gjorts i samband med detta.

DELI.

Barns delaktighet

1. Maskrosbarn har ordet

Kretslopp

Klumpen i magen när jag är på väg hem från skolan. Rädsla, oro, ångest.

Alla sinnen på helspänn och jag trycker ned dörrhandtaget. Hur mår mamma? Är hon död, full, sönderslagen? Jag gör lägeskontroll, rösten, stegen, lukten. Smyger runt och letar, tyst, tyst, jag får inte väcka om någon sover. Hör ljud och går mot badrummet. Använder all min kraft åt att dra upp mamma ur badkaret, hon lever. Krig i huvudet, vill hjälpa och finnas, vill stänga in mig någonstans och bara försvinna, vill springa långt bort. Skuld känslorna väller över mig, jag borde vara kvar. Tryck över bröstet, som klappar och trycker, som gör att jag knappt får någon luft. Svårt att andas, panik! Jag får ingen luft. Jag kan inte må så här, jag får inte må så här. Måste ha kontroll.

Jag går bredvid mamma och pappa. Det är helt tyst. Vägen är kort till socialkontoret men stegen är så tunga. Ingen vågar säga något, ingen vet vad som kommer att hända. Pappa röker med nervösa händer, mamma skakar. Vad kan jag berätta? Vad kan jag inte berätta? Jag är rädd för hur pappa ska reagera och vad mamma ska säga när vi kommer hem. För jag kommer väl hem? Vad kommer mamma berätta? Vem ska soc tro på? Ska jag ens berätta, varför skulle de lyssna på mig? Vad handlar anmälan om? När kommer smällen?

Äntligen har någon sett!

Väntrummet är tomt och jag stirrar ner i golvet, vill bara sjunka och försvinna. Jag ångrar att jag följde med. Klumpen i magen vill inte försvinna. Jag kan fortfarande springa härifrån, sitter nära dörren för att möjligheten inte ska försvinna. Låsa in mig på toaletten eller bara gå ut genom dörren.

Socialtanten är glad och trevlig. Stämningen är inte glad och trevlig. Jävla kärring.

Bordet är stort och rummet är kallt med en massa stolar. Jag sätter mig bredvid mamma och pappa. Om något skulle hända skulle jag kunna stoppa dem då. Jag kollar ut genom fönstret för att slippa möta någons blick. Socialtanten går rakt på sak, tiden är knapp och stämningen är inte glad och trevlig. Jag tar upp ett papper och river det i små, små bitar.

Socialtanten ställer raka frågor som är omöjliga att svara på. Bredvid mamma och pappa.

Jag svarar svävande för jag vet inte vad jag får säga. Jag är rädd. Jag vill inte göra mamma ledsen, pappa hotar varje gång vi bråkar. Svarar svävande att det är ganska bra, ibland. Det är lite rörigt, ibland. Mamma och pappa säger att allt är bra, att det bara är lite mycket nu. Att tiden inte räcker till. Det måste vara jobbigt för mamma och pappa, att de har mig som är så jobbig och ett så stort problem att vi måste gå till soc.

Socialtanten pratar med mig som att jag är ett barn, som att jag inte förstår. Men hon förväntar sig att jag ska ta ansvar som en vuxen. Det kommer ändå inte bli en förändring, hon kommer ändå inte förstå hur jag har det. Jag räddar livet på min mamma, jag lever med det här varje dag, socialtanten jobbar här, kan gå hem från sitt jobb. Jag släpper aldrig min mamma.

Jag är ett problem, ett besvär. Socialtanten vill säkert gå hem, eller gå och fika. Hon kollar på klockan och ställer frågor men lyssnar inte på svaren.

Hopplöst. På hemvägen låtsas vi som att det regnar. Och mötet var så påfrestande och ansträngande att mamma måste få dricka lite när vi kommer hem. Lättnad, det är över för den här gången. Vi försä oss inte, vi var samspelta.

Varför sa jag inte som det var? Besviken på mig själv och på soc som inte gav mig chansen att berätta. Nu kommer det bara bli ännu värre

hemma, vem fan var det som gjorde anmälan? Tredje utredningen som inte leder någonstans. Oro för vad som händer när vi kommer hem.

Kretslopp, allt bara går runt. Tankarna snurrar och jag ligger i fosterställning under täcket och vill bara försvinna.

Klumpen i magen när jag är på väg hem från skolan. Rädsla, oro, ångest.

Alla sinnen på helspänn och jag trycker ned dörrhandtaget. Hur mår mamma? Är hon död, full, sönderslagen?

Tre ungdomar från organisationen Maskrosbarn har i den här berättelsen fått beskriva sina upplevelser av att växa upp med en förälder som missbrukar eller har en psykisk sjukdom och av att möta socialtjänsten.

Många av de barn och ungdomar som vi på Maskrosbarn möter upplever att de inte blir lyssnade på eller tagna på allvar när de kommer till socialtjänsten. Precis som ungdomarna i texten ovan beskriver finns det en stor rädsla för vad som ska hända om de berättar hur det är hemma. Barn och ungdomar är många gånger lojala mot sina föräldrar och vill inte att de ska må dåligt. De allra flesta ungdomar vi möter har ingen kunskap om vad socialtjänsten gör, vad det finns för hjälp att få eller vad de har för rättigheter i mötet med vuxna. Maskrosbarn möter årligen hundratals ungdomar som lever i mycket utsatta hemsituationer och som har stor erfarenhet av att möta professionella. Ungdomarna är experter på sin egen situation och har många konkreta tips och idéer på hur man kan förbättra den sociala barnvården.

När vi på Maskrosbarn möter vuxna som arbetar med socialt arbete lyfter de ofta vikten av att ha ett barnperspektiv. För oss på Maskrosbarn handlar ett barnperspektiv mycket om vuxnas syn och tolkning av vad barn och ungdomar tycker och vill ha, istället för om vad barnet faktiskt tycker och tänker. Vi anser att det är dags att börja se till barnets perspektiv och att göra barn delaktiga på riktigt, genom att bjuda in dem i förändringsarbetet och låta dem uttrycka sina tankar och åsikter. Detta att prata med och lyssna på barn är något som projektet Barns och ungdomars brukarmedverkan i den sociala barnvården har satt fokus på genom att pröva olika sätt att öka barns delaktighet inom socialtjänsten.

Maskrosbarn har fått privilegiet att vara en del i detta projekt under hela processen. Vi har fungerat som en inspirationskälla genom att dela erfarenheter, tankar och förändringsförslag från de ungdomar som vi möter. Vi har också varit delaktiga i projektet som en referensgrupp, där fem ungdomar tillsammans med en personal har funnits med i olika sammanhang för att reflektera över de idéer och nya arbetssätt som kommunerna arbetat fram. De har även fått komma med synpunkter på både innehåll och upplägg. Under projektets gång har det blivit en mycket bra dialog mellan ungdomarna och deltagarna från de olika kommunerna. Vi på Maskrosbarn har uppmärksammat hur mycket ungdomarna i referensgruppen har vuxit i sitt uppdrag av att se att professionella lyssnar på dem och tycker att det som de säger är viktigt. Genom att låta ungdomarna vara aktivt delaktiga i projektet har nya frågor och tankar växt fram.

De förslag som ungdomarna har för en ökad delaktighet och bättre socialtjänst kostar väldigt lite eller ingenting alls. Ungdomarna menar att pengarna inte är det viktigaste utan att det som verkligen har betydelse är hur de blir bemötta. Det är något som alla kan göra. Allt börjar i ett förtroende, i att skapa en relation.

Faktaruta

Organisationen Maskrosbarn har funnits sedan 2005 och arbetar med att stödja ungdomar som har en förälder som missbrukar och/eller har en psykisk sjukdom. Vi arbetar aktivt med informations- och kunskapsspridning bland annat genom föreläsningar runt om i Sverige för elever samt för vuxna som arbetar med barn. Vi har också en omfattande stödverksamhet där vi bland annat driver en chattverksamhet, stödsamtal, en öppen ungdomsgård samt driver en lägergård i norra Hälsingland. Varje sommar tar vi emot ca 80 ungdomar mellan 13-18 år från hela Sverige. Maskrosbarn erbjuder även en långsiktig trygghet genom kontinuerlig kontakt med ungdomarna under 3-4 års tid. Alla Maskrosbarns aktiviteter är frivilliga, kostnadsfria och utvärderas kontinuerligt.

2. Varför ska barn vara delaktiga?

Sara 10 år är aktuell för en barnavårdsutredning⁸. Hon har blivit aktuell genom polismyndigheten då pappan misstänktes för att använda och sälja narkotika. Det hade förekommit våld i hemmet. Det är första gången hon har kontakt med socialtjänsten. Hon blir omhändertagen enligt LVU⁹ och placerad hos sin moster. Ett år senare blir Sara intervjuad av en annan socialsekreterare om sina upplevelser av mötet med socialtjänsten. Det visade sig att Sara känt sig väl bemött, fått stöd och även fått vara delaktig i utredningens olika delar. Hon fick vara med och bestämma var de skulle träffas och fick också möjlighet att kontakta socialsekreteraren Allis själv. Hon fick ett mobilnummer som gällde under utredningstiden och som gick direkt till Allis. Det använde hon flera gånger. Oftast träffades de på socialkontoret. Sara tyckte att det kändes tryggt och att det gick bäst att prata där. Allis sa som det var, hon var ärlig och dessutom:

Hon kunde ofta göra mig glad [och mamma] – vi ville inte gå härifrån [socialkontoret].

Om mamman var med på socialkontoret brukade socialsekreteraren fråga Sara om hon ville att mamman skulle delta i samtalet eller inte. Vid ett tillfälle hade Allis frågat om de skulle träffas på något annat ställe och Sara föreslog ett café som de åkte till. Vid två tillfällen måste Sara ta ledigt från skolan för att besöka socialkontoret. En gång var hon tvungen att ta ledigt en hel dag och då hade hon sagt till läraren att hon skulle till tandläkaren för hon ville inte säga vart hon skulle gå.

Sara tycker att hon blev lyssnad på, att hon fick berätta det hon ville och att hon blev trodd. Att hon också upplevde en trygghet i samtalen med socialsekreteraren framgår av nästa citat:

⁸ Sara är ett fingerat namn. Berättelsen är hämtad från en av forskningscirklarna.

⁹ SFS 1990:52. Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Jag har varit väldigt rädd för min pappa hela mitt liv – och jag kunde lita på Allis och berätta för henne. Det kändes som hon inte var rädd för pappa och jag kan bara prata med någon som inte är rädd för pappa. Jag kunde inte prata med mamma för hon var rädd.

Socialekreteraren kommunicerade inte bara med ord med Sara utan åskådliggjorde vad hon menade genom att rita, något Sara hade blivit hjälpt av. Hon ritade en bra och en dålig sida hos pappan.

Då blev det mer tydligt för mig vad som var bra och vad som var dåligt med pappa och jag såg själv skillnaden – då visste jag ju – det var bra.

Sara fick vara med och bestämma när hon var beredd att flytta hem till mamman igen, när hon inte längre var rädd utan vågade lita på att pappa inte skulle hämta henne hos mamma. Hon fick flytta hem på prov till en början. Sara har också fått möjlighet att påbörja en försoningsprocess med sin pappa.

Pappa har lovat att inte göra något mer. Sen har jag träffat pappa på socialkontoret efter rättegången – då sa han förlåt till mig för allt han gjort mig och då grinade han. Han menade det. Vi ska träffa honom igen om två veckor. Socialkontoret är enda stället jag vill träffa honom på.

Exemplet visar hur Sara görs delaktig i olika moment i utredningen och vilken betydelse det fick för henne. Hon möter en lyhörd och kompetent socialekreterare som gör Sara delaktig, så att hon verkligen känner sig lyssnad till och tagen på allvar. Sara får information som framförs på ett sätt så att hon förstår. Detta banar vägen för att hon känner sig trygg trots att hon är rädd för pappan. Sara får påverka var hon ska bo, när hon ska flytta hem och en försoningsprocess med pappan påbörjas med socialekreterarens hjälp. Detta är ett exempel på den terapeutiska eller läkande effekt som kan fås när ett barn får lov att berätta för någon som orkar ta emot barnets jobbiga upplevelser. Någon som tar sig tid att lyssna och som handlar med hänsyn till vad barnet faktiskt säger.

Ett annat exempel visar vilken kraft det blir när socialtjänsten tydligt lyfter fram barnets perspektiv i samverkan med skolan. Det handlar om Emma, en 13-årig flicka med en neuropsykiatrisk problematik som upplever stora svårigheter i skolan. Skolan har en bild av Emmas situation som står i skarp kontrast till socialtjänstens och föräldrarnas uppfattning. Till saken hör att hennes föräldrar är skilda och inte helt överens och att pappan varken har velat samarbeta med skolan eller socialtjänsten. Mamman har känt sig hotad av barnets pappa. Emma, som är utagerande i skolan, söker upp socialsekreteraren när hon är arg på skolan.

Flera anmälningar har gjorts från skolans sida. De vill att socialtjänsten ska lyfta bort Emma från skolan och tycker inte att socialtjänsten gör något. Flera utredningar görs. I den senast genomförda utredningen ger socialtjänsten Emmas egen berättelse en mer central roll. Socialtjänsten tar initiativ till ett antal nätverksmöten där alla inblandade parter deltar och där Emmas berättelse sätts i fokus. Detta blir en vändpunkt. Både Emma och hennes föräldrar upplever att de blir lyssnade på. Parterna börjar se saken på ett annat sätt och hittar utvägar och lösningar på problemet. Genom att socialtjänsten visar att de lyssnar på Emma och tar hennes berättelse på allvar, vinner de föräldrarnas respekt. Föräldrarna börjar prata med varandra och når en överenskommelse som innebär att Emma flyttar till pappan. Skolan ser på ett tydligare sätt sin del i problematiken. En specialskola anlitas. Den 13-åriga flickan möter nu en gemensam hållning från föräldrarna och skolan och en positiv förändring av hennes livssituation tar vid.

Denna korta berättelse visar en problematisk och inte helt ovanlig situation där förutfattade meningar hos olika parter kan leda till mer eller mindre låsta positioner. Istället för en samarbetsallians blir det en kamp mellan olika parter om vem som har tolkningsföreträde; om rätt och fel. Inte minst kan detta blossa upp när det handlar om vem som ska stå för kostnaderna.

Genom exemplet framträder vad vi kan kalla för sprängkraften i barnperspektivet; när barnets röst blir hörd och tagen på allvar, kan det öppna upp nya perspektiv och bana väg för konstruktiva lösningar. Socialtjänstens hållning att sätta flickan och hennes berättelse i fokus gav ringar på vattnet både i hennes egen familj och i det professionella nätverket.

I berättelsen kan tolkas in att Emma, från att ha varit ett objekt för de professionellas/vuxnas goda avsikter, fick ta plats som en kompetent aktör med rätt att komma till tals och påverka sin egen livssituation. Hennes rätt att få medverka i sitt eget ärende blev på så sätt tillgodosedd samtidigt som hennes berättelse kom att bli en kunskapskälla för de professionellas bedömning och beslut.

De två exemplen visar på att det finns terapeutiska, kunskapsmässiga och etiska skäl till att göra barn delaktiga. Resultatet blir bättre och sannolikt hållbarare för både barn och föräldrar. Det finns även juridiska skäl; barnets rättigheter är inskrivna i lagen och i barnkonventionen.

FN:s barnrättskommitté, som granskar hur barnkonventionen tillämpas har i sina kommentarer till Sverige (2009) påpekat att vi behöver säkerställa att vuxna som arbetar med barn ska erbjuda barnet möjlighet att uttrycka sina åsikter och att dessa får betydelse. Kommuner behöver säkerställa att de uppfyller kraven på barns aktiva deltagande och regelbundet följer upp i vilken utsträckning barns åsikter vägs in och vilket inflytande de har på relevanta politiska beslut och planering¹⁰.

¹⁰ Concluding Observations (2009).

Gör vi inte redan det här?

När socialarbetarna i forskningscirkelarna fördjupade sig i barns delaktighet och började utsätta den egna yrkespraktiken för en kritisk granskning blev det tydligt att det fanns, som det uttrycktes i en cirkel, ”ett problematiskt glapp mellan myndighetens självförståelse av hur man arbetar och hur barn upplever det som görs”. Två av cirkelarna beskriver ett glapp mellan socialarbetarnas föreställningar om hur de ska få barn att bli delaktiga och barns och ungdomars egna upplevelser av att verkligen vara eller inte vara delaktiga. I en cirkel fördes diskussioner om hur man kan hantera förhållandet mellan ett skeninflytande och ett reellt inflytande. Dessa perspektivskillnader blev synliggjorda inte minst genom de barnintervjuer som genomförts av deltagarna i cirkelarna. I ytterligare en cirkel skapade deltagarna en tjänstekarta (som vi kommer att stifta bekantskap med i kapitel 6) som illustrerar ett glapp mellan ett *juridiskt/administrativt* perspektiv och *barnets* perspektiv på barns delaktighet. För att balansera eller överbrygga glappet däremellan anvisas ett tredje perspektiv som de benämner det *professionella* perspektivet. De nämnda perspektiven står i ett mer eller mindre komplicerat och spänningsfyllt förhållande till varandra i den yrkesmässiga utövningen. I en evidensbaserad praktik tillkommer ett forsknings- eller kunskapsperspektiv. Beslut och handlingar ska baseras på kunskap men i kombination med brukarnas upplevelser och bestämmelserna i gällande lagstiftning. Denna sammanvägda bedömning kräver den professionella socialarbetarens kompetens men också organisatoriska villkor som understödjer ett arbetssätt där barnets delaktighet är väsentligt. Det kan handla om tid och utrymme för att kunna skapa en tillitsfull relation till barnet eller om stöd av arbetsledning. Det kan handla om mentala hinder hos den enskilde socialarbetaren eller om hinder i organisationskulturen.

De modeller och arbetssätt som identifierats i projektet är framtagna för att hjälpa socialarbetaren att hantera de i vissa stycken motstridiga krav som hen ställs inför.

Bokens teman

Barns brukarmedverkan berör flera aspekter av den sociala barnvården. Organisationen ska ge förutsättningarna och professionen ska ge barnet möjligheter. Delaktighet kan avse olika nivåer och det finns olika former för delaktighet. Till detta återkommer vi i kapitel 3. I de teman som presenteras i boken har vi samlat väsentliga aspekter av delaktighet såsom de framträder i de arbetssätt och modeller som Barnhusets projekt resulterat i.

Tema 1: En tillgänglig socialtjänst

En grundläggande förutsättning för att barn vid behov ska kunna söka hjälp är att socialtjänsten är känd och lättillgänglig men också att barnet känner till vad som görs, vad barnet kan få hjälp med och hur barnet kommer i kontakt med de som arbetar där. Några av de aktiviteter och arbetssätt som presenteras i denna bok rör detta tema. Det handlar bland annat om hur socialtjänsten informerar om sin verksamhet på kommunens hemsida och i broschyrer. Det handlar även om hur den fysiska miljön kan utformas för att barnet ska känna sig mer bekväm i möten och samtal. Hit hör också idéer som tagits fram och prövats vad gäller att använda olika sociala medier för att möjliggöra effektivare och bättre informations- och kontaktkanaler och diskussionsfora mellan barn och socialtjänsten.

Tema 2: Socialarbetaren är viktig

Det andra temat handlar om den professionelle socialarbetaren och hans betydelse för att åstadkomma en reell delaktighet för barnet. Det är enskilda socialarbetare som möter barnet och som i det konkreta mötet förväntas skapa förutsättningarna för den delaktighet som barnet har rätt till. Bland deltagarna i forskningscirkelarna fanns uppfattningen att socialsekreterarna ofta har den teoretiska kunskap som behövs för att arbeta med delaktighet, men att de upplever det svårt att omsätta den i praktiken. Att utveckla sin förmåga att skapa en reell delaktighet i sitt arbete handlar primärt om att fördjupa den egna självförståelsen samt att

reflektera över och utmana invanda tanke- och arbetssätt. Det är denna idé som bär upp den arbetsmodell som presenteras under detta tema.

Tema 3: Barnets delaktighet i utredningsarbetet

Den sociala barnavårdsutredningen utgör ett centralt inslag inom den så kallade myndighetsutövningen i socialtjänsten. Det finns starka lagmässiga krav på att de barn och föräldrar som är föremål för en utredning ska vara delaktiga i utredningsprocessen. I de utredningar som görs i enlighet med BBIC-systemet, vilket används i flertalet av landets kommuner, ska det tydligt framgå att barnet kommit till tals, blivit lyssnat på, bemötts med respekt och varit delaktig i beslut som rör hans eget liv¹¹. Hur långt detta räcker för att garantera det enskilda barnets faktiska delaktighet är dock en betydligt mer öppen fråga. Med detta frågetecken som utgångspunkt utvecklades i forskningscirkulärens ett antal olika modeller för att öka barnets delaktighet och inflytande i den sociala utredningsprocessen, vilka har testats i praktiken. Det handlar i det ena fallet om en *Tjänstekarta* som beskriver barnets delaktighet ur tre olika perspektiv och som socialsekreteraren kan använda sig av som vägledning i sitt utredningsarbete. Den andra modellen - ”*Barnens egen utredning*” - är en barnanpassad utredning vad gäller språket och strukturen och som syftar till att stärka tydligheten och förutsägbarheten för barnet under utredningsprocessen.

Tema 4: Att lära av barn

Att ta barn i anspråk som informanter har ingått som en av förutsättningarna för det arbete som bedrivits i forskningscirkulärens. Det har i de flesta fall handlat om att deltagarna har intervjuat eller samtalat med barnet och/eller ungdomen om deras erfarenheter och upplevelser av kontakten med socialtjänsten. Detta har i sin tur lett till att socialarbetarna i många fall upplevt sig ha fått tillgång till information och kun-

¹¹ BBIC, barns behov i centrum, ett enhetligt utrednings- och dokumentationssystem för barn, unga och deras familjer. <http://www.socialstyrelsen.se/barnochfamilj/bbic> hämtat 2013-10-28

skaper som de inte fått tidigare. Intressant i sammanhanget är att nyckeln till denna kunskap tycks ligga i att de i sina samtal och intervjuer trädde ur sin invanda yrkesroll och mötte barnet eller ungdomen med ett annat syfte. Det handlade inte om att samla information till en pågående utredning utan om att se barnet som en sakkunnig informant utifrån sin erfarenhet som ”brukare”. Det har inneburit ett perspektivbyte som gett aha-upplevelser och som av några beskrivits med ett så starkt ord som ”paradigmskifte”. Under detta mer generella tema - ”att lära av barn” – redovisas i resultatdelen en modell som utvecklats och prövats inom ramen för projektet. Det handlar om att systematiskt ta vara på barnets erfarenheter och upplevelser av kontakter med socialtjänsten och att använda detta som grund för lärande och verksamhetsutveckling. En annan form för att lära av barn som redovisas i anslutning till detta tema, är brukarråd med barn som har egen erfarenhet av kontakter med socialtjänsten.

Tema 5. Kvalitetssäkring av barnsamtal

Det femte och sista temat är kvalitetssäkring av barnsamtal. Det handlar om att följa upp hur barnet upplevt ett samtal med en socialsekreterare eller någon annan professionell aktör i socialtjänsten. Genom att systematiskt fråga barn om deras uppfattningar och upplevelser får socialarbetaren en direkt feedback ur barnets perspektiv. Det kan handla om att ta reda på om barnet upplevt att det fått komma till tals, att frågorna upplevts relevanta och om barnet upplevt möjlighet att berätta om det som är viktigt. En sådan uppföljning kan göras på olika sätt och med olika fokus. I resultatdelen presenteras tre olika varianter av enkäter för uppföljning av barnsamtal som kan användas av professionen för att utveckla sin kompetens eller av verksamheten för att utveckla rutiner och policy och då även inbegripa ledare och politiker. Uppföljningar kan givetvis också användas i syfte att höja kvaliteten i mötet med det enskilda barnet.

3. Nyckelbegrepp och perspektiv

Ambitionen att stärka barns delaktighet och inflytande kan ses mot bakgrund av en mer allmän samhällstrend där själva idén om brukardelaktighet är ett uttryck för förändrade relationer mellan staten och individen. I mötet med olika välfärdssystem tilldelas man olika samhälleliga roller som klient, brukare eller som kund¹². En ökad individualisering av välfärdstjänsterna, där individen görs till en starkare aktör, avspeglar sig bland annat i lagstiftarens ambition att stärka den enskildes ställning och inflytande över de insatser som rör hen. Handikapp-, ädel- och psykiatrireformerna kan ses som uttryck för denna individualisering av insatser inom socialtjänstens område. Det allra tydligaste exemplet är nog ändå LSS-lagstiftningen som ger den enskilde brukaren mycket långtgående rättigheter. I den sociala barnvården är förutsättningarna mycket annorlunda. Vad menar vi med brukarmedverkan i den sociala barnvården? Vad innebär begreppet egentligen? Är det över huvud taget rimligt att använda ”brukare” som beteckning på de barn som socialtjänsten möter i sitt arbete?

Barns brukarmedverkan

De socialarbetare som deltagit i projektet har i många fall värjt sig mot begreppet barns brukarmedverkan. De har istället föredragit att tala om barnets delaktighet. De barn och föräldrar som genom anmälan eller ansökan får kontakt med den sociala barnvården kan inte alltid välja om och på vilket sätt de ska delta i en utredning. De kan inte välja bort insatsen eller gå till annan leverantör som en ”kund” eller ”brukare” kan göra. En utredning kan ju utmynnas i att ett barn omhändertas mot sin vilja. Socialtjänsten kan lyssna på barnet och göra en bedömning av vilket inflytande som kan ges utifrån lagstiftningen, barnets skyddsbehov och barnets ålder och mognad. Rätten att få uttrycka sin åsikt kan ses som en form av delaktighet men hamnar långt ner på den delaktighets-skala som vi kommer att stifta bekantskap med längre fram i texten (sid. 35; bild av Shiers modell).

¹² Hvinden, Björn & Johansson, Håkan (2007).

I engelskspråkig litteratur som rör brukarmedverkan används ofta *participation* som samlingsbegrepp. Det är mångtydigt, med skiftande innebörder och olika tillämpningar.

Detta avspeglar sig också i den svenska översättningen av ordet där det tilldelas olika betydelser såsom delaktighet, deltagande, medverkan och medbestämmande¹³. Delaktighet förefaller vara det som de flesta föredrar att använda som överordnat samlingsbegrepp i den svenska litteraturen. Det har emellertid inte någon solid kärna och är i den bemärkelsen inte att betrakta som ett teoretiskt begrepp¹⁴. I likhet med det engelska participation-begreppet, behöver det definieras utifrån det sammanhang det används i. I denna text används begreppet brukarmedverkan och delaktighet synonymt.

Barnperspektiv

Begreppet barnets brukarmedverkan rymmer både ett brukarperspektiv och ett *barnperspektiv*. Det innebär att det finns ett dubbelt maktförhållande mellan å ena sidan barnet/brukaren och å andra sidan den vuxna/professionella socialarbetaren. Om målsättningen med barnets delaktighet är att utjämna detta maktförhållande, krävs att den vuxne (socialarbetaren) kan ställa sitt tolkningsföreträdare åt sidan för att kunna ta till sig *barnets perspektiv*; d v s hur ett barn ser på sin värld, sin situation och på sig själv. Barnets perspektiv kan ses som liktydigt med barnets röst, det som barnet självt uttrycker, inte bara genom språket utan även på andra sätt.

Barnperspektiv är ett begrepp med ett flertal olika möjliga innebörder. Det finns ett antal olika sätt att definiera och tolka det, bland annat beroende på i vilket sammanhang det används. En av de mer differentierade definitionerna av begreppet barnperspektiv finner vi hos Bartley¹⁵. Med barnkonventionen som utgångspunkt, tilldelar hon begreppet olika innebörder genom att göra åtskillnad mellan det enskilda barnet och barn som grupp, mellan en enskild vuxens barnperspektiv och ett mer generellt barnperspektiv bland vuxna samt mellan ett specifikt samhäl-

¹³ Norstedts engelsk-svenska ordbok (2000).

¹⁴ Healy i: Warg, Nils (red., 2003).

¹⁵ Bartley, K (2001).

les barnperspektiv och andra samhällens/länders. Hon poängterar att ett barnperspektiv kan förekomma i såväl positiv som negativ bemärkelse men att vi, när det används på ett negativt sätt, kanske inte alltid uppmärksammar att detta också handlar om ett barnperspektiv. Ett exempel hon använder för att illustrera det är en annons från ett fastighetsbolag som hyrde ut en lägenhet där ”barn är välkomna på besök, men ej som boende”¹⁶. Motivet till formuleringen av annonsen var att barn stör så mycket och att hissarna går sönder. Det är inte alla som ansluter sig till den humanistiska människosyn som uttrycks i barnkonventionen.

Barnperspektiv handlar om vuxnas syn på och kunskap om barn och barndom och de tolkningar och handlingar som görs på grundval av detta. För den socialsekreterare som i ett specifikt barnavårdsärende har att avgöra vad som är barns bästa, handlar det dessutom om att väga in det *enskilda barnets* perspektiv i sin bedömning. En god vägledning för detta är förstås mötet och dialogen med barnet¹⁷.

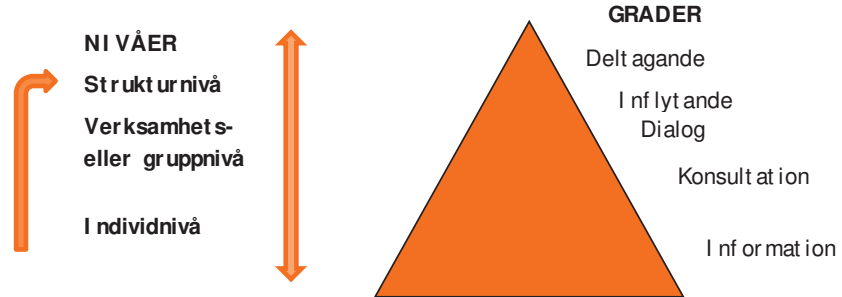
För socialarbetaren i den sociala barnavården kan mot bakgrund av ovanstående sägas att hen inte bara behöver vara utrustad med ett tydligt perspektivmedvetande utan också med en förmåga att kunna växla mellan de olika perspektiven.

Barns och ungdomars inflytande på olika nivåer

Frågan om barns delaktighet i den sociala barnavården kan beskrivas på olika sätt. I figuren 1 beskrivs tre olika nivåer för inflytande: individ-, grupp- och organisationsnivå.

¹⁶ a.a. s 29.

¹⁷ Andersson, Gunvor (2010).

Figur 1. Nivåer och former av inflytande.

Med *individnivå* menas att det enskilda barnet har inflytande i sitt eget "ärende". Överfört till den sociala barnvårdens område kan barnets brukarmedverkan och inflytande i sitt eget ärende, alltså på individnivå, till exempel utövas inom ramen för de mötesformer som BBIC föreskriver. Här finns, åtminstone i princip, en möjlighet för barnet att både få komma till tals, bli lyssnad på och bemött med respekt liksom att få bli delaktig i beslut som rör hans eller hennes eget liv¹⁸. Det betyder att barnet, beroende på ålder och mognad, till och med kan få vara med och bestämma. För detta finns ett tydligt stöd i lagstiftning¹⁹.

När en åtgärd rör ett barn ska barnet få relevant information. Ett barn ska ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör barnet. Om barnet inte framför sina åsikter, ska hans eller hennes inställning så långt det är möjligt klarläggas på annat sätt. Barnets åsikter och inställning ska tillmätas betydelse i förhållande till hans eller hennes ålder och mognad. Citat ur SOL 20130703, kapitel 11:10 §

Att behandla barn som subjekt bygger på synsättet att barnet har något att tillföra här och nu som kan ha betydelse för socialtjänstens ställningstaganden. Den vuxne talar inte istället för barnet. Vidare under-

¹⁸ Rasmusson, Bodil et al, (2004).

¹⁹ Socialtjänstlag (2001:453); se även barnkonvention <http://unicef.se/barnkonventionen> hämtat 2013-12-20.

lättar det för barnet om en förälder visar att det är okey att prata med socialtjänsten eftersom barnet annars kan hamna i en lojalitetskonflikt. Som berättelsen från Maskrosbarn visar kan det dessutom vara viktigt att prata med barnet ensamt, utan föräldrar eller andra vuxna som barnet är beroende av. Ett barn som blir delaktigt, som känner sig lyssnad på och förstådd, är mer benägen att berätta om sin situation och ta emot det stöd och den hjälp som erbjuds. På så vis bidrar delaktigheten till en positiv förändring. I projektet prövades flera olika modeller och arbetssätt för att säkerställa barnets delaktighet på individnivån. Till dessa återkommer vi i del II.

För att särskilja en grupps inflytande från den enskildes kan vi tala om ett kollektivt eller indirekt brukarinflytande. Med det avses att grupper av klienter får möjlighet till inflytande genom att de exempelvis får svara på enkäter om vad de anser om verksamheten, om bemötande och den hjälp som erbjuds. Inflytandet kan, förutom via brukarenkäter, också utövas genom deltagande i paneler, fokusgrupper eller i någon annan form som informanter i uppföljningar, utvärderingar eller forskning. I projektet finns flera modeller och arbetssätt som avser inflytande på *grupp- och verksamhetsnivå*. Klientgrupper kan också organisera sig och som kollektiv utöva påtryckningar på verksamheten.

Förutom individ- och verksamhetsnivå, kan ett brukarinflytande utövas på *strukturell nivå*. Exempel på det är brukarråd eller patientnämnder som återfinns inom hälso- och sjukvården, inom missbrukarvården och inom psykiatrin. Ett annat ord för strukturnivå är systemnivå, vilket i vårt fall kan översättas till socialtjänsten som system. Att kunna påverka organisering, lagstiftning och tillsyn kan nämnas som exempel. Denna nivå har varit föremål för diskussioner i projektet och några försök har gjorts att öka barns inflytande på denna nivå. På strukturell nivå finns sedan några år tillbaka brukarorganisationen Maskrosbarn, som presenterades i kapitel 1. Det faktum att representanter från Maskrosbarn har medverkat i projektet och kommit med synpunkter på både innehåll och upplägg, är ett konkret exempel på hur deras medlemmar utövat ett inflytande på systemnivå; genom att ha påverkat ett nationellt projekt som inbegriper ett stort antal kommuner.

Ett annat exempel på en organisation för ungdomar är Riksförbundet ungdom för social hälsa (RUS) som organiserar ungdomar med

egen erfarenhet av psykiska eller sociala problem²⁰. En annan organisation är Stiftelsen Trygga barnen som startades 2010 med syfte att hjälpa barn, ungdomar, föräldrar och anhöriga i familjer med beroendeproblematik²¹. Detta är några exempel på brukarorganisationer som finns.

Brukarmedverkan och brukarinflytande kan vidare ha olika *riktningar*; uppifrån och ner eller nerifrån och upp²². Uppifrån och ner-inflytandet utgår ifrån verksamhetens intresse av att ta reda på brukarnas upplevelse av givna mål och kvalitetskriterier. Brukarråd som initierats av verksamheten, kan vara ett exempel på det. Nerifrån och upp-inflytandet utgår ifrån brukarnas perspektiv och definition av vad som är god kvalitet och kan exempelvis handla om den enskildes inflytande över den insats hon eller han själv är föremål för. Det förra handlar om brukarinflytande ur ett verksamhetsperspektiv och det senare om ett inflytande ur ett brukarperspektiv eller, för att tala med Dahlberg och Vedung, om ”statsnytta” kontra ”brukarnytta”²³.

Kan man mäta delaktighet?

Förutom att det finns olika nivåer av brukarmedverkan så kan det också handla om olika *grader* av medverkan; d v s hur involverad den enskilde brukaren eller brukargruppen är och vilket inflytande eller vilken makt hen har (Figur 1). En modell som kan användas för ändamålet är den delaktighetsstege som har sitt ursprung i en artikel av Sherry Arnstein²⁴ och som senare utvecklats av Roger Hart²⁵. Den innehåller åtta steg. Varje steg anger en viss grad av delaktighet, eller icke-delaktighet, från manipulation nederst på stegen till medborgarkontroll (i Arnsteins version) och delat beslutsfattande utifrån barns initiativ (i Harts version) på den översta stegen. Modellerna är flitigt refererade i utredningar och forskningsrapporter om barns delaktighet och medbestämmande²⁶.

²⁰ <http://www.rus-riks.se/> hämtad 2013-11-24.

²¹ <http://www.tryggabarnen.org/> hämtad 2013-11-24.

²² Printz, Anders (2003).

²³ Dalberg och Vedung (2001).

²⁴ Arnstein, Sherry (1969).

²⁵ Hart, Roger (1992).

²⁶ Se t.ex.: Seim och Slettebø (2007); Slettebø et al (2010); Eriksson och Näsman (2011).

En bearbetning av Harts modell har presenterats av Harry Shier i artikeln *Pathways to participation*²⁷. I Shiers modell, se nedan, är delaktighetsnivåerna reducerade till fem; den skenbara delaktighet som anges i de tre nedersta stegen i Harts modell har tagits bort. Modellen grundar sig på fem delaktighetsnivåer:

5. Barn delar inflytande och ansvar över beslutsfattande
4. Barn involveras i beslutsprocesser
3. Barns åsikter och synpunkter beaktas
2. Barn får stöd för att uttrycka sina åsikter och synpunkter
1. Barn blir lyssnade till

²⁷ Shier, Harry (2001).

Enskilda medarbetare eller organisationer kan vara olika mycket engagerade i "empowerment"-processen på varje delaktighetsnivå.

I modellen klargörs detta genom de tre steg av engagemang som kan identifieras på varje nivå: *Öppningar, Möjligheter och Skyldigheter*.

Öppningar handlar om att, i det här fallet socialarbetare, är villiga att arbeta på ett sådant sätt att barnet bjuds in till att vara delaktigt på de olika nivåerna i stegen. Det kan sägas vara en individuell och mental aspekt. Med det menas att den enskilda socialarbetarens handlingar och inställning till att göra barnet delaktigt får betydelse.

Möjligheter uppstår när de behov är uppfyllda som gör det möjligt för en professionell eller organisation att i praktiken arbeta på denna nivå. Det kan handla om resurser i form av arbetstid, särskilda färdigheter och kunskaper.

Skyldigheter, slutligen, uppstår när man kommit överens om en policy som innebär att organisationen och personalen har en skyldighet att arbeta på ett sätt som möjliggör en särskild grad av delaktighet för barn. Det är inbyggt i systemet, sanktionerat och efterfrågat, vilket i vårt fall betyder socialtjänstens anställda och förtroendevalda.

Modellen innehåller en särskild fråga för varje steg på varje nivå. Genom att besvara frågorna kan läsaren definiera den nuvarande situationen och lätt identifiera nästa steg som bör tas för att höja delaktighetsnivån. I verkligheten är det inte troligt att en professionell eller en organisation befinner sig på en enda plats i diagrammet. De kan vara på olika steg och på olika nivåer, bl.a. beroende på vilken typ av arbetsuppgifter det rör sig om eller vad den enskilde socialarbetaren anser sig ha möjlighet att göra.

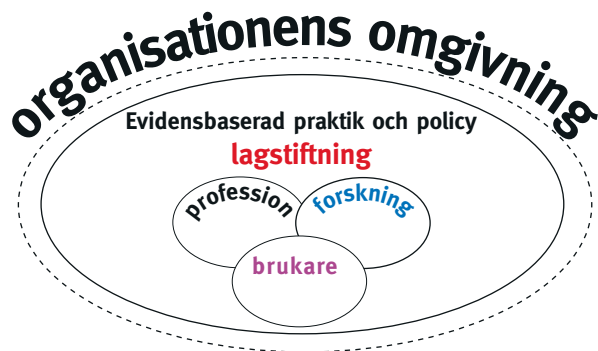
Enligt Shier kan modellen vara ett hjälpmedel för att ta det första steget till att utveckla en strategi för att öka barnets delaktighet i alla slags organisationer som arbetar med barn. Han pekar också på att den viktigaste diskussionen förmodligen äger rum när svaret på en fråga blir "nej". Då kan den professionelle och organisationen ställa sig frågan "*Borde vi kunnat svara ja?*" "*Vad behöver vi göra för att kunna svara ja?*" "*Kan vi göra dessa förändringar?*" och "*Är vi förberedda på följderna?*"

Modellens användbarhet som analysinstrument och som utvärderingsinstrument framhålls bland annat i den kunskapsöversikt som

gjorts av Stenhammar²⁸. Ett exempel på en studie där modellen tillämpats är Rasmusson et al²⁹. De har analyserat barnets delaktighet inom ramen för BBIC. Shiers delaktighetsmodell har också kommit till användning i forskningscirklarna. Deltagarna har upplevt modellen som ett användbart verktyg för att kritiskt granska och reflektera över den egna praktiken och för att identifiera angelägna utvecklingsområden när det gäller barns delaktighet i den sociala barnvården.

Barnets röst som en kunskapskälla

Frågan om en evidensbaserad praktik (EBP) har varit ett av de mer livligt debatterade ämnena inom svensk socialtjänst det senaste decenniet. Det handlar bland annat om att implementera ett förhållningssätt och ett arbetssätt där den yrkesutövande praktikerns beslut grundas på en sammanvägning av bästa tillgängliga forskningsstöd med professionens erfarenhetsbaserade kunskap och klientens/brukarens värderingar, förväntningar och förutsättningar³⁰. (se figur 2).

Figur 2. Komponenter av betydelse vid tillämpning av en evidensbaserad praktik i socialt arbete.

²⁸ Stenhammar, Anne-Marie (2009).

²⁹ Rasmusson, Bodil et al (2009).

³⁰ Oscarsson, Lars (2009); SoU, 2008:18.

Enkelt uttryckt handlar en evidensbaserad praktik om att sträva efter att ge den bästa hjälpen i dialog med brukaren, att tydliggöra och förhålla sig kritisk till på vilka grunder hjälpen bedöms vara den bästa och att ta reda på om klienten blev hjälpt eller inte. Den forskningsbaserade kunskap som användaren förväntas luta sig mot behöver i det enskilda fallet bedömas i förhållande till den enskilde brukarens önskemål, behov och livssituation. Det innebär att brukaren är en nödvändig källa för att få kunskap om sådana förhållanden. Frågan är hur man får sådan kunskap från barn och på vilket sätt barnet ges förutsättningar för medverkan och inflytande, frågor som ingår i syftet med Barnhusets projekt. Figuren illustrerar också att socialtjänsten som organisation har att förhålla sig till exempelvis policy, ekonomiska ramar och förstås gällande lagstiftning.

Ett annat skäl till att betrakta brukaren som en nödvändig kunskapskälla inom EBP är strävan efter s.k. brukarrationalitet, vilket handlar om ambitionen att uppnå maximal nytta. Brukarens tilltro till en insats kan ha en avgörande betydelse för ett positivt resultat. Brukarinflytandet är därför en central aspekt i den evidensbaserade praktiken och som praktiker förväntas man arbeta *tillsammans med* och inte bara för klienten³¹.

Ur ett pragmatiskt perspektiv kan, mot bakgrund av ovanstående, konstateras att det finns större chanser att planer och insatser genomförs med framgång om barn behandlas som kompetenta och handlande subjekt. Enligt en sådan subjektsyn på barnet, som bland annat understöds av den barndomssociologi som etablerar sig under 1980- och 90-talet, ses barnet som en sakkunnig informant om sitt eget liv. I linje med detta ligger också en starkare betoning på barndomens egenvärde och på barnets livssituation här och nu, inte bara i en blivande vuxenhet³². Att behandla barn och ungdomar som jämbördiga subjekt innebär också att maktbalansen mellan barn och vuxen minskar³³.

På den sociala barnvårdens område kan Barns behov i Centrum (BBIC) ses som en ansats till att motsvara de krav som ställs på ett evi-

³¹ Oscarsson, Lars (2009) s. 39. Se även Tauberman, Ann-Christine (2010)

³² Andersson, Gunvor (2000).

³³ Se: Rasmusson, Bodil (2011).

dens- (eller kunskaps-) baserat socialt arbete³⁴. Detta handläggnings- och dokumentationssystem, med sin uppsättning av standardiserade formulär som spänner över hela ärendegången, ger en struktur för att utreda, planera och följa upp beslutade insatser. En av grundprinciperna för utredningsarbetet enligt BBIC är att det ska grundas i kunskap och beprövad erfarenhet. En annan grundprincip är att stärka barnets rätt till delaktighet i och inflytande över ärendegången. Denna ambition avspeglar sig bl.a. i utformningen av formulären och i de olika mötesformer som rekommenderas i BBIC³⁵.

Genom sin spridning till flertalet av landets kommuner på relativt kort tid, har BBIC fått ett kraftfullt genomslag i den sociala barnvårdens praktik. Vilka effekter detta fått i praktiken när det gäller barn och ungdomars delaktighet i sitt eget ärende vet vi ännu inte så mycket om.

En bild av kunskapsläget

Det finns ett mycket begränsat antal vetenskapliga studier och utvärderingar som rör barns och ungdomars medverkan och delaktighet i mötet med samhällets stödsystem³⁶. Här beskrivs tre kunskapsöversikter som bedömts som relevanta för området.

Den första är Sara Hultqvists sammanställning, *Om brukardelaktighet i välfärdssystemen – en kunskapsöversikt*, som genomfördes mellan 1995 och 2007³⁷. Hon konstaterar att det finns en del forskning om brukardelaktighet som rör de kommunala och landstingskommunala välfärdsinrättningarna, medan det nästan helt saknas motsvarande studier som rör de statliga myndigheterna och tillika välfärdssystemen. De studier om brukardelaktighet hon hittar inom individ- och familjeomsorgen är mycket få. Både i jämförelse med skolans och hälso- och sjukvårdens område men även i förhållande till den kommunala äldre- och handikappomsorgen. I översikten finns endast fem studier redovisade

³⁴ Socialstyrelsen (2008).

³⁵ Rasmusson, Bodil (2006).

³⁶ Sökningen gjordes av Ulf Hyvönen och Karin Alexanderson med sökorden brukar medverkan, brukarinflytande, barns röst, delaktighet, självbestämmande, egenmakt samt deras engelska motsvarigheter i svenska och internationella tidskrifter (databaser).

³⁷ Hultqvist, Sara (2008).

från socialtjänstens individ- och familjeomsorgsområde, varav tre avhandlar olika aspekter på delaktighet för barn och unga³⁸.

Den andra översikten heter *Delaktighet – på barns villkor?* Och är genomförd av Monica Nordenfors³⁹. Studien tar sin utgångspunkt i barnkonventionen och syftet är att söka kunskap om hur man kan arbeta för barnets delaktighet och att finna exempel på arbetssätt som främjar delaktighet i arbetet med och för barn. Hon konstaterar, via de studier hon tagit del av, att det pågår en rad projekt världen över som syftar till att implementera barnkonventionen på olika nivåer medan den forskning som rör barnets delaktighet i sammanhanget fortfarande är begränsad. I en avslutande kommentar skriver författaren att de genomgångna studierna pekar på att även om barn successivt fått större möjlighet till delaktighet så sker denna oftast på vuxnas villkor. Vuxnas maktposition i förhållande till barn är ett genomgående tema.

Den tredje kunskapsöversikten rör det handikappvetenskapliga området och är sammanställd i en rapport av Ann-Marie Stenhammar med den uppfordrande titeln *Lyssna på mig*⁴⁰! Den innehåller studier om barns och ungdomars delaktighet i mötet med samhällets stödsystem. Det gäller främst barn med funktionsnedsättning men inbegriper även litteratur om barn utan funktionsnedsättning. Det handlar i det senare fallet om studier som generellt rör barns delaktighet och vägar för att komma till tals i frågor som rör dem. Stenhammars sökning resulterade i fyrtio inkluderade studier om barns delaktighet med särskilt fokus på barnets egen uppfattning om sin delaktighet. Av särskilt intresse, utifrån syftet med översikten, var att finna studier om små barn och om barn som av olika skäl har nedsatt autonomi. Merparten av studierna i sammanställningen hör hemma inom hälso- och sjukvårdsområdet, endast ett fåtal handlar om barnets delaktighet i mötet med socialtjänst (social care). Samtliga studier, oavsett verksamhetsområde och nationalitet, pekar på ett ökat intresse, inte minst från politiskt håll, för barnets delaktighet i möten med samhällstödet. Det hänvisas till barnkonventionen och då oftast artikel 12, som en pådrivande faktor. Stenhammar finner i

³⁸ Hermodsson, Ann & Hansson, Cecilia (2005); Rasmusson, Bodil, Hyvönen, Ulf & Mellberg, Lina (2004) och Åkerlund, Eva-Marie (2006).

³⁹ Nordenfors, Monica (2010).

⁴⁰ Stenhammar, Ann-Marie (2009).

sin genomgång att barnets delaktighet i mötet med samhällets stödsystem har ökat och att detta framför allt skett under det senaste decenniet. Samtidigt hävdar hon, med stöd från de åtta kunskapsöversikter som ingår i hennes sammanställning, att "...målen är många och varierande och de övertygande teorier som presenteras är fler än utvecklingen av det praktiska stödet"⁴¹.

I Norge finns två publikationer som rör brukarmedverkan i den sociala barnvården (barnevernet) och som kan vara värda att lyfta fram. Den ena är en kartläggning som bygger på information från professionella aktörer och på analyser av olika dokument⁴². Här konstateras att brukarmedverkan är något som i hög grad engagerar de anställda och att detta i hög grad också avspeglar sig i att man lyssnar på brukarna. Samtidigt påpekas att detta inte är någon garanti för att brukarna verkligen blir hörda och att det också tas hänsyn till deras erfarenheter och synpunkter. Den andra studien är ett forskningsprojekt där det genomfördes ett försök med olika former av individuell och kollektiv brukarmedverkan vid några barnevernssenter i tre norska kommuner⁴³. Ett av de mer lyckade försöken som beskrivs är "Brukergrupper", som förvisso inte handlar om barns brukarmedverkan utan är ett exempel på kollektiv medverkan av biologiska föräldrar vars barn blivit omhändertagna. Det är en samtalsgrupp där föräldrarna ges möjlighet att påverka det generella tjänsteutbudet i partnerskap med socialarbetare och fosterföräldrar. En slutsats av försöken är att det är fullt möjligt att skapa utrymme för brukarmedverkan i det vardagliga barnvårdsarbetet. Dessa båda refererade publikationer från Norge tillhandahåller tillsammans en ganska omfattande genomgång av aktuell forskning om brukarmedverkan i den sociala barnvården.

⁴¹ a.a.,sid. 60.

⁴² Slettebø, Tor et. al, (2010).

⁴³ Seim, Sissel & Slettebø, Tor (2007).

Lästips

Andersson, Gunvor (2010) Barnens röst. Om brukarmedverkan i samhällsvård. Sid 37-42 I *Kund, brukare, klient, medborgare? Om intressen och inflytande i socialtjänsten*. Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap.

Concluding observations: Sweden (2009) COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD Fifty-first session. CRC/C/SWE/CO/4. 12 June 2009. www.barnombudsmannen.se/barnkonventionen/fns-barnrattskomite/rekommendationer-till-sverige/

Dahlberg, Magnus & Vedung, Evert (2010). *Demokrati och brukarutvärdering*. Johanneshov: TPB.

Hultqvist, Sara (2008) *Om brukardelaktighet i välfärdssystemen – en kunskapsöversikt*. Växjö universitet.

Nordenfors, Monica (2010) *Delaktighet – på barns villkor?* Göteborgs stad.

Oscarsson, Lars (2009) *Evidensbaserad praktik inom socialtjänsten. En introduktion för praktiker, chefer, politiker och studenter*. SKL Kommentus.

Stenhammar, Ann-Marie (2009) *Lyssna på mig! Barn och ungdomar vill vara delaktiga i möten med samhällets stödsystem*. En kunskapsöversikt. Magisteruppsats i Handikappvetenskap, Sektionen för hälsa och samhälle. Högskolan i Halmstad.

Vägar till delaktighet; öppningar, möjligheter och skyldigheter. En ny modell för att öka barns delaktighet i att fatta beslut i enlighet med artikel 12.1 i FN:s konvention om barnets rättigheter. Översättning av Harry Shiers modell; ”Egen växtkraft” 2008-2011.

DEL II.

Modeller och arbets- sätt för att göra barn delaktiga

I de följande fem kapitlen presenteras ett antal modeller, arbetsätt och aktiviteter som har utvecklats och prövats i praktiken av socialarbetare som medverkat i Barnhusets utvecklingsprojekt. De är exempel på hur barn kan göras delaktiga på olika nivåer och i olika former (se triangelfiguren sid. 32). De har bedömts vara användbara och till hjälp i arbetet för att säkra eller fördjupa barns delaktighet. Det innebär inte att arbetsätten eller modellerna är färdigutvecklade och testade i strikt vetenskaplig mening men däremot att de i tillämpning visat sig ha förtjänster som gör att de är värda att sprida.

Till varje kapitel finns en kort ingress där kapitelinnehållet presenteras i stora drag. Därefter görs en beskrivning av de utvalda modellerna och arbetsätten. Slutligen ges en del tänkvärda råd till de som vill pröva själva. En del av dessa är sådana tips och uppmaningar som kommer från organisationen Maskrosbarn. Kapitlen avslutas med några lästips för den som är intresserad av att få veta mer.

4. En tillgänglig socialtjänst

*Jag behöver mer information om vad myndigheter gör,
typ att de kommer ut till skolan och berättar,
så att man fattar vem man ska vända sig till.*

En förutsättning för barns brukarinflytande är att de överhuvudtaget får kontakt med socialtjänsten när de behöver. Frågan är hur, när och var de kan komma i kontakt med socialtjänsten. Det har i intervjuer med barn visat sig att socialtjänsten ter sig diffus och svårtillgänglig för många barn⁴⁴. De vet ofta inte vad socialtjänsten gör och vad man kan få för hjälp. Socialtjänsten är sällan ute i skolor eller andra ställen där barn finns, för att informera om sin verksamhet. Ungdomarnas uppfattningar grundar sig ofta på rykten om ”soc” som florerar bland unga människor. Vidare är lokalerna i allmänhet inte särskilt väl anpassade till det faktum att verksamheten vänder sig till barn och familjer. De förefaller vara mer utformade efter socialtjänstens administrativa behov och uppdraget att utreda, än att hjälpa. Samtalsrum och väntrum är ofta sterilt inredda och upplevs inte särskilt välkomnande av barn. Det kan också vara krångligt att söka information om socialtjänsten på kommunernas hemsidor och för ett barn är det i regel svårt att förstå vad som står där⁴⁵. Det saknas också skriftligt informationsmaterial i form av broschyrer till barn och unga.

En annan aspekt på tillgängligheten är hur ett barn eller en ungdom upplever mötet med den enskilda socialarbetaren. Tar sig socialarbetaren tid att lyssna? Är hen öppen för att ta emot och ta till sig det barnet berättar? Socialarbetaren är organisationens frontfigur, den som bjuder in barnet och som, i enlighet med Shiers modell, kan skapa öppningar och möjligheter för barnets inflytande⁴⁶. Den enskilde socialarbetaren behöver också ha en organisation i ryggen som ger förutsättningar för att göra barn delaktiga. Initialt kan det t.ex. behövas lite mer tid till möten och för att lägga grunden till en förtroendefull relation som kan löna sig i längden. Lagstiftningen förpliktigar socialtjänsten att skapa förut-

⁴⁴ Se Maskrosbarn (2012), Barnombudsmannen (2012).

⁴⁵ Slettebø, Tor & Palm, Lis (2012). Se även Maskrosbarn (2012).

⁴⁶ Shier, Harry (2001).

sättningar för detta samtidigt som de lagstadgade tidsgränserna för hur lång tid en utredning får ta ibland kan försvåra arbetet.

Barn som är aktuella för en utredning eller en insats från socialtjänsten förstår inte alltid vad som händer i ett barnavårdsärende.

Det skulle faktiskt vara riktigt bra om man visste lite mer. Så där vad allting handlar om och så; det skulle vara bra för ungdomar och barn och liksom få veta vad allting går ut på och varför socialtjänsten blandar sig i och allt sånt där.

Det kan vara knepigt för ett barn att förstå vad de ord som används av de som arbetar i socialtjänsten egentligen betyder. Vad menas med en barnavårdsutredning? Utredningsplan? Genomförandeplan? Vad är en insats? Det är begrepp som många barn inte känner till⁴⁷. Delaktigheten blir ju inte mycket värd om man inte förstår vad som görs och varför. I det följande presenteras några idéer och tips på konkreta åtgärder för att göra verksamheten mer lättillgänglig för barn.

Nya vägar för information och kontakt

Att utforma ett *chattforum* där barn anonymt kan ta kontakt och samtala med socialsekreterare är ett sätt att göra socialtjänsten tillgänglig och sprida information om socialtjänstens arbete direkt till barn. Det kan vara ett sätt att nå grupper man annars kanske inte skulle komma i kontakt med. Det ger också en möjlighet för socialtjänsten att snabbt kunna ge råd och stöd till ungdomar, här och nu - när de behöver det. För en del kan ett samtal i en chatt även leda till att ett barn väljer bort anonymiteten och därmed kan få tillgång till insatser. På sikt kan detta leda till en breddning av vilka barn som nås av socialtjänsten och kan få råd, stöd och hjälp. Arbetet med ett chattforum för barn pågår exempelvis i Uppsala län och omfattar både att utveckla de tekniska lösningarna och utbildning för de socialsekreterare som ska delta i chattforumet⁴⁸. BRIS ger den typen av utbildning, vilket bygger på deras numera långa erfarenhet av de speciella villkor som gäller för ett anonymt samtal på

⁴⁷ Alexanderson, Karin & Nyman, Marie (2012), Barnombudsmannen (2012).

⁴⁸ Regionförbundet Uppsala län Enheten för välfärd och FoU-stöd.
<http://www.region uppsala.se/?pageID=110 hämtat 2013-10-20>.

ett chattforum. I Malmö finns ”Soctanter” på nätet” dit allmänheten har möjlighet att vända sig för att ställa frågor anonymt om bland annat missbruk, relationer, mobbning samt möjlighet att diskutera med andra⁴⁹.

Andra sätt att kommunicera med barn är att använda *mail* och *sms*. Många barn har ofta tillgång till dator och mobiltelefon och kan därmed lättare diskret ta kontakt. Det öppnar också för mer kontaktinitiativ från barnets sida och gör att man når varandra även om man inte är anträffbar just då. Under projekttiden var det flera kommuner som försåg sina socialsekreterare med mobiltelefoner med ett särskilt nummer som barn och unga kunde ringa för att snabbt komma i kontakt med sin socialsekreterare under en pågående utredning. Det ger även socialsekreteraren fördelar så som att med hjälp av sms snabbt kunna föreslå mötestider, skicka påminnelser och fråga om det är möjligt att höras.

Kommunernas *hemsidor* ser mycket olika ut. Det kan skilja sig en hel del när det gäller hur socialtjänstorganisationen ser ut och vilka begrepp man väljer⁵⁰. I Fyrbodalen engagerades två unga personer för att närmare granska hur socialtjänsten presenteras på några kommuners hemsidor. De konstaterar bland annat att det tog lång tid att söka information på hemsidorna och att dessa är fyllda av svårlästa meningar och ord. Utifrån sin genomgång har de formulerat förslag på hur socialtjänstens sidor, riktade till barn och unga, kan förbättras och få ett tydligare barnperspektiv⁵¹. De föreslår till exempel att det på alla kommuners startsidor borde finnas en väl synlig rubrik där man genom ett enkelt klick kommer vidare till renodlad information för barn och unga och om all hjälp och det stöd som finns att tillgå i deras kommun. De tycker att det ska finnas en samlad information om socialtjänsten, om deras arbete och om vad exempelvis en utredning är. Detta ska vara uttryckt på ett enkelt språk. De efterlyser information om i vilka situationer man som barn och ungdom kan kontakta socialtjänsten och att det ska finnas kontaktuppgifter i form av direktnummer till aktuellt socialkontor och nummer till socialjouren.

⁴⁹ <http://www.malmo.se/soctanter> hämtat 2013-10-29.

⁵⁰ Slettebø, Tor & Palm, Lis (2012).

⁵¹ Johansson, Annika; Hidalgo, Roxanna & Bjelkenäs, Linnea (2013).

Konkreta tips på vad som bör finnas på en hemsida riktad till barn och unga:

- Bilder
- Panik-knapp
- Kontaktuppgifter, både till socialsekreterare och socialjour
- Information om socialtjänsten på ett lättbegripligt språk,
- gärna illustrationer och film
- Länkar till andra hemsidor, t. ex. BRIS, IVO, UMO
- Enklare väg för att hitta information till barn och unga,
- gärna rubrik på startsida
- Information om kostnadsfri samtalshjälp
- Möjlighet till chatt/diskussionsforum
- Tänka igenom formuleringar, inte skriva ”barn som far illa” utan ”barn i behov av hjälp”
- Förklara begrepp, paragrafer m.m.

Tankar från Maskrosbarn

De flesta ungdomar som vi möter på Maskrosbarn känner inte till vad socialtjänsten gör eller vad de kan hjälpa dem med. För att kunna hjälpa fler barn samt göra dem mer delaktiga behöver socialtjänsten bli mer tillgänglig.

Ungdomarna har många idéer och förslag på hur man skulle kunna göra detta, några av dem är att:

- Se över tryckt material och anpassa det efter barn och ungdomar. Gör barnen delaktiga i framtagning av nya broschyrer och folddrar!
- Öppna en chatt där barn och ungdomar kan gå in anonymt och ställa sina frågor om socialtjänstens arbete.

- Ge barnen ni möter ert telefonnummer, poängtera att ni går att nå även via sms eller mail. Många barn och ungdomar tycker att det är jobbigt att ringa sin socialsekreterare och efterfrågar andra sätt att ta kontakt på.
- Gå ut på skolorna och informera om socialtjänstens arbete. Det finns mycket fördomar om socialtjänsten bland ungdomar, därför vill ungdomarna få mer information och få ett ansikte på några av de som arbetar där. Ha ungdomsvänlig information om ert arbete i form av broschyrer tillgängliga på skolorna.
- Se över er hemsida och hur lätt eller svårt det är att hitta information riktad till barn och ungdomar. Gör informationen mer lättillgänglig.

Den fysiska miljön

Att utforma socialkontorens fysiska miljö så att de anpassas för samtal och möten med barn ger betydligt bättre förutsättningar för att skapa en god kontakt och relation. Och det behöver inte vara kostsamt. Organisationen Maskrosbarn, som myntat begreppet ”pimp my soc”⁵², har inspirerat till och även själva medverkat vid inredningen av ett stort antal samtalsrum. På bilderna visas några exempel på rum som pimpats. Först ut är ett samtalsrum från Uddevalla kommun för i första hand ungdomar. Här samtalades med ungdomar vid sammanträdesbordet innan de gjorde den förändring som syns på den andra bilden. Efter inspiration i forskningscirkeln av Maskrosbarn inreddes ett rum med en soffa och fåtöljer. En ung praktikant från Socialhögskolan hjälpte till att inreda rummet. Efter det har en ungdom haft som ”sommarspraktik” att måla väggen. Det var socialsekreteraren som kom med frågan/förslaget till ungdomen om att förfina rummet.

⁵² Pimp my soc är en del av organisationen Maskrosbarns varumärke och en rådgivande tjänst. Tjänsten har olika delar som tillgänglighet, fysisk miljö och bemötande och skräddarsys efter kommunens behov. <http://www.pimpmysoc.se> hämtat 2013-12-20.

Bild 1: Sammanträdesrummet i Uddevalla. Bild 2: Pimpat samtalsrum Uddevalla.

Att kunna erbjuda fika anpassat till barn; något att dricka, bullar, varma smörgåsar etc., i en trivsamt miljö går att genomföra både till låga kostnader och med gott resultat. I samband med flytt eller ändring av lokaler kan man passa på att engagera barn i utformningen av väntrum och besöksrum. I Hallstahammar flyttade barn- och ungdomsgruppen till en separat del av socialkontoret och fick därmed en egen ingång och ett eget väntrum. Tidigare har barn som kommit på besök tvingats dela väntrum med vuxna som söker försörjningsstöd eller söker hjälp för sitt missbruk. I Enköping har ungdomar från organisationen Maskrosbarn pimpat ett samtalsrum med temat Amazonas djungel.

Bild 3. Ett pimpat samtalsrum i Enköping med temat "Amazonas djungel".

I Gagnefs kommun inspirerade Maskrosbarn till en samtals- och lek- hörna för mindre barn. Att ha en sandlåda har uppskattats av barn och personal (bild 4 och 5).

Bild 4. Pimpat samtalsrum i Gagnef.

Bild 5. Samtalsrum med en enkel sandlåda, Gagnef.

Uppåt väggarna

En idé som lanserats är att i punktform skriva ner vad barn tycker är viktigt i mötet med socialtjänsten och att affischera med dessa i besöksrum och på kontoren som påminnelser. Det ger också en signal till besökande barn att man tycker det är viktigt vad barn tycker. Ett sådant exempel visas här (bild 6 Sätters affisch).

Lyssna till barn och ungdomars röster

Jag vill känna mig förstådd, lyssnad på och respekterad
Förvissa dig om att jag förstår varför jag är här
Ge mig möjlighet bestämma tid och plats för våra träffar
Låt mig bestämma om jag vill ha en trygghetsperson med mig
Förklara för mig vad en utredning är
Informera mig om vilka som kommer tillfrågas i utredningen, och fråga mig vad jag tycker
Förbered mig inför möten; vad de ska handla om, vilka deltar
Berätta för mig hur den information jag lämnar ska användas
Ge mig utrymme att berätta – försök förstå mig, fråga mig varför jag gör saker
Fråga mig och bry dig om vad jag tycker behöver förändras i min livssituation
Gör det möjligt för mig att kontakta dig under utredningen
Fråga mig och bry dig om vilken hjälp jag vill ha
Ge mig möjlighet att ändra eller lägga till i utredningen
Berätta för mig vad som står i utredningen
Berätta och förklara resultatet av utredningen för mig
Berätta för mig vilka som kommer att få läsa den
Berätta för mig om vi inte ska träffas mer
Hjälp mig berätta min historia för andra personer som skall ge mig stöd
Du är viktig för mig – ge mig tid
Jag är en kunskapskälla!

Erfarenheter och reflektioner

Den som ansvarar för kommunens informationsfrågor, både vad gäller innehåll och de tekniska lösningarna, behöver involveras. Att arbeta om hemsidor och skapa nytt informationsmaterial tar tid och kostar pengar. Information, vare sig den görs digitalt eller i tryckt form, behöver ses över och uppdateras med jämna mellanrum.

Tänk på det här

Gör barn delaktiga i att ”pimpa soc”. Bjud in dem till att hjälpa er granska hemsidan och komma med förslag till förbättringar. Bjud in och fråga barn som är eller har varit aktuella i era verksamheter och be dem tala om vad som är viktigt att tänka på när socialtjänsten vill ha en bra kontakt och relation. Vad har de för tankar och idéer kring socialtjänstens sätt att ta emot och möta dem? Hur kan socialtjänsten göras mer tillgänglig för dem? Det går att läsa sig till vad barn har sagt om det i andra sammanhang men det finns en styrka i att själv prata med barn om detta och få höra deras svar.

Tankar från Maskrosbarn

För att skapa förtroendefulla samtal menar ungdomarna att den fysiska miljön på socialtjänsten behöver förbättras. Ungdomarna beskriver många gånger miljön som kall, stel och med liknelser som fängelse och sjukhus. De vill att det ska vara mer hemkänsla på socialtjänsten, en mer avslappnad och varm miljö där man känner sig välkommen. Ungdomarna säger att de önskar att man kunde ha en mer ungdomsvänlig miljö med soffor, fåtöljer, lite mer färg på väggarna, filtar och tända ljus. I väntrummet efterfrågar ungdomarna lite ”glad och peppande” musik och ungdomstidningar som de kan bläddra i när de sitter och väntar. Detta skulle minska nervositeten menar ungdomarna, kanske även några stressbollar som de kan använda för att lugna nerverna.

En kille på 17 år berättade att när han var på socialtjänsten fick han sitta i ett rum med glasväggar. Folk som gick förbi utanför kunde se in i samtalsrummet och killen beskrev hur rädd han var för att någon

han kände skulle gå förbi. Ungdomarna vill att samtalsrummen ska vara insynsskyddade, om det redan är glasväggar så sätt upp gardiner eller liknande.

Att vara flexibel och gå utanför ramarna är något som ungdomarna beskriver som väldigt viktigt i mötet med professionella. En tjej på 16 år berättade hur hennes socialsekreterare var flexibel i mötet med henne.

Hon frågade mig vart jag ville ses, om vi skulle ses på socialkontoret eller någon annanstans, t.ex. på ett fik eller ta en promenad. Jag sa direkt att jag inte ville vara på soc och hon lyssnade. Jag fick bestämma och vi gick och åt kebab och snackade.

Ungdomarna skulle vilja bli bjudna på fika när de kommer till socialtjänsten. Ofta kommer ungdomarna direkt från skolan till mötet och är hungriga, men fika gör även stämningen mer avslappnad säger en tjej på 16 år. Helst skulle de vilja ha läsk att dricka.

Genom en liten sak som att bjuda på läsk eller att ha fixat i ordning era samtalsrum till mysiga rum visar ni era klienter respekt, ni visar att de ni möter är viktiga för er och att ni har gjort fint för deras skull. Detta ger många gånger bättre förutsättningar att skapa förtroendefulla samtal.

När det gäller den fysiska miljön på socialtjänsten handlar det alltså om att ha rum som är anpassade för mötet. Om ni träffar ett barn eller en ungdom, sitt inte runt ett långt konferensrum utan dra istället ihop några kollegor och lägg några timmar på att få ett mindre rum mysigt och barn-/ungdomsvänligt. Det kommer göra skillnad för dem ni möter!

Lästips

Barnombudsmannen (2012). *Signalerna. Våld i nära relationer*. Barn och ungdomar berättar. Barnombudsmannens årsrapportering 2012. www.barnombudsmannen.se

Jonsland, Thomas & Wallentin, Åsa (2009). *Barnen, BRIS och it: om BRIS som en aktör på Internet samt om ungas kontakter med BRIS om internet, datorer och mobiltelefoner*. Stockholm: Barnens rätt i samhället (BRIS).

Johansson, Annika; Hidalgo, Roxanna & Bjelkenäs, Linnea (2013). *Barn och ungas socialtjänst. Hur synliggör socialtjänsten den verksamhet som bedrivs för barn och unga? Vilken information finns och hur kan vi förbättra den?* FoU Fyrbodals, nr 1.

Livingstone, Sonia M. (2009). *Children and the Internet: great expectations, challenging realities*. Cambridge: Polity.

Löfvenius, Johanna (2012). *Handbok. Internet som ett verktyg i det sociala arbetet*. Socialförvaltningen i Stockholms stad.

Maskrosbarn (2012). *Frågar man inget får man inget veta. En unik kvalitativ och kvantitativ intervjustudie med 50 ungdomar*.

Stenhammar, Ann-Marie; Rinnan, Tove och Nydahl, Erika (2011). *Lyssna på oss. Bättre stöd när barn och ungdomar är delaktiga*. Inspirationsbok. Projektet Egen växtkraft. Handikappförbunden. <http://www.barnombudsmannen.se/Global/Publikationer/lyssna%20pa%20oss.pdf> hämtad 2013-12-20.

Organisationen Maskrosbarn. <http://www.pimpmysoc.se/> hämtat 2013-11-25.

5. Socialarbetaren är viktig

Socialarbetaren är den som möter barn och föräldrar och den som ytterst har att omsätta lagar och goda intentioner i praktiska handlingar. För att återknyta till Shiers modell och de tre dimensionerna ”öppningar”, ”möjligheter” och ”skyldigheter” (bild sid 35) så är det socialarbetaren som ger öppningar och gör barnets delaktighet möjlig. Därför blir socialarbetarens förmåga och vilja att göra barnet delaktigt viktig. Hens egna värderingar, förmåga att lyssna, bemötande och syn på barn och barndom får betydelse. Vilka möjligheter socialarbetaren i praktiken har att göra barn delaktiga är, förutom socialarbetarens egen inställning och förmåga att samtala med barn, också en organisatorisk fråga. Skyldigheten finns redan genom lagstiftning och barnkonvention men organisationen måste skapa lokala förutsättningar. Det tar tid att skapa kontakt och bygga relation, vilket är en förutsättning för att barn ska våga berätta och agera aktivt. Det är emellertid en investering som betalar sig då barnets delaktighet ökar chanserna till en bättre utredning och en varaktigt förbättrad livssituation.

Ibland hörs röster från socialarbetare som ”*det där gör vi redan*” eller ”*det är inget nytt*”. Socialarbetare som deltagit i forskningscirkel om barnets delaktighet kom till nya insikter och började ifrågasätta sitt tidigare barnperspektiv.

Ett sätt att arbeta med den egna (för)förståelsen av hur barnets delaktighet kan förstås och omsättas i praktiken är att fördjupa sig i ämnet tillsammans med andra kollegor. Detta var något som cirkeldeltagarna i Skåne tog fasta på. De strävade efter att utveckla en modell där kunskapsanvändning och attitydförändring går hand i hand. Inspirerade av den forskningscirkel de själva deltog i inom projektet⁵³, utvecklade de något som de kom att kalla BUD-cirkel (BUD står för Barn och Ungas Delaktighet). BUD-cirkelna beskrivs som ett forum där invanda föreställningar och tankar om barn och delaktighet kan synliggöras, diskuteras och utmanas. Det kan vara ett sätt att stärka socialarbetarens mentala beredskap och förmåga att ge barn ett reellt inflytande⁵⁴. I Skåne valde

⁵³ se beskrivningen av forskningscirkel på sid 14

⁵⁴ Se Gullacksen, Ann-Christine och Wessberg, Anna (2012).

de att bygga vidare på det reflekterande och insiktsskapande arbete de själva gick igenom i forskningscirkeln genom att erbjuda denna möjlighet till andra kollegor.

BUD-cirklar för lärande och reflektion om barn som brukare

Idén med BUD-cirkeln som ett sätt att stärka barnets brukarmedverkan i den sociala barnvården tar fasta på att förändringsarbete som rör mänskliga möten handlar om en grundläggande inställning till barnets medverkan och delaktighet i sin kontakt med socialtjänsten. Det är socialarbetaren som i mötet med barnet bjuder in till delaktighet och/eller gör delaktighet möjligt. Socialarbetaren måste stå för drivkraften; att gå från tanke till handling.

Genom samtalen i BUD-cirkeln har socialarbetaren möjlighet att tillägna sig en beredskap för eller en ”mental inställning” till vad barns och ungas delaktighet kan innebära. Det som fångas i den mentala inställningen handlar inte bara om att vilja göra barnet eller den unge delaktig, utan inbegriper också en medvetenhet om maktbalansen i mötet mellan socialarbetare och barn/unga. Tillsammans med kollegor som möter samma problematik, diskuteras i cirkelform olika infallsvinklar och möjliga handlingsvägar. I cirkeln uttrycker deltagarna sina erfarenheter, sina personliga tolkningar och uppfattningar om vad delaktighet kan vara, om konsekvenser, hinder och möjligheter. Samtalen leder till att öka den egna medvetenheten men också beredskapen för att kritiskt granska invanda mönster och tankesätt på den egna arbetsplatsen. Glappet mellan att veta att barn ska vara delaktiga och att faktiskt göra det ses som centralt. Det är viktigt att syftet med cirkelarna görs klart så att de uppfattas som en del i delaktighetsarbetet för barn och unga.

Innehållet i cirkelarbetet består av olika moment. I vilken ordning dessa genomförs bestäms av cirkelledare och deltagare tillsammans. De olika momenten går in i varandra och sker delvis parallellt. I BUD-cirkelarna har följande inslag ingått:

- ta del av olika delaktighetsmodeller inom området, till exempel Shiers och Harts delaktighetsmodeller

- inventera deltagarnas kunskaper och erfarenheter kring barns/ungas delaktighet i kontakten med socialtjänsten
- deltagarna planerar för och genomför intervjuer med barn om deras erfarenheter, tankar och idéer om socialtjänsten och återför kunskaperna till cirkeln
- tid för reflektion
- pröva att göra barnet delaktigt i den egna praktiken och återföra erfarenheterna till deltagarna i cirkeln
- ta del av tidigare beskrivna erfarenheter från närliggande områden av att göra barn och unga delaktiga

Fokus är inte på yttre resurser och inspel för att stödja delaktigheten utan istället på att starta en personlig process genom självgranskning av den egna förståelsen i dialog med andra. Detta kan innebära upptäckter av nya möjligheter som kan leda till förändrade arbetssätt.

En avgörande faktor både för genomförandet av BUD-cirklar och för en positiv hållbar effekt, är att deltagarnas chefer är engagerade i frågan om barns och ungas delaktighet och driver frågan på arbetsplatsen. I detta arbete blir då cirkeldeltagandet en del i ett utvecklingsarbete som berör hela arbetsplatsen.

BUD-cirklarnas upplägg

Mellan cirkelträffarna erbjuds deltagarna att genomföra uppgifter i sitt arbete som fokuserar på barns och ungdomars delaktighet. I cirkelsamtalen granskar och reflekterar deltagarna sedan över intrycken från dessa uppgifter. Förslag till sådana uppgifter kan komma från cirkeldeltagarna själva eller från cirkelledarna. Det kan exempelvis handla om att intervjua ett barn eller en ungdom om deras erfarenheter av socialtjänsten och vad de ansåg vara viktigt för dem i mötet med socialtjänsten. En annan möjlighet är att läsa gemensamma texter om delaktighetsproblematiken som sedan diskuteras i samtalen. En mix av fria reflekterande samtal och mer strukturerade samtal som styrs upp av till exempel ”hemuppgifter” eller relevant textmaterial, är att föredra enligt de erfarenheter som redovisas från forskningscirklarna i projektet.

Antalet möten i cirkeln kan variera. För att skapa möjlighet för en kontinuerlig process kan förslagsvis fem-sex träffar med maximum en

månad emellan vara lagom. För lång tid mellan träffarna gör att man tappar ”stuns” och hela tiden måste ta nya tag. Ofta finns det också begränsat med tid för denna typ av fördjupning inom ramen för betald arbetstid. En viktig poäng är att deltagarna kommer från flera olika sociala verksamheter och kommuner. Det ger extra möjlighet till att finna och förstå både egna och andras perspektiv på delaktighet inom den sociala barnvården.

Andra frågor som behöver lösas är ekonomisk ersättning till cirkelledare och om kostnaden för deltagarnas arbetstid ska ersättas eller om det låter sig göras inom ramen för det ordinarie arbetet. Hemuppgifterna innebär att tid behöver avsättas även mellan cirkelträffarna. Arbetet i cirkeln ska återföras till deltagarnas hemmaorganisation. Om flera kommuner deltar kan värdskapet för träffarna cirkulera.

Cirkelledare kan vara personal från de forsknings- och utvecklingsenheter eller motsvarande som kommunerna är anslutna till. Deltagare som varit med i en BUD-cirkel kan i nästa led själv bli cirkelledare för andra socialarbetare. Genom att varje cirkel på så sätt kan generera några nya cirkelledare förstärks möjligheterna att nå många socialarbetare på rimlig tid. Nya cirkelledare kan behöva få en viss vägledning av vana cirkelledare vid sin första cirkel.

Variationer på cirkeltemat

Barn som har kontakt med socialtjänsten har ofta kontakt med skolhälsovården, polis eller barn- och ungdomspsykiatri. Det kan därför vara värdefullt att även andra professionella aktörer med betydelse för dessa barn och unga kan delta i en cirkel. Reflekterande samtal kring delaktighet mellan olika professionella aktörer kan skapa möjligheter för ett likartat bemötande av barn och unga, som utgår från en öppen inställning till barnets medverkan. Det har visat sig främja samverkansambitioner då socialtjänsten starkt har lyft barns och ungas egna perspektiv på vad de behöver för hjälp. Ett exempel på detta gavs i berättelsen i inledningen av kapitel 1.

Ytterligare en intressant utmaning kunde vara att både socialarbetare och barn eller ungdomar ingår i samma cirkel för att tillsammans reflektera över likheter och olikheter i varandras perspektiv med syftet att öka den ömsesidiga förståelsen.

Erfarenheter och reflektioner

En del av de erfarenheter som gjorts av att pröva BUD-cirklar sammanfattas i citaten i högermarginalen.

Sammanfattningsvis tycks diskussionerna i cirklarna ha gett de flesta deltagare en positiv och stimulerande upplevelse som lett till självgranskning och reflektion över det egna sättet att arbeta för att göra barn delaktiga. Möjligheten att få tid att reflektera tillsammans med kollegor kring väsentliga frågor i BUD-cirkeln uppskattades. Att mötena hölls utanför den egna arbetsplatsen underlättade samtalen och att deltagarna kom från olika kommuner gjorde det lättare att hålla fokus och inte falla in i problemställningar som just då tog energi på hemmaplan.

Många har förändrat sin syn på vad de själva kan göra för att öka barnets delaktighet och konstaterar att det ytterst handlar om socialarbetarens personliga inställning. Väsentliga inslag i detta är att få fördjupade kunskaper i barnets perspektiv och likaså socialarbetarens öppenhet inför att göra sig medveten om den ojämna maktrelationen mellan sig själv och brukaren/ barnet liksom modet att söka utjämna denna maktrelation.

Cirklarna har verkat som katalysatorer i förändringsarbetet genom att möjliggöra möten med socialarbetare från andra kommuner och verksamheter på arbetstid.

På olika sätt uttrycker deltagarna insikter om att de blivit uppmärksammade på att de trots att de arbetat för barns delaktighet men blivit varse att det finns så mycket mer att göra och på ett annat sätt. De har insett att förändringar i mötet med barn kan göra stor skillnad.

Tänk på det här

Att cirkelmöten har ett tydligt syfte som handlar om att öka barns möjligheter till delaktighet. Socialarbetarna är de som kan öppna upp och ge barn möjlighet till detta och har därför en viktig roll. För att undvika att det enbart är deltagarna i forskningscirklarna som utvecklar sin syn, sitt arbetssätt och engagemang för barn och ungas delaktighet har förankringen på den egna arbetsplatsen en avgörande betydelse. Arbetskamrater och chefer behöver involveras i de diskussioner och

Det var lyx att få komma till gruppen och tänka och reflektera kring sitt arbete med detta tema.

Det kändes som början på något nytt.

Det blev ett "omtänk" och en självgranskning.

Man såg massor av förutfattade meningar och synsätt som aldrig ifrågasätts i arbetet.

Det blev en förändring hos mig.

Vägar nu ifrågasätta och har fått en förändrad syn på hur vi gör/tror vi gör barn och unga delaktiga.

Man påverkas som person och det sätter avtryck i jobbet.

Tidigare pratade vi om barns röster, nu handlar det mer tydligt om delaktighet och inflytande som kan konkretiseras.

överväganden som sker i cirkeln. Engagerade och stödjande chefer och beslutsfattare är viktiga för att nya idéer och arbetsätt ska få genomslag i en organisation. Men det räcker inte. Barn måste också i praktiken lyssnas till och ges möjlighet till inflytande. Risker är annars att det blir de vuxna, professionella som tolkar deras behov. Denna fara avspeglas i berättelser från erfarna ”delaktighetsfrälsta” socialsekreterare då de upptäcker att de själva trots allt är den styrande parten. Det är något att vara uppmärksam på.

Det är en fördel om varje kommun eller arbetsplats representeras av minst två personer. De kan tillsammans återföra vunna erfarenheter till sin organisation och även täcka upp för varandra vid frånvaro.

Tankar från Maskrosbarn

Ungdomarna som vi möter på Maskrosbarn är rörande överens om att ett varmt och medmänskligt bemötande är det absolut viktigaste i mötet med en professionell. Det är en förutsättning för att börja bygga förtroende och skapar bättre möjlighet för barn att våga berätta hur det är hemma. Utan en relation är det omöjligt att hjälpa menar ungdomarna.

Börja med att vara dig själv. Visa att du bryr dig om mig och inte bara jobbar för att jobba.

”Tjej på 14 år”

Ungdomarna vill att du ska vara personlig i mötet och inte bara vara din profession. Detta betyder inte att du delar privata saker med dina klienter. Ungdomarna menar att en sådan liten sak som att skicka ett sms efter ett möte för att höra hur det kändes för ungdomen betyder väldigt mycket och visar att du bryr dig. Det tar några minuter men kan ändå vara så betydelsefullt.

En kille på 16 år beskriver hur hans socialsekreterare började med att bygga en relation till honom genom att först lära känna honom.

Hon frågade mig hur jag hade det i skolan och vad jag gillar att göra på fritiden istället för att direkt fråga om hur mycket mamma dricker.

De flesta ungdomar uttrycker att de behöver lite tid innan de vågar berätta. De vill att du ska våga fråga hur de har det hemma, och fortsätta fråga även om barnen inte vågar berätta de första gångerna. Ungdomarna säger att det betyder väldigt mycket för dem att veta att någon ser dem, finns där och bryr sig. Ditt bemötande och du som socialsekreterare är viktig!

Ungdomarna vill ha rak och tydlig information. De vill att du ringer direkt till dem för att ge informationen. En kille på 15 år säger att han aldrig får reda på något, att socialtjänsten enbart ringer till hans föräldrar och att informationen inte når honom. Han berättar att han hela tiden är orolig för vad som ska hända och att bristen på information bara gör honom ännu mer orolig. Han säger: *Jag lever ju i kaoset varje dag, jag vill veta vad som händer.*

Ungdomarna vill ha information om:

- hur ni på socialtjänsten arbetar
- vad för stöd som finns att få
- vad de har för rättigheter i mötet med dig
- hur kontakten kommer att se ut
- vilken hjälp deras föräldrar får
- vilket slags tystnadsplikt och anmälningsplikt du har

Att få möjlighet att prata enskilt med sin socialsekreterare, utan sina föräldrar, är ofta en förutsättning för att våga berätta hur det är hemma för många av de ungdomar som vi möter. Det kan bero på att ungdomarna är rädda för negativa konsekvenser när de kommer hem eller att de inte vill svika sina föräldrar genom att berätta hur det är. En tjej på 17 år berättar att hennes pappa satt och nöp henne i benet under bordet vid mötet på socialtjänsten för att markera att hon skulle vara tyst. Sådant kan vara mycket svårt att upptäcka som socialsekreterare. Genom att träffa barnet enskilt utan föräldrarna får barnet helt andra möjligheter att våga berätta och du får andra möjligheter att hjälpa. Berätta alltid för barnet vad som kommer att hända efter att han/hon har berättat, när ni kommer att prata med föräldrarna och vilken hjälp som finns att få.

Majoriteten av de ungdomar vi möter vill ha möjlighet att ta med sig en vuxen till socialtjänsten, detta för att känna stöd men också för att bli tagen på allvar. De flesta ungdomar vet inte att de får ta med sig en vuxen. Informera därför alltid barn om detta. En tjej på 15 år säger att det är viktigt att ha med sig en vuxen som stöd på möten på socialtjänsten för att den vuxna kan intyga att det hon säger är sant och då blir hon mer tagen på allvar.

Lästips

Andersson, Fia (2007). *Att utmana erfarenheter – kunskapsutveckling i en forskningscirkel*. Doktorsavhandling i pedagogik, Stockholms Universitet.

Gullacksen Ann-Christine & Wessberg Anna (2012). *Barn och ungdomars medverkan i den sociala barnvården – Forskningscirkel i Skåne*. Delrapport från Allmänna Barnhusets projekt. Kommunförbundet Skåne. FoU Välfärd.

Kristiansen, Arne (2002). *Forskningscirkel som redskap för kunskapsutveckling om kvinnor och missbruk*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Lönnback, Eva-Britt och Östberg, Francesca (2006). *Goda cirklar. För ökad kunskap och utveckling*. FoU-enheten, Stockholms stad.

Person, Sven (2008). *Forskningscirklar – en vägledning*. Metodbok. Resurscentrum för mångfaldens skola. Malmö stad.

Slettebø, T. (2013). 'Forskningscirklar som fagutvikling' I Døhlie og Støkken (red.) *Fagutvikling i velferdstjenester*. Oslo, Universitetsforlaget, s. 219 – 232.

6. Barnets delaktighet i utredningsarbetet

De skulle kunna prata med mig som om jag är en individ istället för att vända sig till mina föräldrar. Så att de förklarar för mig vad det är som händer och varför jag mår som jag mår och förklara vad som kommer att hända i framtiden, att bli bemött som att jag är en egen person.

”Ett maskrosbarn”

I flera av forskningscirkelarna diskuterade deltagarna hur de skulle kunna öka barnets delaktighet i utredningsarbetet. Det resulterade bland annat i att några kommuner införde en rutin att vid förhandsbedömning alltid prata med barnet och inte bara föräldrarna. Förändringen innebär att socialsekreteraren informerar barnet om beslutet och varför en utredning inleds eller inte. En annan fråga som diskuterades var hur en utredning ska kommuniceras. Istället för att skicka utredningen till föräldrarna och förvänta sig att de ska kommunicera den med barnet, bestämde socialsekreterarna i de aktuella kommunerna att alltid kommunicera utredningen direkt med barnet.

Arbetet ledde i några regioner till utvecklandet av modeller för att säkra eller öka barns delaktighet under utredning.

Under temat ”Barnets delaktighet i utredningsarbetet” presenteras två modeller. Den första modellen har testats av fem kommuner i Dalarna. Den beskriver barnets brukarinflytande ur olika perspektiv. Här är barnets inflytande i sitt eget ärende i fokus men det finns också en inbyggd möjlighet att låta barns röster som grupp få ett inflytande på verksamheten. Den andra modellen som presenteras kallas ”Barnets egen utredning” och har testats i tre kommuner i Västmanland. Den är ett exempel på hur barnet konkret kan ges inflytande i sitt eget ärende, det vill säga på individnivå.

Modell för att säkra barnets delaktighet i barnavårdsutredningen

Modellen presenteras översiktligt i form av en tjänstekarta (bilaga sid 110)⁵⁵. Kartan inbegriper barnets delaktighet ur tre perspektiv; ett i) administrativt/juridiskt, ii) barnets, iii) den professionelles (socialarbetarens). Den innehåller även de organisatoriska förutsättningarna som behöver finnas för att barns och ungdomars brukarinflytande ska vara möjligt att uppnå⁵⁶.

Tjänstekartans tre perspektiv

På kartan finns ett antal aktiviteter kopplade till respektive perspektiv. Aktiviteterna anger vad socialarbetaren ska och bör göra för att barnet ska bli och känna sig delaktigt. Ur ett administrativt/ juridiskt perspektiv handlar det exempelvis om att samtala med barnet redan tidigt i utredningen. Det handlar om att behandla barnet som subjekt och att vara klar över när och hur information ska ges. Även hur information som barnet ger ska tas om hand. Det handlar om att lyssna och att fråga efter barnets åsikter i varje steg i utredningen men också att göra barnet delaktigt i vissa beslut – utifrån ålder och mognad. Detta är ju sådant som socialtjänsten är skyldig att göra enligt lag, anvisningar och barnkonventionen.

Parallellt med det administrativa/juridiska perspektivet beskrivs, i jagform, barnets perspektiv. Detta grundar sig på de berättelser som socialarbetarna fick från de barn de intervjuade i projektet men också på erfarenheter förmedlade av organisationen Maskrosbarn. Båda dessa perspektiv behöver beaktas under utredningsprocessen, vilket kräver en professionellt arbetande socialarbetare. Det innebär ett tredje perspektiv som i kartan benämns professionellt perspektiv, något som ställer krav på en särskild kompetens hos socialsekreteraren. Det handlar om att kunna ta hänsyn till barnets ålder och mognad, att kunna samtala

Samtala med barnet redan tidigt i utredningen. Behandla barnen som subjekt, som handlar och tänker själv.

⁵⁵ En tjänstekarta beskriver en grundläggande struktur, i detta fall barns delaktighet i barnavårdsutredningen, med utgångspunkt i barnets väg genom processen och utgör ett underlag för tjänsteutveckling (se Edvardsson, Bo (1996).

⁵⁶ Alexanderson, Karin & Nyman, Marie (2012).

med barnet och att hantera den information barnet ger. Det framgår av kartan att vissa organisatoriska förutsättningar behöver vara uppfyllda för att socialarbetaren ska kunna ge barnet nödvändig tid och utrymme för träffar och samtal. Till exempel att inte belasta socialsekreteraren med för många utredningar åt gången.

Kartan är uppställd på ett sådant sätt att den kan användas som ”checklista” för socialarbetare men även för arbetsledare. Den kan användas under utredningens gång för att säkerställa att handläggaren kommit ihåg att göra barnet delaktigt på alla sätt som är möjligt. Den kan användas i efterhand för att ”checka av” så att inte viktiga punkter glömts bort. Den kan användas av arbetsledare vid ärendefördelningar och ärendegenomgångar. Eller när en utredning färdigställts för att reflektera över hur barnet gjorts delaktigt och om detta dokumenterats. Barnets perspektiv kan ytterligare tydliggöras genom att upprätta en separat checklista. (Se bilaga)

Två sätt att kvalitetssäkra delaktigheten

I modellen ingår två kvalitetssäkringsaktiviteter. Den första innebär att några frågor ställs till barnet efter varje avslutad utredning om i vilken utsträckning barnet faktiskt upplevt sig delaktigt. Frågorna berör det som finns angivet på tjänstekartan under barnets perspektiv. De kan fyllas i av barnet självt men kräver att barnet är skrivkunnigt och förstår svenska⁵⁷.

Den andra kvalitetssäkringsaktiviteten som anges på kartan innebär att socialarbetarna en gång om året intervjuar några av de barn som genomgått en barnavårdsutredning, utförd av en kollega, för att säkerställa att de känt sig delaktiga. De granskar dokumentationen och intervjuar kollegan, med fokus på frågan om barnets delaktighet. Under en planeringsdag berättar socialarbetarna för varandra vad barnen sagt. Uppfylls delaktighetsvisionen? Vad brister och vad kan göras bättre det kommande året? Någon, förslagsvis en arbetsledare, har ansvaret för att aktiviteterna äger rum och för att resultaten återförs till verksamheten. Avsikten är att barnens röster ska nå politikerna. Aktiviteten är inspire-

⁵⁷ Mer om denna uppföljningsenkät finns att läsa i kapitel 7 under rubriken ”Kvalitetssäkring av barnsamtal”.

rad av den modell som används i Karlstad, där familjehemssekreterare intervjuar före detta fosterbarn för att förbättra arbetet med placerade barn⁵⁸. Den påminner om den modell som prövades i projektet i Väster-norrland (kapitel 7).

Erfarenheter och reflektioner

Tjänstekartan har upplevts vara bra till innehåll och form. Den tydliggör det socialtjänsten är skyldig att göra enligt lag och barnkonvention. Inte minst uppskattades att den har en tydlig koppling till barnperspektivet och det barnet själv berättat. Svårigheterna har gällt tillämpningen. Det behövs ett aktivt stöd i implementeringen av modellen. Det gäller att förankra frågan om delaktighet uppåt och nedåt i organisationen och hålla den levande hela tiden. Socialarbetarna behöver hjälpa varandra; vad betyder det att göra barn delaktiga och hur ska det gå till? Arbetsledare behöver vara tydliga vad gäller uppgiften att göra barn delaktiga och ständigt följa upp och fråga efter hur det går.

Implementeringen av tjänstekartan i de fem projektkommunerna har inneburit att frågorna om barnets delaktighet har blivit mer självklara och att de ingår på ett tydligare sätt i ordinarie handläggningsrutiner. Att göra barnet delaktigt i sitt eget ärende ses som en fördjupning av barnperspektivet i BBIC-utredningen. Barnet tas tidigt med i planeringen av utredningen bland annat för att tidigt bedöma om det finns omedelbara skyddsbehov. Frågan om barnets delaktighet diskuteras regelbundet vid ärendefördelningar och ärendegenomgångar varje vecka.

Fortbildningsinsatser och metodutveckling om samtal med barn och anknytningsteori har genomförts. Någon i arbetsgruppen har utvecklat en spetskompetens inom området som andra i gruppen kan använda. Det vittnas om att en samsyn uppstått i verksamheten kring förhållningssätt och bedömningar som ökat verksamhetens förmåga att genomföra samplanerade insatser. Flera socialsekreterare har börjat ställa frågor i syfte att försäkra sig om att barnen förstår vad som sker i kontakten med socialtjänsten.

Informationsträffar med skolor, barnhälsovård och andra samver-

⁵⁸ Westberg, Monica och Tillander, Kristian (2010).

kansaktörer om betydelsen av barns delaktighet har hållits. Barnanpassade samtalsrum har skapats och s.k. Emmadockor har införskaffats. Socialarbetare vittnar om att de har upptäckt att om de lyssnar och lyfter fram barnets berättelse så tenderar detta ske även i barnets övriga professionella och informella nätverk.

Som nämndes tidigare så bröts kartan ner till en checklista med fokus på barnets perspektiv men med i stort samma innehåll som i tjänstekartan. Tanken var att detta skulle vara en hjälp för användarna då somliga upplevde att kartan var lite svåröverskådlig. Socialsekreterarna kan använda checklistan i varje utredning för att bocka av och fundera över om alla perspektiv i en barnvårdsutredning beaktats. Socialarbetare har den som ett verktyg för att kolla upp att ”vi gör det vi sagt att vi ska göra och det som är viktigt för barnet”. Det ledde i några fall till upptäckten att viktiga aspekter av barnets delaktighet missats men även att utredningen fick fel fokus när man pratade med barnet först i slutet av utredningen. Då kom uppgifter fram som gjorde att utredningen fick göras om!

En av de kvalitetssäkringsaktiviteter som ingår i tjänstekartan är en enkät som genomförs efter avslutad utredning. Synpunkter kan inhämtas i ett öppet reflekterande samtal med socialsekreteraren, men det blir då svårare att sammanställa erfarenheterna och använda kunskapen systematiskt som grund för verksamhetsutveckling. Däremot kan det ge en bekräftelse till socialsekreteraren om barnet har fått berätta det barnet vill och om det förstått vad samtalet handlat om. Samtalet kan också användas som källa för att utveckla den egna förmågan att göra barnet delaktig. Frågeformuläret innehöll inte någon fråga om hur barnet upplevde mötet med ”sin” handläggare. Sådana frågor kan göra att barnet kan behöva svara anonymt.

De motiv som angavs till att, i förekommande fall, djupintervjuerna inte ägde rum eller enkäterna inte lämnades till barnen var brist på tid. Framst på grund av personalomsättning i kombination med hög arbetsbelastning eller att socialarbetarna väntat på direktiv från ledningen. Det kunde också vara så att tillfrågade barn och föräldrar avböjt medverkan. För att socialarbetarna ska motivera föräldrar och barn behöver de själva vara övertygade om att det är viktigt att barn tillfrågas på ett eller annat sätt om sina uppfattningar om socialtjänsten.

Tänk på det här

De olika perspektiven som är inbyggda i tjänstekartan gör att många aktörer på flera nivåer behöver engageras i ett implementeringsarbete. Det är ingen enkel implementeringsprocess. Invanda mönster, den mentala förståelsen hos enskilda medarbetare, administrativa rutiner och frågor om resursutnyttjande utmanas. Kartan, checklistan, frågeformulär och djupintervjuer måste ses i sitt sammanhang. Annars kan det lätt bli något som ska fyllas i eller lämnas ut mekaniskt och då blir det inte gjort. Det kan av enskilda socialarbetare till och med upplevas som en form av kontroll och ett ifrågasättande av deras arbete.

”Barnens egen utredning”

Modellen ”Barnens egen utredning”⁵⁹ syftar till att stärka tydligheten och förutsägbarheten för barnet under utredningsprocessen. Den tillhandahåller en struktur för arbetet som samlats i ett häfte om tio sidor. På hälften av sidorna finns rubriker/frågeområden som utgår från BBIC, men är formulerade med ord som ska vara lättare att förstå. Inledningsvis och på framsidan av häftet erbjuds barnet att rita en bild. Direkt därefter följer frågan vad barnet tycker om att hans eller hennes situation ska utredas. Den närmast följande sidan kan sägas vara en barnanpassad utredningsplan. Där finns plats för en beskrivning av vad som ska belysas i utredningen och frågan om vilka personer barnet tycker ska höras i utredningen (för att berätta hur barnet har det). Det finns utrymme för att ange ungefär hur många gånger och vid vilka tidpunkter barnet och handläggaren ska träffas. I barnets egen utredning ställs frågor direkt riktade till barnet, på ett språk som anpassats till barn och som bygger på BBIC. I häftet ingår även en mall för nätverkskarta. Det finns tips på frågor som kan föras över till samtalskort som hjälp för socialarbetaren i samtalen med barnen. På samtalskortet finns frågor som: Vem tröstar dig när du är ledsen? Vad gör dig arg? Vad gör dig glad? Om du fick bestämma hur det skulle vara hemma, vad skulle du

⁵⁹ Utredningsmodellen bygger på en idé som en socialarbetare i Hallstahammars kommun utformat och som prövats och följts upp inom ramen för forskningscirkeln i Västmanland. Det har lett fram till konkreta förslag på hur modellen kan utvecklas vidare.

bestämma då? Där finns också frågor om matvanor, läkar- och tandläkarbesök, situationen hemma, i skolan och på fritiden liksom frågor om kamrater. I häftet finns en beskrivning av 3-hus modellen⁶⁰ som tagits fram för att underlätta för barnen att beskriva vad de är oroliga över, vad de tycker fungerar bra i familjen och i sitt liv samt vad de vill och hoppas ska hända för att de själva och deras familj ska må bra. Det finns en tidslinje i häftet som ska vara en hjälp att åskådliggöra i vilken ordning viktiga händelser i barnets liv ägt rum. Slutligen sker ett avslutningssamtal med barnet i samband med att utredningen avslutas.

Erfarenheter och reflektioner

Modellen utgår från att barnets egen uppfattning och upplevelse är av grundläggande betydelse för utfallet av en social barnavårdsutredning. Avsikten är att detta tydligt ska framgå för barnen, föräldrarna och de professionella när de använder modellen. Modellen är inte färdig utan är under utveckling. En barnanpassad BBIC-triangel skulle exempelvis kunna underlätta för barnen att förstå vad socialtjänsten har för uppfattning om barns behov. En sådan är tänkt att skapas inom ramen för det fortsatta arbetet i Västmanland.

De socialsekreterare som arbetat med materialet har funnit att det vore bra med en introducerande text direkt till barnet, att en del av frågorna behöver tydliggöras och att betydelsen av ett avslutningssamtal behöver lyftas fram i anvisningarna till socialarbetarna.

Av dokumentationen i utredningen behöver framgå *hur* återkopplingen till barnet skett samt barnets uppfattning om beslutet. För detta finns i modellen ett särskilt formulär. Om återkoppling inte skett ska det framgå varför.

⁶⁰ 3-hus modellen skapades ursprungligen av Nicki Weld och Maggie Greening på Nya Zeeland och beskrivs bl.a. i Signs of Safety (Källa: Embreus socionomkonsult <http://embreus.se/signs-of-safety/> hämtad 2013-10-28).

Tänk på det här

Om och när modellen introduceras till nyanställda eller på nya arbetsplatser är det nödvändigt att vid sidan av det skriftliga materialet (häftet) även ge en muntlig introduktion. Det är viktigt att inte låta sig styras för hårt av strukturen och frågorna i modellen. Socialarbetaren måste kunna följa barnet genom att exempelvis fråga vidare utifrån det barnet berättar. Det är viktigt att hålla i minnet att modellen ska ses som en hjälp att göra barnet mer delaktigt i det sociala utredningsarbetet.

Tankar från Maskrosbarn

Hur gör man barn mer delaktiga? Vad kan barns delaktighet innebära i mötet med socialtjänsten? För ungdomarna på Maskrosbarn handlar det mycket om att få möjlighet att uttrycka sina tankar och åsikter, att bli lyssnad på och tagen på allvar. Många av ungdomarna upplever att deras röst är mindre värd än deras vårdnadshavares och att de inte blir involverade i utredningen vilket gör att de inte känner sig delaktiga.

För att socialtjänsten ska kunna lära av barn och göra dem delaktiga behövs enligt ungdomarna vissa grundläggande förhållningssätt i mötet med barn som sammanfattas i följande:

- prata med mig och inte över mitt huvud
- ge utrymme för mig att komma med egna förslag när det gäller frågor som rör mitt liv
- se bakom min fasad och döm mig inte
- säg eller lova inte saker som inte är möjliga att hålla
- konfrontera inte mig inför mina föräldrar
- gör mig inte till ett offer (det hjälper inte att du tycker synd om mig, försök att hjälpa mig istället)
- tro på att det jag säger är sant, mina vårdnadshavare och jag kan ha olika syn och upplevelse av vår hemsituation. MIN subjektiva sanning är det som ska vara viktigast för dig

Lästips

Barns behov i centrum (BBIC) (2013). Grundbok. Stockholm: Socialstyrelsen.

Analys, bedömning och beslut i utredningar enligt BBIC (2009). Vägledning. Stockholm: Socialstyrelsen.

Cederborg, Ann-Christin (2010). *Att intervjua barn – vägledning för socialsekreterare*. Stiftelsen Allmänna Barnhuset, 2010:4.

Vis, Svein Arild; Holtan, Amy & Thomas, Nigel (2012). Obstacles for Child Participation in Care and Protection Cases - why Norwegian social workers find it difficult, *Child Abuse Review*. Vol 21:7-23.

Edvardsson, Bo (1996). *Kvalitet och tjänsteutveckling*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Egnell, Sofia (2010). *En liten bok om utredning för barn i kontakt med socialtjänsten*. Pixibok. Regionförbundet Jönköpings län, FoUrum.

[http://regionjonkoping.se/web/hem.aspx?p=En liten bok om utredning FoUrum](http://regionjonkoping.se/web/hem.aspx?p=En_liten_bok_om_utredning_FoUrum). Hämtad 2013-12-20.

Hultman, Elin (2013). *Barnperspektiv i barnvårdsutredningar: med barns hälsa och barns upplevelser i fokus*. Diss. (sammanfattning) Linköping: Linköpings universitet.

Snakk med meg (2009). En veijledar om a snakke med barn i barnevernet. Barne- og likestillingsdepartementet. Norge (finns även som film). http://www.regjeringen.no/pages/2217527/snakk%20med%20meg_web.pdf hämtat 2013-11-26.

Øvereide, Haldor (2010). *Samtal med barn: metodiska samtal med barn i svåra livssituationer*. 3., [rev.] uppl. Lund: Studentlitteratur.

7. Att lära av barn

Frågan om hur socialtjänsten ska kunna göra det möjligt för barn och ungdomar att göra sina röster hörda är något som alla forskningscirkelar brottats med. Likaså har man i varierande grad utvecklat tankar och idéer om på vilka sätt barnet ska kunna få inflytande över de bedömningar och beslut som fattas i det egna ärendet. Genom att se barn som sakkunniga informanter utifrån egna erfarenheter av socialtjänsten, kan de också utgöra en viktig kunskapskälla för socialtjänstorganisationen i sin strävan efter att utveckla verksamheten och bli bättre. I två av forskningscirkelarna har det funnits en uttalad ambition att försöka skapa arbetsmodeller där barnens röster tillvaratas i ett lärande och verksamhetsutvecklande syfte.

I kapitlet presenteras en modell som utarbetats och prövas i Väster-norrland⁶¹ och som innebär att socialtjänsten som organisation, inklusive den politiska nivån, systematiskt ska ta vara på barns röster som grund för verksamhetsutveckling. Den har flera likheter med ett liknande arbetssätt som utvecklats i Karlstad där familjehemssekreterare intervjuar fosterbarn, vars vård avslutats⁶². Modellen kan med fördel användas i samverkan mellan flera kommuner, vilket banar väg för gemensamt utbyte och lärande på kollegial nivå. En FoU-enhet kan vara en lämplig regional aktör för att hålla samman arbetet⁶³.

I kapitlets andra del beskrivs ett annat sätt att lära av barn på verksamhetsnivå. Det är Skånes erfarenheter av att inrätta ett brukarråd bestående av barn som har eller har haft kontakt med socialtjänsten.

⁶¹ Gardemyr, Birgitta m.fl. (2012).

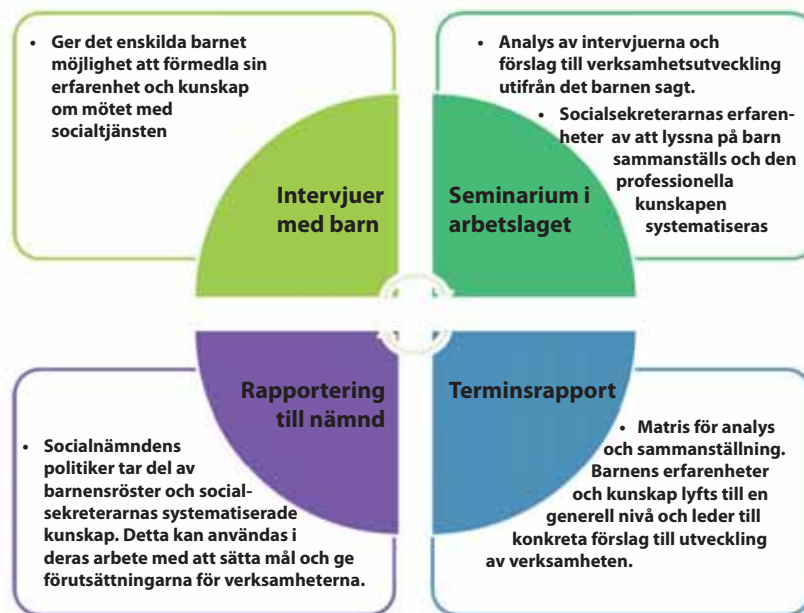
⁶² Westberg, Monica & Tilander, Kristian (2010).

⁶³ Se exempelvis Kommunförbundet FoU Väster-norrland <http://www.fouvasternorrland.se/hämtad> 2013-10-20.

En modell för att göra barnets röst hörd

Modellen kan beskrivas i fyra steg, där respektive steg innebär (Figur 3).

1. att som socialarbetare förbereda och genomföra en intervju med ett barn eller en ungdom
2. att tillsammans vid ett seminarium med arbetsgruppen delge erfarenheter av intervjun och analysera det samlade materialet
3. att sammanställa materialet i en särskild terminsrapport med konkreta förslag på hur verksamheten ska utvecklas
4. att informera socialnämnden eller motsvarande om resultatet av intervjuerna

Figur 3. Västernorrlands modell för att göra barns röster hörda.

Ansvariga chefer planerar för att intervjuer ska genomföras två gånger per år. Alla socialsekreterare (kan även utökas till annan personal) intervjuar ett barn per år. På planeringsmötet bestäms vilka personer som ska göra intervjuer under den aktuella perioden, när de senast ska vara genomförda och när utskrivna intervjuer ska skickas ut till arbetsgrup-

pen. Ett datum bestäms då ett seminarium ska hållas där man gemensamt diskuterar resultatet av intervjuerna. En särskild sekreterare utses att dokumentera vid seminariet.

Socialekreterarna som ska intervjuar bokar in och genomför intervjuer med någon kollegas klient alternativt en hel barngrupp. Samtycke inhämtas från såväl barn som vårdnadshavare via socialekreterare. Intervjuerna tar utgångspunkt i frågorna: Hur upplever barnet mötet med socialtjänsten och vilken kunskap vill de få? Hur vill de att kontakten ska se ut? Hur upplever barn sina möjligheter till delaktighet i mötet med socialtjänsten och hur vill de vara delaktiga?

Som vägledning i intervjun används en gemensam intervjuguide som antingen kan vara tematisk eller mer detaljerad och styrande. Några olika varianter har prövats. Det har visat sig att yngre och mer ovana socialarbetare önskar fler fasta frågor än de som är mer rutinerade. Efterhand som intervjuaren blir mer van kan hen frånga de detaljerade frågorna och följa barnen i deras berättelser och svar. Barnen får själva välja var intervjun ska ske. Det är också tänkbart att intervjuar en grupp barn, till exempel barn som deltagit i barngruppsverksamheter.

Steg 1

Syftet med steg 1 är såväl att ge enskilda barn möjlighet att förmedla sin erfarenhet och kunskap om mötet med socialtjänsten och att socialekreteraren ges utrymme att gå utanför sin ordinarie roll för att möjliggöra en annan typ av möte med barn. De erfarenheter som socialekreteraren skapar av goda möten kan antas komma att få betydelse för socialekreterares ”vardagliga” möten med barn i sitt arbete.

Steg 2

För seminariet som hålls i steg 2, avsätts tre timmar och alla förväntas vara förberedda genom att ha läst alla transkriberade intervjuer. Under seminariet analyseras och diskuteras resultatet av intervjuerna och ges förslag på verksamhetsutveckling utifrån det barnen sagt. Socialekreterarnas erfarenheter av att genomföra intervjuerna och lyssna på barnen sammanställs och systematiseras. Detta tillsammans ska resultera i möjliga lösningar på problem och förslag till utveckling av verksamheten.

Det slår mig hur viktiga vi socialekreterare kan vara i att ge de barn vi möter både positiv bekräftelse och inspiration!

Steg 3

Syftet med steg 3 är att lyfta enskilda barns röster till ett mer generellt plan och på det sättet fånga barns röster som brukare. Den som är utsedd till sekreterare ansvarar för att fylla i ett särskilt formulär under mötet och skickar detta till sin områdeschef (som deltagit i seminariet) som i sin tur skickar det vidare till sin närmaste chef.

Steg 4

Analysen och förslag till verksamhetsutveckling nedtecknas i en matris som också används för att informera nämnden i steg 4.

Socialnämndens politiker tar del av barnens röster och socialsekreterarnas systematiserade erfarenheter. Det kan användas i deras arbete med att sätta mål och ge förutsättningar för verksamheterna. Det är fullt möjligt och till och med att rekommendera att en uppföljning görs regionvis varje år, antingen genom FoU-enheten alternativt på annat sätt i det fall flera kommuner använt modellen. Ett seminarium där de terminsrapporter som kommunerna skrivit och som är en del i modellen redovisas och de faktiska förändringar som genomförts i kommunerna presenteras.

Målen med modellen är att

- ge det enskilda barnet möjlighet att förmedla sin erfarenhet och kunskap om mötet med socialtjänsten
- lyfta barns röster till en mer generell nivå och synliggöra barn som brukare
- barnens kunskap ska leda till konkreta förslag på utveckling av verksamheten
- socialsekreteraren, genom att gå utanför sin ordinarie roll, får nya erfarenheter av goda möten med barn, vilket sedan kan användas i de vardagliga mötena
- samla socialsekreterarnas erfarenheter av att lyssna på barn och systematisera den professionella kunskapen
- socialnämndens politiker får del av barnens röster och socialsekreterarnas systematiserade kunskap för sitt arbete med att sätta mål och ge förutsättningar för verksamheten

Erfarenheter och reflektioner

Modellen har prövats vid både mottagnings-, utrednings- och verkstäl-lighetsenheter. Upplevelsen är att modellen är positiv såväl för social-sekreterare som för de barn som deltar i intervjuer. Den är väl värd att sprida vidare. Modellen innebär att barns röster blir hörda och kommer till användning på flera nivåer. De blir inte bara lyssnade till utan kon-kreta förändringar kan ske utifrån barns önskemål och erfarenheter.

När socialsekreterare som intervjuat barn enligt modellen reflekter-ar över vad som händer när de på det här sättet ställer sig utanför den vanliga rollen beskrivs det som spännande, lärorikt och roligt. De ta-lar om en aha-upplevelse och om en ”kick” som fler socialsekreterare borde få uppleva. Att spela in och transkribera sin intervju gör också att socialsekreterarna blir medvetna om hur de samtalar med barn, vil-ket kan användas för att utveckla den egna professionaliteten. För att beskriva vilket värde det kan ha för de intervjuade barnen berättar en socialsekreterare om en sjuårig flicka som blir så stolt över att ha blivit tillfrågad om vad hon tycker. Inte utifrån sin position som utsatt eller hjälpbehövande, utan som en informant med en egen erfarenhet. Det ger en antydning om att intervjuerna kan ha ett egenvärde för såväl soci-alsekreteraren som för det enskilda barnet.

Nedan punktats några uppfattningar från socialsekreterare som arbe-tat med modellen:

- Intervjuerna med barnen ger energi och glädje och ger nya er-farenheter och kunskaper som gör skillnad i kontakten med bar-nen i det dagliga arbetet
- Intervjuerna innebär att socialsekreterarna blir bättre på att sam-tala med barn, att våga fråga och att möta varje barn som individ
- modellen ger möjlighet till reflektion kring hur socialtjänsten ar-betar och möter varje barn
- modellen har lett till en större medvetenhet om vad ”lyssna” verkligen betyder för barnet, att flexibilitet för tillgänglighet ska finnas och att trösklar för att nå socialsekreterare ska minimeras

Tillämpningen av modellen har inneburit en ökad medvetenhet i orga-nisationen om barnets rätt, barnets delaktighet och barnets bästa. Det

har bidragit till en del konkreta förändringar i organisationerna i de medverkande kommunerna. Det har bland annat inneburit att:

- socialsekreterarna frågar barnen hur de vill ha kontakt och träffar, så långt det är möjligt
- barnkonventionens artiklar och barnets delaktighet har blivit stående punkter på träffar och barnets synpunkter lyfts fram på ett tydligare sätt i utredningarna
- riktlinjer utarbetats för hur barnperspektivet ska uppmärksammas i handläggningen som sedan följs upp
- fika har införts vid varje möte med barn eftersom barnen kommer direkt från skola/fritids och kan vara hungriga
- ”barnvykort” köpts in för att skickas som inbjudningar till träffar då barn ska vara med till exempel vid uppföljningar eller barnsamtal.
- små ”stressbollar” köpts in som barn kan få ”greja på med” vid samtal så att de inte bara behöver sitta rakt upp och ned på en stol

En viktig poäng med modellen är återkopplingen till den politiska nivån, något som inte alltid gått att genomföra främst på grund av omfattande omorganiseringar. Det har funnits hinder i form av tidsbrist och en upplevelse av brist på intresse från ledning och från organisationen i övrigt, inklusive vissa kollegor. Det är viktigt att hela organisationen genomsyras av en medvetenhet om betydelsen av barnets delaktighet. De socialsekreterare som deltagit i forskningscirkeln visade ett större engagemang att arbeta i enlighet med modellen. Det tydliggör värdet av den enskilda socialarbetarens möjlighet till reflektion.

En annan svårighet som uppmärksammats är att samtal med barn kräver vårdnadshavarnas samtycke. Föräldrarna ska ge sitt samtycke till att barnen får delta i en intervju. Om föräldrarna säger nej innebär det att barnet inte får möjlighet uttrycka sina synpunkter. Även föräldrar kan behöva öka sin medvetenhet för att se barnet som egen aktör med kompetens att uttrycka sina åsikter.

Tänk på det här

Den teoretiska förankringen, en god förståelse av modellen samt tid för reflektion har visat sig vara viktiga beståndsdelar vid tillämpningen av modellen. Det gäller för både handläggare och chefer. Shiers modell för delaktighet har i det sammanhanget upplevts som en användbar utgångspunkt.

Modellen innebär att flera nivåer i socialtjänsten behöver involveras för att den ska få genomslag fullt ut. Ambitionen med modellen är att lyfta barnets röst genom hela organisationen, vilket innebär att det på samtliga nivåer måste finnas en förankring och efterfrågan av barnets röst och en mottaglighet för att lyssna på vad barnet säger. Modellen är flexibel och tillåter att fler eller färre intervjuer genomförs och den går att anpassa efter lokala förutsättningar. Det finns ett starkt inslag av lärande och samarbete kan med fördel ske kommuner emellan med en regional FoU-enhet som stöd. Detta för att få inspiration och kunskap från kollegor i andra verksamheter och därmed kraft att fortsätta på hemmaplan. Det är kanske inte i det direkta mötet med barnet som insikten om vad det betyder kommer, utan i den efterföljande reflektionen och i samtal med kollegor.

Lästips

Gardemyr, Birgitta; Rosenberg, David och Skoog, Viktoria (2012). *Barns brukarmedverkan i den sociala barnvården – Västernorrlands modell för att göra barns röster hörda*. Rapport nr 2012:5. FoU Västernorrland, Härnösand.

Westberg, Monica & Tilander, Kristian (2010). *Att lära av fosterbarn: åtta års arbete med intervjuer med före detta fosterbarn*. Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhuset.

Om brukarråd

Hittills har brukarmedverkan i huvudsak diskuterats på individnivå, d.v.s. den enskildes inflytande i sitt eget ärende. Västernorrlands modell, som beskrevs i föregående avsnitt, bygger på att samla in och sammanställa barns och ungdomars röster på individnivån och lyfta dem vidare i organisationen. I detta avsnitt fokuseras gruppnivån och närmare bestämt brukarinflytande i form av brukarråd. Brukarmedverkan på gruppnivå används när syftet är att förbättra förhållandena för alla som är i samma situation.

I Socialstyrelsens vägledning lyfts ett antal frågor som är aktuella att fundera över när en verksamhet vill starta ett forum för brukarinflytande på verksamhets- eller systemnivå.⁶⁴ Det påpekas att det behövs kunskap om vilka olika grupper av brukare som berörs och hur dessa bäst kan nås. Finns brukarorganisationer är samverkan med dem en lämplig väg att gå. Men det är just det som är problemet när det gäller flera av socialtjänstens grupper. De är inte organiserade i någon större utsträckning. I synnerhet gäller det barn; det finns inga starka brukarorganisationer som tillvaratar deras intressen. Ett undantag, som vi tidigare nämnt, är organisationen Maskrosbarn, som stöder ungdomar vars föräldrar har ett missbruk eller är psykiskt sjuka. Organisationen har sitt säte i Stockholm och verksamhet i några ytterligare städer men räcker inte till för att tillgodose intresset och behovet från hela landet.

Cirkeldeltagarna i Skåne ville prova nya former av dialog med unga människor, som i likhet med flertalet medlemmar i Maskrosbarn, är berörda av eller har tidigare erfarenheter av socialtjänsten bakom sig. Syftet var att synliggöra de ungas perspektiv - som grupp - på verksamheterna. Det blev ett försök att starta ett brukarråd (BUD-råd) med barn och unga. Erfarenheterna av detta återges här för att förstå att det krävs ganska mycket understödande arbete för att få ett brukarråd till stånd.

⁶⁴ Socialstyrelsen (2013).

BUD-råd

Via cirkeldeltagare från forskningscirkeln i Skåne förmedlades en inbjudan från FoU Valfärd i Skåne till ungdomar i tre kommuner till en gemensam träff. Syftet med träffen formulerades på följande sätt: ”Det vi vill prata om är frågor om hur ni upplever eller upplevde kontakten med socialtjänsten. Lyssnar man på er? Får ni komma till tals? Vad var bra och vad var mindre bra vid mötena? Saknade ni något?” Två ungdomar från varje kommun ställde upp. Första träffen ägde rum en vardag i februari, på sen eftermiddagstid för att inte inkräkta på skolgången. Fyra ungdomar hämtades på sin hemort och skjutsades till mötet. En pojke uteblev, således träffade samordnarna fem personer, samtliga flickor i åldern 15 – 18 år. De som kom från samma ort kände till varandra men hade ingen närmare kamratskap. Samtalen leddes av samordnarna från FoU Valfärd. Sekretess kring personliga uttalanden garanterades för att skapa trygghet i samtalet. En sammanfattning av samtalen gjordes på gruppnivå och med stor hänsyn till att skydda deltagarna. Vad kom då fram vid träffen?

Deltagarna kom snart in på personliga erfarenheter från de många år de haft kontakt med socialtjänsten och deras upplevelser var i hög grad samstämmiga. De förmedlade positiva saker som att de fått fint stöd av socialtjänsten som barn men att de kanske inte insett det förrän senare. Särskilda personer kan spela stor roll, exempelvis kontaktpersoner. Med en sådan person kan man diskutera vad som händer, ställa varför-frågor och få hjälp att framföra känslig information till socialsekreteraren. Betydelsen av en neutral samtalskontakt, till exempel kurator eller stödperson nämndes också som en bra insats. Ungdomarna var överens om att kontakten med socialtjänsten blivit bättre.

De mer negativa erfarenheter som ungdomarna förmedlade berör på olika sätt behovet av att känna trygghet i kontakten med socialarbetaren. De betonade därför betydelsen av att bli respekterad och bli sedd som en självständig person, att bli informerad om vad kontakten innebär, vad den kan leda till och vad som händer sedan. De poängterade också att de vill bli informerade så att de förstår meningen med de frågor som ställs till dem och att de vuxna då också respekterar deras berättelse som viktig.

Ungdomarna gav också uttryck för att kontakten med socialtjänsten utgör en väsentlig inblandning i deras liv och att de kan känna sig ständigt observerade och påpassade. Det är därför viktigt att socialarbetaren lyssnar aktivt. Ungdomarna ska kunna uppleva att deras berättelse beaktas i den fortsatta kontakten och därigenom känna sig delaktiga i det som händer.

Vid träffen med ungdomarna diskuteras möjligheten att ungdomar med egen erfarenhet av kontakt med socialtjänsten kan fungera som stöd till dem som är inne i systemet. Det kan ske i liknande former som de Maskrosbarn arbetar efter. Ungdomarna i gruppen kände att de skulle kunna bidra positivt med sina erfarenheter och de ville gärna träffas fler gånger och fortsätta samtalet.

Erfarenheter och reflektioner

Kontakt och dialog med unga som grupp, med egen erfarenhet av socialtjänsten, är en viktig del i att förbättra socialtjänsten för alla. Erfarenheterna visar att barn vill delge sina erfarenheter för att på så sätt bidra till verksamhetens utveckling. Att fråga efter barns och ungas åsikter minskar risken för att vuxna gör sig till tolk för barns och ungdomars behov.

Några träffar har genomförts men det har inte varit enkelt att samla ungdomar i ett BUD-råd. Ett problem var att få kontakt med ungdomar med erfarenhet av socialtjänsten. Rent praktiskt har företrädare för FoU-enheten hjälpt till med transporten till mötena. Det var problem att via socialsekreterare nå ut med information om syftet med träffarna. Här visade det sig finnas en svag länk som verkar ha sin grund i frågor om sekretess och frivillighet. Annorlunda uttryckt handlar det om att socialsekreterarna i vissa fall agerade grindvakter utifrån att de ville ”skydda” sina klienter.

Tänk på det här

Att få till stånd ett fungerande brukarråd och använda det på ett sätt så att det blir meningsfullt för alla parter kräver uthållighet, tålamod och etisk eftertänksamhet. Socialstyrelsens vägledning när det gäller bru-

karmedverkan kan vara till god hjälp för den verksamhet som tänker försöka sig på att starta någon form av brukarråd⁶⁵.

Ett BUD-råd, likt det som prövats i Skåne, kan bidra till en varaktig och fortlöpande dialog i socialtjänstens utvecklingsarbete och det kan stärka barns ställning. Diskutera om det ska vara tillfälliga grupper/råd där medlemmarna växlar eller stabila grupper där medlemmarna har erfarenheterna bakom sig.

När brukarrådet väl är etablerat är det viktigt att inte bara använda det för att socialtjänsten ensidigt ska lyssna. Det måste bli ”verkstad” också. Bjud in till reellt inflytande i konkreta frågor. Glöm inte att det ska vara trevliga möten, trevliga lokaler (inga sammanträdesrum) och mycket fika!

Det finns olika sätt att möta barn med syftet att få del av och ta lärdom av deras erfarenheter av möten med socialtjänsten. BUD-råd, i den form som prövats i Skåne, är ett. Det är en traditionell form så till vida att den bygger på fysiska möten mellan ungdomar och socialarbetare. Andra tänkbara former skulle kunna bygga på virtuella möten istället, med användande av moderna medier för kommunikation (se även kapitel 3).

Lästips

Barnombudsmannen (2011). *Unga direkt – en metod att lyssna till barn*. www.barnombudsmannen.se

Socialstyrelsen (2013). *Att ge ordet och lämna plats: vägledning om brukarinflytande inom socialtjänst, psykiatri och missbruks- och beroendevård*. Stockholm. Tillgänglig på Internet: <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19065/2013-5-5.pdf>

Maskrosbarn (2012). *Frågar man inget får man inget veta. En unik kvalitativ och kvantitativ intervjustudie med 50 ungdomar*.

⁶⁵ Socialstyrelsen (2013, s. 37).

8. Kvalitetssäkring av barnsamtal

Av ”barnets perspektiv” som det formuleras på den tjänstekarta som nämndes i kapitel 6 (bilaga sid 110), framgår vad barn tycker är viktigt i mötet/samtalet med socialtjänsten. Det handlar om att barnen fått säga vad de har på hjärtat, att socialarbetaren tar hänsyn till deras uppfattning och att de känner att de blir lyssnade på och respekterade. Genom Maskrosbarn vet vi att ungdomar tycker det är viktigt att socialarbetaren är snäll, inte dömande och någon man kan lita på⁶⁶. Det har också kommit fram att det är viktigt för barn att få börja kontakten eller samtalet med att få ta upp sina egna frågor.

Att fråga barn om deras uppfattningar och upplevelser av sina möten med en socialsekreterare kan göras på olika sätt. De kan svara anonymt på frågor i ett frågeformulär eller en enkät efter ett samtal, en utredning eller en insats. Att följa upp hur barn upplevt ett samtal kan öka socialsekreterarnas medvetenhet om barnets perspektiv men också om eventuella brister i bemötandet av barn. Det kan öppna för en möjlighet att upptäcka om ett barn fått möjlighet att lyfta sina egna frågor eller om barnet upplevt att socialsekreterarens frågor varit relevanta. Det kan också vara ett sätt att höja kvaliteten i hela verksamheten och har på så sätt klara beröringspunkter med det tema som avhandlades i det förra kapitlet; att lära av barn. Mer långsiktigt syftar det till att driva en utveckling mot bättre bemötande, där barnet får ställa sina frågor, ge förslag och uttrycka önskemål. Detta förväntas leda till bättre utredningar, bedömningar och insatser för barnen liksom ökade möjligheter att insatser ger önskat resultat.

Vid uppföljning av barnsamtal kan man använda sig av standardiserade formulär eller av egna lokala varianter. Standardiserad betyder att formuläret är hårt strukturerat med givna frågor som ska ställas på bestämt sätt och fastställda enhetliga svarsalternativ. Det är vanligtvis också testat vad gäller den vetenskapliga kvaliteten. Det innebär att det kan finnas normvärden att jämföra resultat med. Ett lokalt utformat formulär kan ha frågor som är formulerade utifrån vad verksamheten själv vill eller behöver ha kunskap om och kan i vissa sammanhang passa

⁶⁶ Maskrosbarn (2012).

bättre. Vi inleder det här kapitlet med att ge ett par exempel på lokalt utformade enkäter för utvärdering av barnsamtal. Därefter följer en presentation av några standardiserade formulär.

Exempel 1

Det första exemplet på enkät har tagits fram av några kommuner i Uppsala län (bilaga sid 109). Både formuläret och sättet att samla in svaren utvecklades efter synpunkter från både socialsekreterare och barn som provade olika varianter. Enkäten är tänkt att delas ut efter ett barnsamtal och fylls i av barnet i enrum eller, när det gäller små barn, tillsammans med förälder eller annan medföljande. Svaret lämnas sedan anonymt i en låda som regelbundet töms av någon ansvarig på arbetsgrupp-nivå som sedan sammanställer och diskuterar resultaten med berörda socialsekreterare. I en kommun lades fokus på barnets delaktighet i förhandsbedömningar vilket dokumenterades och följdes upp. I en annan kommun låg tyngdpunkten mer på barnets delaktighet vid insatser och råd och stöd.

De svar på den slutgiltiga enkäten som än så länge bearbetats i Uppsala län kommer från 15 barn, fem flickor och nio pojkar, mellan 8-17 år. Svaren är överlag positiva. Tonåringarnas svar skilde sig inte nämnvärt från de yngres. Nästan alla barn har gett svar som uteslutande hamnar i mitten eller på den övre halvan på enkäten. Ska någon aspekt av bemötande pekats ut som kan behöva hanteras är det att inte alla barn känner att de kan lita på den de talat med. Det är ett känt dilemma att socialsekreteraren inte alltid kan ge några bestämda besked om vad som kommer att hända eller hur det kommer att gå. Hur man med beaktande av detta ska kunna skapa tillit hos barn kan vara en viktig fråga att diskutera i en arbetsgrupp. Enkäten avslutas med en fråga till barnen som lyder ”om det är något annat du tycker jag ska tänka på, kan du skriva det här”. I vänstermarignalen står några saker barnen skrivit.

*Ha gummistövlarna på
och var min hjälte!*

Leka med sopbilen.

Något gott att äta.

*Nej jag tycker att du
är nästan perfekt.*

Exempel 2

Det andra exemplet är också det en lokalt utformad enkät (bilaga sid 111). Enkäten är en del av en kvalitetssäkringsaktivitet i den tjänstekarta som beskrivs i kapitel 6 (bilaga sid 110). Frågorna i enkäten syftar till att ta reda på vad som är viktigt ur delaktighetssynpunkt - ur barnets perspektiv. Valet av frågor och formuleringarna av dem har utformats av socialsekreterare. De har testats på barn innan de började användas vidare i socialtjänstens utredningsarbete. Enkäten ges till barnet efter varje avslutad utredning. Frågorna ska belysa i vilken utsträckning barnet faktiskt upplevt sig delaktigt i enlighet med vad tjänstekartan föreskriver. De kan besvaras av barnet självt eller i dialog med socialsekreteraren. Enkäterna lämnas till arbetsledare för sammanställning. Resultatet ska återföras till arbetsgruppen, exempelvis i samband med att tjänstekartan och frågor om barns delaktighet diskuteras i arbetsgruppen.

Enkäten har prövats i Dalarna och 54 barn har svarat under en period då sammanlagt 314 utredningar avslutades. Det innebär en svarsfrekvens på 17 %. Medianåldern för de som svarat är 12 år. Det betyder att lika många barn är under tolv år som över. Könsfördelningen var i det närmaste jämn. Förutom att formuläret i en del fall inte lämnats ut över huvud taget, beror bortfallet på barnets låga ålder, att barnet inte ville medverka, att ansökan var återtagen eller att föräldern inte ville att barnet skulle svara. De barn som svarat utgör troligen ett positivt urval. Det är lättare att be dem man fått bra kontakt med att besvara enkäten och de som är nöjda är troligen mer benägna att svara. Resultatet på frågorna redovisas nedan som ett exempel på vad en lokalt utformad enkät kan ge för slags kunskap. Även om det är en låg svarsfrekvens så är detta ett resultat av hur 54 barn upplevt kontakten med socialtjänsten.

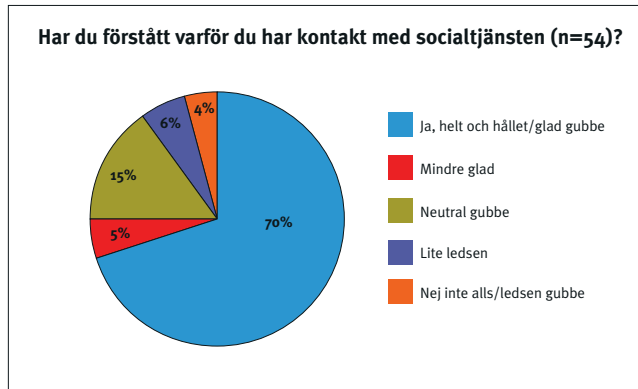

Diagram 1 Andelen barn fördelat per svarsalternativ på enkätfrågan

Har du förstått varför du har kontakt med socialtjänsten (n= 54).

Majoriteten har förstått varför de har kontakt med socialtjänsten. Men det finns också en stor grupp barn som inte gjort det.

Diagram 2 Andelen barn fördelat per svarsalternativ på enkätfrågan

Har du fått vara med och bestämma om när och var du skulle träffa din socialsekreterare (n= 54)?

Lite färre än hälften av barnen svarade att de har fått vara med och bestämma var de skulle träffa sin socialsekreterare. Ungefär lika många barn svarade att de inte fått göra detta. En socialsekreterare gav en självkritisk kommentar till resultatet genom att säga att hon ”kallat” barnet

skriftligt till möten och att barnet därför inte kunnat göras delaktigt i den delen. Det ger en bild om hur man kan låta administrativa rutiner sätta gränser för barnets möjlighet till delaktighet.

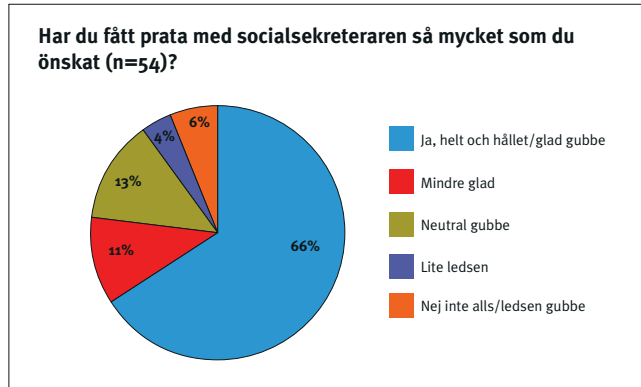

Diagram 3. Andelen barn fördelat per svarsalternativ på enkätfrågan

Har du fått prata med socialsekreteraren så mycket som du önskat (n= 54)?

Två tredjedelar av barnen anger att de har fått prata med sin socialsekreterare så mycket som de önskat men en tredjedel anser inte det.

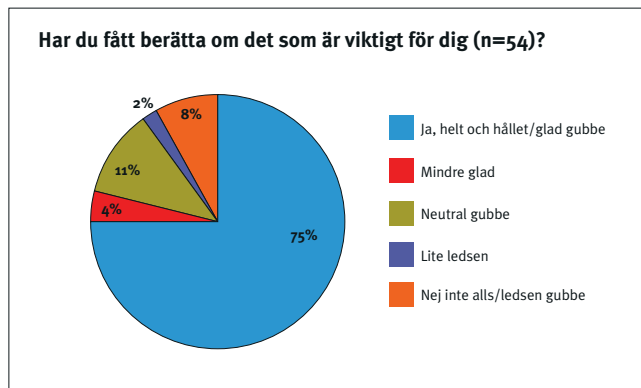

Diagram 4. Andelen barn fördelat per svarsalternativ på enkätfrågan

Har du fått berätta om det som är viktigt för dig (n= 54)?

Tre fjärdedelar av de 54 barnen svarar att de har fått berätta det som varit viktigt för dem. Men en fjärdedel av barnen tycker inte att de fått göra det. Det är givetvis ett observandum i det fortsatta arbetet. Är det för att de inte vågat eller har något eller någon hindrat dem? Har barnet förstått det vi ska prata om? Har vi inte träffats tillräckligt många gånger? Eller har socialsekreteraren inte lyckats skapa en trygg relation eller trygg plats?

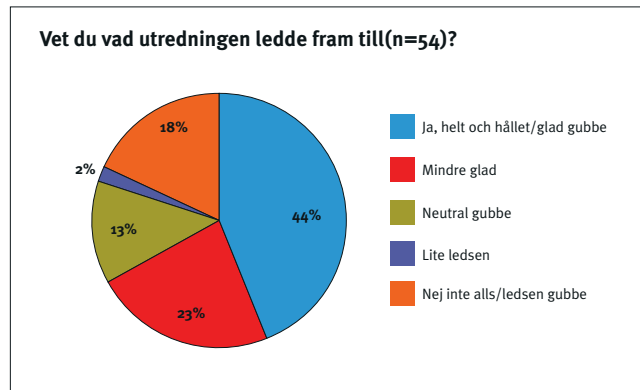

Diagram 5. Andelen barn fördelat per svarsalternativ på enkätfrågan

Vet du vad utredningen ledde fram till (n= 54)?

Knappt hälften av barnen vet vad utredningen ledde fram till. Att göra barnet delaktigt på allvar innebär att inte bara inhämta information till utredningen utan att också återföra bedömning och beslut. Är syftet att hjälpa barn och familjer eller att producera ett utredningsdokument och hålla utredningstider? I grund och botten är det frågan om ett grundläggande förhållningssätt på arbetsplatsen som måste lyftas och diskuteras.

Kan det vara så att socialarbetaren missar att tala med barnet om hur man gjort bedömningen? Eller är det så att det inte blev något konkret av utredningen? Om det inte blir någon insats hur ska det förstås och förklaras för barnet? Det kanske finns behov av någon insats men föräldrarna vill inte medverka och förhållanden som föranleder tvångsinsatser finns inte. Hur ger vi den informationen så att barn förstår? En hjälpinsats som till exempel kontaktperson kan vara svår att beskriva.

Det blir kanske inte förståeligt förrän barnet fått träffa den personen. Detta bedöms som ett angeläget utvecklingsområde. Hur kommuniceras utredningen med barnet? Skickas den till föräldrarna som förväntas informera barnet?

Enkäten avslutas med en fråga om det var något mer barnet ville säga. Det gav några få kommentarer som redovisas i tabellen nedan.

Tabell 1. Utsagor från åtta personer som svarat skriftligt på en öppen fråga i en enkät till barn: Är det något mer du vill säga till mig?

Pojke 9 år	Flicka 10 år	Flicka 11 år	Flicka 12 år	Flicka 14 år	Flicka 15 år	Pojke 15 år	Ingen ålder angiven
Han förstår nog inte frågorna, tack!	Du är snäll tack!	Varför inte mina syster behöver en sådan utredning!	Jag fattade inte några frågor.	Hatta och onödiga frågor =)	Jag önskar en fortsättning i min kontaktfamilj Aldrig	Sug kuk	Ja, att det är bra att ni kommer och hälsar på mig!

Exempel 3

En tredje variant är ett par standardiserade enkätformulär som har prövats i Fyrbodalen. De har sin utgångspunkt i Scott Miller och Barry Duncans klient- och resultatstyrda metod i form av CORS (Children Outcome Rating Scale) och CSRS (Children Session Rating Scale).⁶⁷ CORS ifylls i början av samtalet och mäter upplevelsen av hur livssituationen förändrats sedan man sågs senast. CSRS används i slutet av ett samtal och fokuserar barnets upplevelse av detta samtal. Svaren används som ett komplement till utrednings- och behandlingssamtalet. Frågeformulären rör alltså dels hur barnet har uppfattat förändring sedan förra mötet och dels hur dagens samtal skattas. Varje formulär innehåller fyra frågor och är anpassade till olika åldersgrupper. Två olika exempel från de båda frågeområdena är hur livet som helhet skattas ("Hur har jag det?") och om dagens samtal handlat om det jag ville arbeta med eller prata om ("Det vi gjorde och pratade om var viktigt för mig"). Det finns normvärden att jämföra det aktuella barnets svar med.

⁶⁷ <http://scottdmiller.com/performance-metrics/> hämtat 2013-10-25.

När personalen använder Scott Millers förhållandevis enkla utvärderingsverktyg ges barnet en möjlighet att påverka och att vara delaktig i sin utredning och i den insats som (eventuellt) ges. Socialsekreteraren kan med ökad kunskap om barnets upplevelser av stöd och allians, bättre anpassa sina insatser och sitt stöd. Barnets värdering och syn på sin egen situation kan användas för att kvalitetssäkra socialtjänstens arbete. Resultatet kan också användas som stöd när ett ärende är på väg att avslutas. Några kommuner i Fyrbodal har påbörjat ett arbete med CORS i både utredning och i behandlingsarbete i socialtjänsten och det finns en idé om att utveckla CORS till att bättre passa i utredningssituationen. Utifrån den ambitionen genomfördes en utbildning med Scott Miller själv under senhösten 2013 där 170 socialsekreterare från kommunerna i Fyrbodal deltog.

Erfarenheter och reflektioner

Sammantaget visar dessa tre exempel på hur socialtjänsten kan göra för att systematiskt ta reda på hur de möten och samtal som genomförs med barn uppfattas av barnen och ungdomarna själva. Genom att, på ett åldersanpassat och strukturerat sätt, följa upp och utvärdera samtal, möten och insatser, får barn och ungdomar större möjlighet att påverka.. Det ger barnet en större möjlighet att bli hörd och sedd och påverka sina insatser från socialtjänsten. Det underlättar också beslutet att avsluta insatser som är färdiga och gör det lättare att upptäcka och förbättra mindre bra allianser.

En utmaning är hur de riktigt små barnen och barn som har kommunikationssvårigheter på grund av funktionsnedsättning eller som inte kan svenska, som exempelvis ensamkommande flyktingbarn, ska göras delaktiga. Ett ensamkommande flyktingbarn kanske vare sig kan svenska eller förstår våra administrativa system och begrepp. Personal på habiliteringen har kunskap om hur man kan prata med barn med olika slags kognitiva svårigheter. De har metoder och tekniker för att strukturera, dela upp samtalet och prata i symboler.

Det finns också barn som väljer bort att prata med andra. De vill helt enkelt inte. Barn lär sig också strategier för hur man ska dölja sina pro-

blem eller brister – med så kallat ”cocktail-prat” - för att göra oss nöjda inom socialtjänsten.

I projektkommunerna fanns ett visst motstånd från socialsekreterare mot att lämna ut enkäter, vilket avspeglar sig i det begränsade antalet enkäter som redovisats. Att få in detta som en rutin i arbetet är nödvändigt om det ska bli ett bra verktyg för kvalitetssäkring. Men socialarbetarna behöver själva tycka att det är relevant och meningsfullt att fråga barnen i form av enkäter. Likaså måste arbetsledare tycka att det är viktigt för att uppmuntra och fråga efter dem. Detta är en process som tar tid.

Flera barn har framhållit vikten av att kunna vara anonym för att kunna uttrycka kritiska synpunkter. I huvudsak gäller att frågor som rör relationen till handläggaren inte bör ställas av den eller de handläggare som gjort utredningen eller varit delaktiga i insatser som barnet fått. Men det finns undantag från denna regel. Det kan tänkas vara precis den frågan som en professionell önskar få besvarad i en typ av reflekterande samtal. Barnets uppfattning kan också fås i ett mer informellt samtal i samband med att utredningen avslutas. Det blir dock svårare att använda den kunskapen systematiskt som grund för verksamhetsutveckling.

Tänk på det här

Erbjud barnet möjlighet att prata utan föräldrarnas närvaro! I många barnavårdsärenden finns problem i relationen förälder-barn. Att inte låta barn tala med socialtjänsten i enrum kan blockera viktig information från barnet och göra att barnets utsatthet inte blir synlig.

Det kan ibland vara viktigt att barnen får vara med i samtal med föräldrarna. Att de får närvara utan att behöva säga någonting eller få några frågor men ha möjlighet att yttra sig om de vill. Det innebär att barnen får veta vad föräldrarna säger och de kan förhålla sig till det i sitt eget samtal med socialsekreteraren. Om barnet kommenterar och eventuellt säger emot vad en förälder påstår behöver socialsekreteraren kunna hantera den spänning mellan barn och förälder som då uppstår.

Prata med barnet medan ni gör någonting så de slipper sitta och känna sig betittade. Fråga barn var de vill träffas, ta en promenad, gå på café

eller en kebab-bar. Det ger en mer avslappnad relation och underlättar för samtal men begränsar förstås vad gäller känslig information om det sker på en plats med andra närvarande. Att bjuda på barnanpassad fika när möten sker på kontoret kan förbättra samtalsklimatet. Att göra en bilfärd tillsammans och prata under tiden kan vara bra.

Kompetensutveckling i olika metoder för barnsamtal behövs. Samtidigt bör det betonas att prata med barn, precis som med alla människor, om svåra situationer och relationer inte måste vara så komplicerat. Det är också en fråga om mod; om att våga se och höra det barnet säger. Detta sagt med all respekt för att det kan finnas mycket svåra omständigheter kring ett barn och en familj som gör förutsättningarna för samtalet knepiga.

Ta vara på de svar som barn lämnar i enkäter. Sammanställningen kan mycket väl göras av någon utomstående men tolkningen behöver göras av en socialarbetare eller någon annan som är väl förtrogen med det sammanhang i vilket svaren har getts; inte minst när det gäller en utredningssituation. Ett stöd i bearbetningen och analysen kan lämpligen sökas hos den regionala FoU-enheten eller någon annan med forskarkompetens.

Tankar från Maskrosbarn

När en tjej på 14 år fick frågan om hur hon tyckte att socialtjänsten kan göra henne mer delaktig sa hon:

De kan ju bara fråga mig vad jag tycker, låta mig fylla i en utvärdering efter en utredning. Då får de ju reda på vad som har varit bra och vad som inte var så bra.

Ungdomarna tycker att det är viktigt att få fylla i en utvärdering/enkät anonymt och att få lägga den i exempelvis en brevlåda så att de inte behöver ge den till sin egen socialsekreterare. Vissa av ungdomarna säger att de istället skulle vilja få svara på frågor muntligt i form av en intervju eftersom de tycker att det är jobbigt att skriva. De vill inte att den egna socialsekreteraren ställer frågorna utan istället en person som de inte känner.

Lästips

Cederborg, Ann-Christin (2000). *Barnintervjuer: vägledning vid utredningsarbete*. Stockholm: Liber.

Cederborg, Ann-Christin (2010:4). *Att intervjua barn - en vägledning för socialsekreterare*. Stockholm. Stiftelsen Allmänna Barnhuset.

Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Trost, Jan (2012). *Enkätboken*. 4., uppdaterade och utökad upplaga. Lund: Studentlitteratur.

DEL III.

Att omsätta idéer

9. Hur svårt kan det vá?

Rubriken till detta avslutande kapitel är ett direkt citat från en deltagare i en av forskningscirkelarna. I frågan ”hur svårt kan det vá?” låg en undran om det kanske finns en risk att göra detta med barns brukarmedverkan svårare och märkvärdigare än nödvändigt. Att informera, lyssna, låta barn komma till tals och låta deras röster få betydelse – hur svårt kan det vara? Det kan säkert vara väl värt att fundera på. Eller är det bara att sätta i gång? En del erfarenheter och tips på vad som kan vara värt att tänka på har redan presenterats. Här tar vi frågan ett steg till genom att koppla de redovisade arbetssätten och modellerna till ett implementeringsperspektiv. Det handlar om vad den enskilde socialarbetaren kan behöva tänka på men framför allt handlar det om att reflektera över vilka krav som ställs på den organisation som skulle vilja utveckla sitt arbete med barnets delaktighet, med hjälp av någon eller några av de föreslagna arbetssätten eller modellerna.

En enklare form av analysmodell presenteras och med hjälp av den försöker vi fånga några grundläggande särdrag hos de olika arbetssätten och modellerna som presenterats i boken. De placeras var och en in i denna analysmodell, som skapats utifrån just ett implementeringsperspektiv. Viktigt att notera är att det inte finns någon som helst ambition att värdera de olika arbetssätten och modellerna i termer av bättre eller sämre. Syftet är istället att försöka sortera dem utifrån hur omfattande krav som ställs på organisationen och användarna vid införande och tillämpning. Arbetssätten och modellerna uppfyller sinsemellan olika syften och mål och är därför att betrakta som komplementära i förhållande till varandra.

Nya modeller och arbetssätt - ett implementeringsperspektiv

De modeller och arbetssätt som presenterats skiljer sig som sagt åt i vissa grundläggande avseenden. Det handlar i några fall om verktyg eller aktiviteter som är förhållandevis enkla att iscensätta medan det i andra fall rör sig om mer avancerade eller komplexa modeller där det behövs ett mer genomgripande och långsiktigt implementeringsarbete. Om vi tar ”pimp my soc”⁶⁸ som exempel på det förstnämnda så kan tjänstekartan i Dalarna exemplifiera det senare. Därmed inte sagt, vilket förtjänar att upprepas, att den ena är bättre än den andra utan bara att de ställer olika höga krav på implementeringen. Det finns givetvis ingen motsättning mellan att se över miljön på socialkontoret samtidigt som barn och ungdomar görs mer delaktiga i utredningsarbetet. Än en gång: det handlar om komplementära perspektiv.

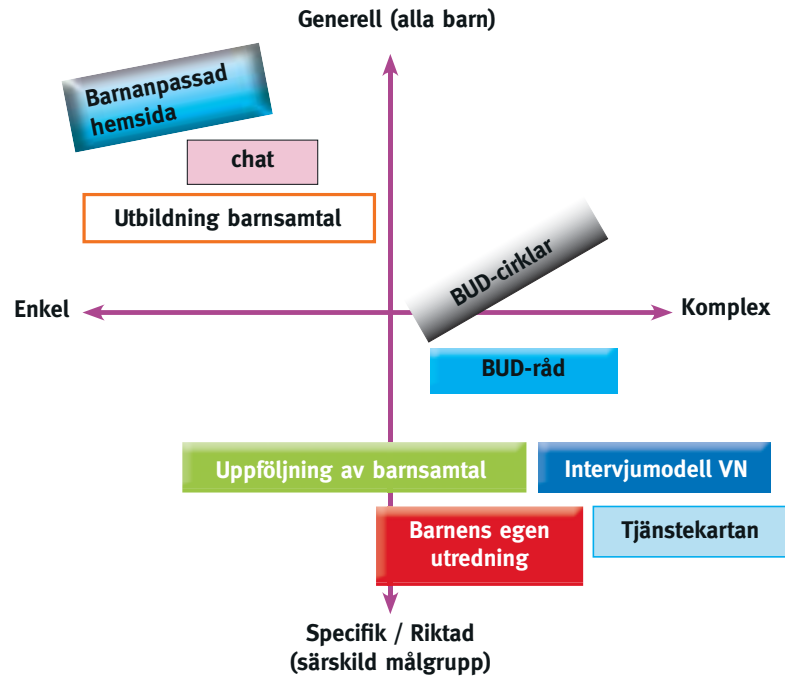
Några av modellerna är direkt ämnade att underlätta eller säkra barnets delaktighet, som exempelvis barnens egen utredning och systematisk uppföljning av barnsamtal. Andra har karaktären av mer indirekta insatser, vilket bland annat gäller utbildning i barnsamtal samt BUD-cirklarna i Skåne som syftar till att stärka socialarbetarens förmåga att skapa delaktighet i arbetet med barn och ungdomar.

I en del fall ligger fokus på individnivån, på det enskilda barnets delaktighet och inflytande i sitt eget ärende, medan det i andra riktas mot grupp- eller verksamhetsnivå. I några modeller sammanställs de individuella barnens röster och lyfts i aggregerad form vidare i organisationen, vilket innebär att de inbegriper flera nivåer. Intervjumodellen i Västernorrland är ett exempel på det.

Några av de redovisade arbetssätten och modellerna riktar sig till en bred målgrupp av barn och ungdomar. Dit hör till exempel den barnanpassade hemsidan och barn-chatten. Andra riktar sig till en avgränsad, specifik grupp av barn. Hit kan vi hänföra Barnets egen utredning och Tjänstekartan, som i båda fallen är avsedda att användas i arbetet med barn och ungdomar i en utredningsprocess.

⁶⁸ Uttrycket ”pimp my soc” är lånat av föreningen Maskrosbarn och är en del av deras varumärke. <http://www.pimpmysoc.se/> hämtat 2013-12-20.

Resonemanget illustreras i figur 5

Figur 5. En analysmodell för att sortera modeller och arbetssätt för barns delaktighet i ett implementeringsperspektiv.

De aktiviteter och modeller som beskrivits tidigare har placerats in i modellen, som är ett slags fyrfältstabell. Den vertikala axeln i modellen avspeglar till vilken målgrupp som en viss modell eller arbetssätt riktar sig. Högst upp på den axeln återfinns alla barn i ett samhälle och i motsatt ände ett begränsat urval av barn i behov av socialtjänstens insatser. Till den mest specifika målgruppen hör de barn som är i behov av samhällets skydd och som omhändertas för samhällsvård.

Den horisontella axeln avspeglar åt vänster relativt enkla och avgränsade aktiviteter eller modeller som inte ställer så stora krav på organisation vid införandet. Motsatt håll avspeglar de arbetssätt och modeller som ställer högre krav på en involvering av olika aktörer och nivåer i en organisation. Ju längre ut åt höger i figuren, desto större krav

på att implementeringen är väl genomtänkt och planerad. Det betyder bland annat att förändringen är beslutad, förankrad bland chefer och medarbetare och att det finns en projektledare eller motsvarande som följer upp och stödjer arbetet under flera år.

I det övre vänstra fältet återfinner vi en barnanpassad hemsida och barn-chatten. Det innebär att dessa aktiviteter riktar sig till en generell grupp barn som är intresserade av att komma i kontakt med socialtjänsten och att aktiviteterna till sin karaktär är relativt avgränsade och därmed enklare att införa. Det betyder inte att det nödvändigtvis är enklare rent tekniskt och att det inte innebär mycket arbete att skapa en hemsida eller chatt. Både en hemsida och en chatt kräver dessutom kontinuerligt underhåll och bemanning för att fungera väl. Utbildning i barnsamtal är en aktivitet som i sig inte heller är så komplicerad att genomföra. Däremot kan tillämpningen av den i arbetet med barn, vilket är nödvändigt om det ska påverka delaktigheten, vara nog så svårt. Det är en aktivitet som i projektet riktade sig till enskilda medarbetare och avgränsade sig till arbete med barn som är aktuella inom socialtjänsten. Utbildning i barnsamtal, i syfte att öka barnets delaktighet, kan givetvis breddas till att erbjudas exempelvis både socialarbetare och lärare, vilket då omfattar fler barn och flera organisationer. Det betyder förstås också att implementeringen blir en mer komplex historia.

I det övre högre fältet finns BUD-cirklarna. Socialarbetare träffas tillsammans och diskuterar och reflekterar över hur barn och ungdomar ska göras delaktiga. Det kan också tänkas vara andra professioner i cirkeln, exempelvis skolpersonal, vilket innebär att målgruppen vidgas och blir generell. BUD-cirkeln kräver en del organiserande och det behövs tid för att mötas och för att kunna genomföra vissa uppgifter och det behövs utrymme för reflektion. En annan komplexitet med BUD-cirkeln ligger i att nya kunskaper och insikter ska omsättas i det egna arbetssättet, vilket är en utmaning då hemmaorganisationen ska påverkas i att förändra rutiner och kanske även policy.

I det nedre vänstra fältet återfinns ”pimp my soc” och uppföljning av barnsamtal. Att låta barn och ungdomar som haft eller har kontakt med socialtjänsten (en specifik grupp barn) inreda ett besöksrum är en relativt okomplicerad, om än nog så betydelsefull aktivitet som genomförs inom en begränsad tidsram. Det kan förvisso ifrågasättas hur enkelt det

egentligen är att få till stånd detta i praktiken. Att följa upp och på så sätt kvalitetssäkra ett barnsamtal eller en serie av samtal eller en utredning bedöms i det här sammanhanget också vara en relativt okomplicerad aktivitet. Även här finns dock en viss komplexitet om man ställer krav på att det ska göras kontinuerligt och av alla och att det också ska användas som ett kunskapsunderlag för utveckling.

I nedre högre fältet återfinns de modeller som kan anses var mer komplexa i det att de ställer särskilda krav på den organisation som vill implementera dem. Tjänstekartan ger detaljerade anvisningar för vad enskilda socialarbetare och ledare bör göra för att tillgodose barnets delaktighet i utredningens alla faser. Samtidigt ställer den inte mer krav än de som socialtjänsten enligt lagar och konventioner är skyldig att följa. ”Barnets egen utredning” kan ses som näraliggande vad gäller komplexitet men är något mindre detaljerad som modell betraktad. I bägge fallen riktar det sig till barn och ungdomar som är föremål för utredning; således en mycket specifik målgrupp. Västernorrlands intervjumodell för att göra barns röster hörda bedöms också vara en relativt komplex modell, inte minst utifrån att den strävar efter att lyfta barnets röst genom hela organisationen och förutsätter därför att flera nivåer i socialtjänsten involveras för att få genomslag. Den kan däremot betraktas som något enklare att införa än både tjänstekartan och barnets egen utredning i den meningen att den endast involverar ett fåtal socialarbetare åt gången, under en begränsad tidsperiod under ett arbetsår. Målgruppen är något vidare än de övriga två då barn och ungdomar som intervjuas kan ha varit föremål för utredning, ha eller haft insatser i någon form. Något högre upp i samma fält har BUD-rådet placerats in. Det är de barn och ungdomar som varit eller är aktuella för socialtjänsten som kan ta plats i rådet. Frågorna som behandlas i ett BUD-råd kan handla om alltifrån information till deltagande i beslut och policyfrågor. För att lyckas med implementeringen av ett BUD-råd behöver socialtjänsten ta det i anspråk på ett övervägt och bra sätt.

Avsikten med den presenterade analysmodellen har inte varit att genomföra någon vetenskaplig analys, utan att utgöra ett underlag för fortsatt reflektion och diskussion hos de läsare som vill pröva något av de presenterade arbetssätten eller modellerna på hemmaplan.

Ett utvecklingsinriktat lärande för en delaktighetens kultur

Vad händer om vi försöker placera in de redovisade arbetsätten och aktiviteterna i Shiers delaktighetsmodell (se bild sid 35)? Var på delaktighetstrappan hamnar de? Går det att avgöra vilken grad av delaktighet vi når upp till med deras hjälp? Riktigt så enkelt är det förstås inte. Det är snarare så att det är tillämpningen av dem som avgör på vilken nivå vi hamnar i delaktighetstrappan. Det hänger i sin tur samman med den personliga inställningen och förmågan hos den professionella socialarbetaren och med de förutsättningar hen har i den organisation hen verkar i. Annorlunda uttryckt: det handlar om öppningar, möjligheter och skyldigheter. Finns viljan och den mentala beredskapen hos de enskilda socialarbetarna och arbetsledarna att arbeta för att skapa delaktighet? Har de nödvändiga kunskaper, färdigheter och tillräckligt med tid för att göra det? Har socialtjänstorganisationen en lokal policy för att leva upp till barnkonventionens och lagstiftningens krav? Med det menas att organisationen har fastställt att dess personal har en skyldighet att lyssna på barn, beakta deras åsikter och ge dem inflytande. Det är först när alla dessa frågor kan besvaras med ja som vi kan tala om en socialtjänst där det finns en ”delaktighetens” kultur.

I detta sammanhang kan socialtjänsten ses som en organisation där det finns två delvis olika kulturer som ska kunna samsas; en administrativ kultur och en delaktighetskultur. Den administrativa kulturen har i sin tur en nära koppling till vad som kan kallas *produktionens logik*⁶⁹. Den domineras av en strävan efter att främja ett effektivt och tillförlitligt handlande som så långt möjligt är stabilt över tid. Överfört till socialtjänsten handlar det om sådana saker som att ansökningar och anmälningar ska tas om hand, utredas och åtgärdas på ett rättssäkert sätt inom vissa tidsramar. Att anpassa sig till och hantera dessa krav, samtidigt som barnet ska göras delaktigt, förutsätter ett yrkeskunnande hos socialarbetaren i handläggning och dokumentation men också i att kunna möta människor i socialt utsatta situationer.

⁶⁹ Ellström, Per-Erik (2002).

Produktionens logik förutsätter även en *utvecklings logik*. Det är en logik som kännetecknas av en verksamhetskultur som uppmuntrar till eftertanke och kritisk reflektion, att tänka alternativt, att våga utmana det invanda tänkandet som karakteriserar produktionens logik. Båda dessa logiker behöver existera samtidigt för att en organisation ska kunna utvecklas och inte stelna i invanda mönster och former. Men medan produktionens logik tenderar att göra sig ständigt påmind genom lagstiftningens krav och ärendeinflöde, tycks det inte finnas lika goda förutsättningar för att kunna arbeta i enlighet utvecklings logik. Den förutsätter en hög grad av ledningsstöd och stimulans för ett lärande i arbetet och tidsmässigt utrymme för reflektion⁷⁰. Detta var vad de socialarbetare som deltog i projektet fick tillgång till. De enskilda socialarbetarna och deras organisationer fick stöd i att jobba mer utvecklingsinriktat och därigenom också hjälp att tydliggöra och utmana olika mekanismer i det som här kallas den administrativa kulturen och som formas enligt produktionens logik. Forskningscirklarna bidrog till ett utvecklingsinriktat - eller expansivt - lärande där de perspektivskillnader och ”glapp” som beskrevs i bokens första kapitel synliggjordes.

Detta är sådana resultat av projektet som uttrycks av deltagarna i termer av ”aha-upplevelser”, ”ökat medvetande”, ”nya perspektiv” och ”djupare insikter”. De tog del av litteratur och forskning med koppling till cirkelns övergripande tema och gavs möjlighet att reflektera över egna och andras erfarenheter. Detta har varit viktiga kunskapskällor. Men det är de egna intervjuerna med barn och ungdomar och mötet med Maskrosbarn som gjort de starkaste intrycken. Det är frestande att kalla det för ett slags ”genombrott”. Att intervjua barn om deras upplevelser av mötet med socialtjänsten, utifrån en annan position än den vanliga yrkesrollen, ledde till att socialarbetarna utmanade sin egen förförståelse och invanda sätt att tänka. Det finns deltagare som använder ett så starkt ord som ”paradigmskifte” för att beskriva vad de tycker sig ha varit med om. Detta framhålls av många deltagare som den mest betydelsefulla erfarenheten av deltagandet i projektet. Det är inom ramen för detta utvecklingsinriktade lärande som de nya arbetssätten och modellerna för barns delaktighet vuxit fram.

⁷⁰ Implementeringsforskning lär oss vilken avgörande betydelse som cheferna, och i synnerhet första linjens chefer, har för att förverkliga detta. Se Fixsen, DL m.fl.(2005).

Den stora utmaningen är sedan att omsätta detta i praktiken. Utifrån ett lärandeperspektiv handlar det i grunden om att låta nya arbets- och tankesätt som genererats i enlighet med utvecklingsens logik få ett inflytande över och på sikt bli en del av produktionens logik. På så sätt kan barns delaktighet bli en viktig del av organisationens policy och ett naturligt inslag i socialtjänstens sätt att arbeta. Så här jobbar vi här!

Maskrosbarn

Tänk om du som socialsekreterare tog emot ett barn med värme och öppenhet, att du hälsade på barnet först innan du hälsade på föräldrarna, att du hade tänd ljus och gjort det mysigt i rummet ni skulle sitta i, bjöd på något gott fika, var uppriktigt nyfiken på barnet och ställde frågor för att lära känna henne/honom, erbjöd barnet att träffas enskilt utan föräldrarna, berättade för barnet hur kontakten kan se ut och vad socialtjänsten gör och vad ni kan hjälpa till med. Tänk att alla de där sakerna som kan tyckas vara så små var och en för sig, kan vara helt avgörande för om du kan hjälpa barnet och göra barnet delaktigt. Tänk att du kan förändra barn och ungdomars liv enbart genom dessa saker. Alla de här små förändringarna handlar om en och samma sak, att ge barn förutsättningar. Förutsättningar att våga berätta hur det är hemma, att dela det allra svåraste, att kanske för första gången våga ta emot hjälp. Allt det kan du göra, du är livsviktig för de barn och ungdomar som du möter.

Bild 1: "Post it" lapp på dörren som en enkel påminnelse för socialsekreteraren om hens betydelse för varje barn de möter.

Några ord från projektledarna

När Barnhuset startade utvecklingsarbetet *Barns och ungdomars brukarmedverkan i den sociala barnvården* var det viktigt att redan från början göra tydligt att det handlade om att starta ett *långsiktigt förändringsarbete*. Det handlar om att utveckla nya arbetssätt och hållbara strukturer för att öka barns och ungdomars delaktighet i den sociala barnvården.

Vågar nu ifrågasätta och har fått en förändrad syn på hur vi gör/tror vi gör barn och ungdomar delaktiga.

”Deltagare i BUD cirkel”

Det skulle faktiskt vara riktigt bra om man visste lite mer. Så där vad allting handlar om och så; det skulle vara bra för ungdomar och barn och liksom få veta vad allting går ut på och varför socialtjänsten blandar sig i och allt sånt där.

”Ett barn som intervjuats under utvecklingsarbetet”

Det har hänt mycket mer än vi inledningsvis kunnat drömma om under vårt utvecklingsarbete på två år. Det är en rikedom av idéer, från att ta med ungdomar i arbetet med att utveckla miljön i besöks- och väntrum till att hitta vägar för barns röster ända fram till politiker. En förutsättning för att alla dessa idéer utvecklats har varit att socialsekreterare getts möjlighet till reflektion tillsammans med kollegor!

Vi, som varit projektledare, har varit med om samma resa som så många av projektets deltagare. Vi har fått en ökad medvetenhet om den tillgång som barns och ungdomars delaktighet kan innebära. För att socialt arbete med barn och ungdomar ska utvecklas måste barn och ungdomar bli delaktiga!

Att arbeta utifrån en kunskapsbaserad socialtjänst, med utgångspunkt i en evidensbaserad praktik, är idag honnörsord inom det sociala arbetet. De senaste åren har vi hört mycket om forskningen men inte i lika hög grad om de professionellas och brukarnas/barnens kunskap och erfarenheter. I vårt utvecklingsarbete har vi hittat vägar för att ta till vara barnens och även de professionellas kunskap.

Vi har i projektet sett några gemensamma mönster och föreställningar som är viktiga att vara medveten om för att kunna utveckla barns delaktighet inom den sociala barnvården;

Det finns ett glapp mellan vad socialsekreterare tror att de gör och hur barnet uppfattar att det blir

Socialsekreterare tycker att de lyssnar på barnet, men barnet upplever att det inte blir lyssnat på. Hur kan vi överbrygga glappet? Jo, genom att konsekvent fråga barn om hur de upplever ett samtal, att konsekvent fråga barnet om deras erfarenheter och synpunkter samt utveckla rutiner och strukturer för detta.

Det behövs en medvetandehöjning hos socialsekreterare om synen på barn som kompetenta aktörer

Socialsekreterare måste ges möjlighet till reflektion tillsammans med kollegor till exempel i form av forskningscirklar. Det leder till en medvetandehöjning och ett fördjupat barnperspektiv som i sin tur leder till att det utvecklas nya arbetssätt för att göra barn mer delaktiga.

En ökad medvetenhet behövs hos socialsekreterare, politiker och chefer

Det behövs en ökad medvetenhet i hela systemet och som genomsyrar strukturer. Barns synpunkter och erfarenheter måste efterfrågas även av chefer och politiker för att de ska kunna göra rätt prioriteringar och för kvalitetsutveckling av socialtjänstens arbete.

Slutligen, för att allt det goda arbete som satts i gång i regionerna ska kunna fortsätta behövs en god jordmån. Det är en uppgift och en utmaning för chefer och politiker att se till att den jordmånen finns.

Till alla er som ännu inte börjat!

Vi hoppas att ni blir inspirerade att sätta i gång med ett utvecklingsarbete på era egna arbetsplatser. Ta gärna stöd av den FoU-enhet som många regioner har.

Vi vet av erfarenhet från detta utvecklingsarbete att ett fördjupat barnperspektiv som gör barn mer delaktiga ger glädje till dig som arbetar med barn och ungdomar!

*Anne-Marie Larsson
Projektledare
Stiftelsen Allmänna Barnhuset*

*Åsa Lundström Mattsson
Projektledare
Stiftelsen Allmänna Barnhuset*

Referenser

- Anderson, Gunvor (2013). Reflektioner om dilemman i social barnavård. *Socialvetenskaplig tidskrift*. Nr 2, s. 93-107.
- Andersson, Gunvor (2010). Barnens röst. Om brukarmedverkan i samhällsvård. Sid 37-42 I *Kund, brukare, klient, medborgare? Om intressen och inflytande i socialtjänsten*. Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap.
- Arnstein, S. R. (1969). A ladder of Citizen Participation. *Journal of the American Institute of Planners*. Vol. 35, 216-224.
- Barnombudsmannen (2012). *Signaler. Våld i nära relationer*. Barn och ungdomar berättar. Barnombudsmannens årsrapportering 2012. www.barnombudsmannen.se
- Bartley, K (2001). FN:s konvention om barnets rättigheter. Om perspektiv och innehåll med relevans för skolan. *Utbildning & demokrati*, Vol. 10, nr 2, s. 25-37.
- Concluding observations: Sweden (2009) COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD Fifty-first session. CRC/C/SWE/CO/4. 12 June 2009.
- Edvardsson, Bo (1996). *Kvalitet och tjänsteutveckling*. Studentlitteratur: Lund.
- Ellström, Per-Erik (2002) *Lärande – i spänningsfältet mellan produktionens och utvecklingens logik*. Utbildning, kompetens och arbete. Studentlitteratur.
- Eriksson, Maria & Näsman, Elisabet (2011). *När barn som upplevt våld möter socialtjänsten: om barns perspektiv, delaktighet och giltiggörande*. 1. uppl. Stockholm: Gothia.
- Fixsen, D. L. (red.) (2005). *Implementation research: a synthesis of the literature*. Tampa, Florida: National Implementation Research Network.
- Hart, Roger (1992). *Children's participation: from tokenism to citizenship*. Firenze: UNICEF. International Child Development Centre: 41.
- Hermansson, Anne & Hansson, Cecilia (2005). *”Demokrati i det lilla”: ungdomars delaktighet i sin behandling*. Stockholm: Statens institutionsstyrelse (SiS).
- Hultqvist, Sara (2008). *Om brukardelaktighet i välfärdssystemen – en kunskapsöversikt*. Växjö universitet.
- Hvinden, Björn och Johansson, Håkan (2007). *Citizenship in Nordic Welfare States*. Taylor and Francis, Storbritannien.
- Hyvönen, Ulf och Alexanderson, Karin (2011). *Referensram för forskningscirklarna i projektet ”Barn och ungdomars brukarmedverkan i den sociala barnavården*. Stiftelsen Allmänna Barnhuset.
- Johansson, Annika; Hidalgo, Roxanna och Bjelkenäs, Linnea (2013). *Barn och ungas socialtjänsts? Hur synliggör socialtjänsten den verksamhet som bedrivs för barn och unga? Vilken information finns och hur kan vi förbättra den?* FoU Fyrbodol 2013:1.
- Lönnback, Eva-Britt & Östberg, Francesca (2006) *Goda cirklar. För ökad kunskap och utveckling*. FoU-enheten, Stockholms stad.
- Maskrosbarn (2012). *Frågar man inget får man inget veta. En unik kvalitativ och kvantitativ intervjustudie med 50 ungdomar*.
- Miller SD, Duncan BL, Sorrell R, Brown GS. (2005). The Partners for change outcome management system. I: *Clinical Psychology*, 2005 Feb;61(2):199-208. Review.

- Nordenfors, Monica (2010). *Delaktighet – på barns villkor?* Göteborgs stad.
- Norstedts stora engelsk-svenska ordbok = *Norstedts comprehensive English-Swedish dictionary*. 3, [utök.] uppl. (2000). Stockholm: Norstedts ordbok.
- Oscarsson, Lars (2009) *Evidensbaserad praktik inom socialtjänsten. En introduktion för praktiker, chefer, politiker och studenter*. SKL Kommentus.
- Person, Sven (2008). *Forskningscirklar – en vägledning. Metodbok. Resurscentrum för mångfaldens skola. Malmö stad*.
- Rasmusson, Bodil, Hyvönen, Ulf & Mellberg, Lina (2004). *Utvärderingsmöten i BBIC: en studie av barns delaktighet och medbestämmande*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Seim, Sissel & Slettebø, Tor (red.) (2007). *Brukermedvirkning i barnevernet*. Universitetsforlaget. Oslo.
- Shier, Harry (2001) Pathways to Participation: Openings, Opportunities and Obligations. A New Model for Enhancing Children's Participation in Decision-making, in line with Article 12.1 of the United Nations Convention on the Rights of the Child. *Children & Society*. Volume 15, pp. 107-117.
- Slettebø, T., Oterholm, I. och Stavrum, A. (2010). *Brukermedvirkning i det statlige regionale barnevernet*. Rapport 2010/3. Diakonhjemmet Høgskole.
- Socialstyrelsen (2013). *Att ge ordet och lämna plats: vägledning om brukarinflytande inom socialtjänst, psykiatri och missbruks- och beroendevård*. Stockholm.
- Socialstyrelsen (2013). *Behov av stöd vid implementering av nationellt kunskapsstöd – första linjens chefer*.
- Socialtjänstlag, SFS (2001:453).
- Svensk författningssamling, SFS (1990:52). Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga.
- Statens offentliga utredningar SOU(2011). *Vanvård i social barnavård – slutrapport*. SOU 2011:61.
- Stenhammar, A-M (2009). *Lyssna på mig! Barn och ungdomar vill vara delaktiga i möten med samhällets stödssystem*. En kunskapsöversikt. Magisteruppsats i Handikappvetenskap, Sektionen för hälsa och samhälle. Högskolan i Halmstad.
- Vägar till delaktighet; öppningar, möjligheter och skyldigheter. En ny modell för att öka barns delaktighet i att fatta beslut i enlighet med artikel 12.1 i FN:s konvention om barnets rättigheter. Översättning av Harry Shiers modell inom ramen för projektet; ”Egen växtkraft” 2008-2011.
- Warg, Nils (red. 2003) *Perspektiv på kunskapsutveckling inom socialtjänsten*. En antologi. Socialstyrelsen.
- Westberg, Monica & Tilander, Kristian (2010). *Att lära av fosterbarn: åtta års arbete med intervjuer med före detta fosterbarn*. Stockholm: Stiftelsen Allmänna barnhuset.
- Åkerlund, Eva-Marie (2006). *Barn och familjerådslag: barns syn på sin delaktighet i socialtjänsten*. Tullinge: FoU Södertörn.

Rapporter från de regionala FoU-cirklarna i Allmänna Barnhusets projekt ”Barns och ungdomars brukarmedverkan i den sociala barnvården” (fas 1)

Alexanderson, Karin & Nyman, Marie (2012). *Preliminär modell för ökad brukarmedverkan inom den sociala barnvården. Resultat av en FoU-cirkel om barn och ungas brukarmedverkan i den sociala barnvården i fem kommuner i Dalarna*. Dalarnas forskningsråd. Arbetsrapport.

Gardemyr, Birgitta; Rosenberg, David & Skoog, Viktoria (2012). *Barns brukarmedverkan i den sociala barnvården – Västernorrlands modell för att göra barns röster hörda*. Rapport nr 2012:5. FoU Västernorrland, Härnösand.

Gullacksen, Ann-Christine & Wessberg, Anna (2012). *Barn och ungdomars medverkan i den sociala barnvården – Forskningscirkel i Skåne*. Delrapport från Allmänna Barnhusets projekt. Kommunförbundet Skåne. FoU Välfärd.

Holmsten, Susanne (2012). *Forskningscirkel i Västmanland. Att utveckla barn och ungdomars medverkan inom socialtjänsten*. Rapport 2012:1. VKL, Västmanlands kommuner och Landsting.

Näsman, Elisabeth (2012). *Att stärka barns och ungas brukarmedverkan i den sociala barnvården*. Regionförbundet Uppsala och Sociologiska Institutionen, Uppsala universitet.

Slettebø, Tor och Palm, Lis (2012). *Barn och ungdomars brukarmedverkan i den sociala barnvården*.

Rapport från en forskningscirkel FoU Fyrbodalen.

Bilagor

Bilaga Enkät barnsamtal Uppsala

Vi som pratar med barn här försöker bli bättre på det. Vi vill gärna veta vad du tycker om det här mötet. Om vi får veta vad som var bra och vad som inte var så bra, så vet vi vad vi behöver ändra på. Jag ber dig därför svara på några frågor. Först är det två frågor om dig. På frågorna sen kan du välja svar från **Nej, inte alls** till **Ja, helt och hållet**. Sätt ett kryss under den gubbe som passar bäst för dig. Skriv inte ditt namn.

.....

1. Är du: flicka
pojke

2. Hur många år är du? år

3. Kändes det bra att prata med mig?

Nej, inte alls.....Ja, helt och hållet Vet inte

4. Tycker du att jag lyssnade på dig?

Nej, inte alls.....Ja, helt och hållet Vet inte

5. Kunde du säga allt du ville till mig?

Nej, inte alls.....Ja, helt och hållet Vet inte

6. Ställde jag de frågor som du tycker är viktiga?

Nej, inte alls.....Ja, helt och hållet Vet inte

7. Känner du att du kan lita på mig?

Nej, inte alls.....Ja, helt och hållet Vet inte

8. Tycker du att jag är snäll?

Nej, inte alls.....Ja, helt och hållet Vet inte

Är det något annat du tycker jag ska tänka på, kan du skriva det här:

.....
.....

Tack för att du hjälper oss att bli bättre!

Bilaga Tjänstekarta Dalarna

Bilaga: Frågeformulär till barn efter utredning, Dalarna

Frågor till barn och unga efter utredning (2012-11-07)

Kan fyllas i av barnet självt eller tillsammans med socialarbetaren och/eller med vårdnadshavaren.

1. Är du Pojke eller Flicka 2. Hur många år är du?

2. Du har varit med om en barnvårdsutredning. Har du förstått varför du har kontakt med socialtjänsten?

Ja, helt och hållet Nej, inte alls

3. Har du fått vara med och bestämma om när och var du skulle träffa din socialsekreterare?

Ja, helt och hållet Nej, inte alls

4. Har du fått prata med socialsekreteraren så mycket som du önskat?

Ja, helt och hållet Nej, inte alls

5. Har Du fått berätta om det som är viktigt för dig?

Ja, helt och hållet Nej, inte alls

6. Vet du vad utredningen ledde fram till?

Ja, helt och hållet Nej, inte alls

7. Tycker du att du fått vara med och bestämma om vad utredningen ledde till?

Ja, helt och hållet Nej, inte alls

8. Är det något mer du vill säga till mig?

TACK!

IFYLLES AV SOCIALSEKRETERAREN Bortfallsorsak:

Utredningen påbörjad datum: Avslutad:

Bedömer handläggaren att barnet förstått frågorna? Ja Nej kommentar, använd baksidan.

Resulterade utredningen i insats? Ja Nej

Bilaga 3 Standardiserad enkät Fyrbodal

CORS

Skattning av förändring: barn och ungdomar

Child Outcome Rating Scale (CORS)

Namn:	Ålder: år
☐ Man ☐ Kvinna	Möte nr: Datum:

Hur mår du? Hur går det för dig? Hur är ditt liv just nu?

Sätt ett kryss på de nedanstående skalorna – ju närmare den glada gubben, desto bättre mår/fungerar du, medan ett kryss mot det andra hållet visar att du mår/fungerar sämre.

Jag
Hur har jag det?

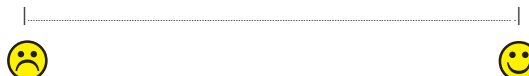
Familjen
Hur är det i min familj

Socialt
Hur går det i skolan, på fritiden, med kompisar?

Allt
Hur går det i livet?

May not be used, reprinted, or distributed with a license from Scott D. Miller, Ph.D.
Individual users may register for a free license at: scottdmiller.com/performance-metrics.

Skattning av samtal: barn och ungdomar

Child Session Rating Scale (CORS)

Namn:	Ålder:	år
☐ Man	☐ Kvinna	Möte nr: Datum:

Hur var det att vara här idag?
Sätt ett kryss på linjen för att visa oss hur du tyckte det var:

Lyssnade

Jag tycker inte du lyssnade på mej hela tiden.

Jag tycker att du lyssnade på mej.

Hur viktigt

Det vi gjorde och pratade om var inte så viktigt för mej.

Det vi gjorde och pratade om var viktigt för mej.

Det vi gjorde

Jag gillade inte det vi gjorde idag.

Jag gillade det vi gjorde idag.

Alltihop

Jag önskar att vi kan göra något annat.

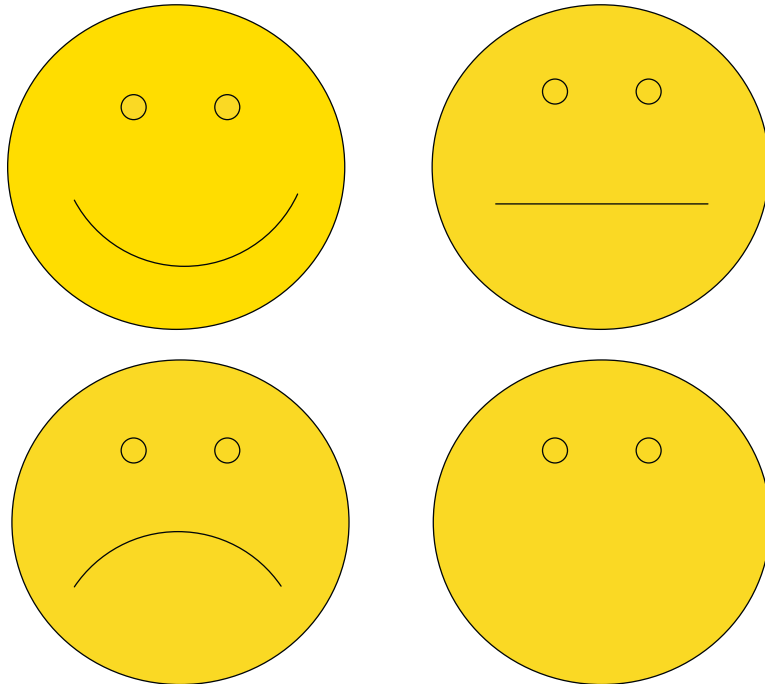
Jag hoppas vi ska göra samma sorts saker nästa gång.

May not be used, reprinted, or distributed with a license from Scott D. Miller, Ph.D.
Individual users may register for a free license at: scottdmiller.com/performance-metrics.

Skattning av förändring: små barn Young Child Outcome Rating Scale (YCORS)

Namn:	Ålder: år
☐ Man ☐ Kvinna	Möte nr: Datum:

Välj ett ansikte som visar hur det går för dej.
Eller så kan du rita ett eget ansikte som du tycker passar dig:

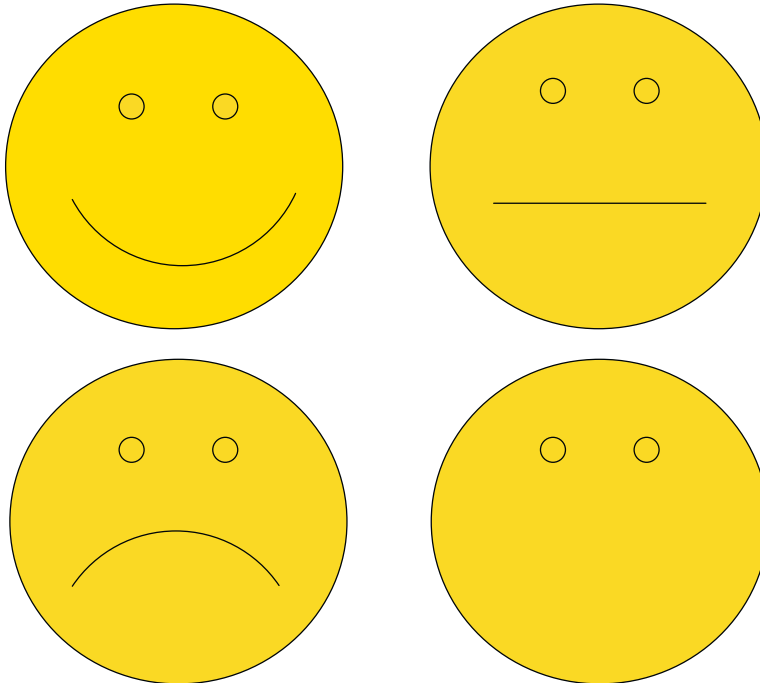
May not be used, reprinted, or distributed with a license from Scott D. Miller, Ph.D.
Individual users may register for a free license at: scottdmiller.com/performance-metrics.

Skattning av samtal: små barn

Young Child Session Rating Scale (YCSRS)

Namn:	Ålder:	år
☐ Man ☐ Kvinna	Möte nr:	Datum:

Välj ett ansikte som visar hur det var för dig att vara här idag.
Eller så kan du rita ett eget ansikte som stämmer för dig:

May not be used, reprinted, or distributed with a license from Scott D. Miller, Ph.D.
Individual users may register for a free license at: scottdmiller.com/performance-metrics.

Barnhusets senast utgivna böcker

Krisbemötande för tonåringar som blivit utsatta för våldtäkt/Krisgrupp för behandling av våldtagna tonåringar - två handböcker i en bok, 2013, Eva Zachrisson

Från krisande organisation till "krisorganisation" – Kvalité i socialt barnavårdsarbete genom ökad personalstabilitet, 2012, Anna-Lena Lindquist

Unga som skadar sig genom sex, 2012, Linda Jonsson, Åsa Lundström Mattsson

Kroppslig bestraffning och annan kränkning av barn i Sverige – en nationell kartläggning 2011, Staffan Janson, Carolina Jernbro, Bodil Långberg

Mötets Magi- om samspelsbehandling och vardagens välgörande möten, 2011, Kerstin Neander

Mod och mandat - Ny lagstiftning stärker barn som anhöriga. Har vi modet att möta dem? 2011, Märten Jansson, Anne-Marie Larsson, Cecilia Modig

Barnhusets senast utgivna rapporter

Paired Reading – Ett försök i sju kommuner med lästräning för familjehemsplacerade barn, 2013, Eva Tideman, Marie Sallnäs, Bo Vinnerljung, Hilma Forsman

Hur upptäcker BUP våld i nära relationer? 2013, Ole Hultman

Skolprojekt inom Familjehemsvården, projektrapport SkolFam 2, 2012, Rikard Tordön, Ulla Axelsson, Celia Nordin Rappestad, Eva Windelhed, Mia Wiman-Olsson

Föräldrar med kognitiva svårigheter – att bryta ny mark. Erfarenheter från Uppsala län. 2012, Linnea Bruno

Stöd till barn som upplevt att mamma utsätts för våld – erfarenheter från en studie av barn som deltagit i Bojens grupprogram, Delrapport 3, 2012, Karin Grip, Anders Broberg, Kjerstin Almqvist

**Böcker och rapporter utgivna tidigare finns på Barnhusets hemsida
www.allmannabarnhuset.se**

Den här boken handlar om att se till barnets perspektiv och göra barn och ungdomar inom den sociala barnvården delaktiga på riktigt. Barn och ungdomar har bjudits in till förändringsarbetet för att uttrycka sina tankar och åsikter. Boken grundar sig på ett utvecklingsprojekt som Barnhuset har bedrivit under 2011-2013 i samarbete med 37 kommuner och sju FoU-regioner i landet, från Skåne i söder till Västernorrland i norr. Organisationen Maskrosbarn har deltagit aktivt och varit en viktig samarbetspartner under hela arbetet.

Projektet har handlat om att utveckla nya arbetssätt och hållbara strukturer för att ta tillvara på barns och ungdomars synpunkter och erfarenheter av mötet med socialtjänsten. Det är en rikedom av idéer och modeller som utvecklats, från att ta med ungdomar i arbetet med att utveckla miljön i besöks- och väntrum till att hitta vägar för barns röster ända fram till politiker.

En erfarenhet från projektet är att ett fördjupat barnperspektiv som gör barn mer delaktiga ger glädje till alla barn, ungdomar och personal!

Allmänna Barnhuset är en statlig stiftelse med uppdrag att stödja metod- och kunskapsutveckling i arbetet med barn i utsatta situationer. Barnhuset ger anslag till socialt inriktad barn- och ungdomsforskning, driver egna utvecklingsprojekt, anordnar konferenser och seminarier för att sprida kunskap samt ger ut böcker i aktuella frågor.

Böcker och rapporter kan beställas från www.allmannabarnhuset.se

ISBN 978-91-86759-19-3